

Joanna Carignan Izabela Litwin

Mielőtt a politikát az utcára visszük

Beszélgetés a gazdaságról

A lakosság 99% békeidőben nyírásra váró birkanyáj. Háborús időkből pedig mészárlásra. A politikusok és a bürokraták juhászok. A nemzetközi pénzügyi hatalmak pedig a nyáj gazdái.

Olvasmány az asztalos, az orvos, a mezőgazda és a diák számára.

Tartalomjegyzék

Anya és lánya beszélgetnek
Meztelen a király!
Paradox helyzetek és abszurdumok
A kabarészínésznek
3xR elmélet
A társadalmi hitel elmélete
Doktorjelöltek társasága
Hogyan kritizáljuk az írónőt?
Az aranyműves története
Idézetek
Köszönetnyilvánítás
A következő lépés
Érdemes elolvasni

Lány: *Anya, olyan szép a világ! Olyan fényűzésben élhetünk, amiről még a királyok sem ábrázozhattak egykoron. Be kellett érniük egy bohóc és egy költő. Volt, hogy fáztak, és idős korukra fából készült protézist készítettek maguknak. Nekünk megvan mindenünk. Miért élünk mégis ilyen rosszul?*

Anya: Teljesen igazad van. A bőség korszakában élünk. Annyi élelmiszert és újratemmelhető javakat állíthatunk elő, amennyi a Föld egész népességének összes alapvető szükségletét kielégítené.

L: *Hát éppen ez az. Közben pedig piacon egyik rothadó banánokkal megrakott bódé előtt éhezik egy ember.*

A: De miért pont rothadó banánok?

L: *Mert ezeket már senki sem fogja megvásárolni, az éhező ember számára viszont továbbra is elérhetetlen marad.*

A: Értem. Mindjárt elmagyarázom. Az újratemmelhető javak elosztási mechanizmusa (disztribúciója) hibás. Ez a szegény ember éhen hal, mert nincs pénze. Ha viszont a szükségletek kielégítése attól függ, hogy kinek mennyi pénze van, annak ellenére, hogy mindenféle javakból többlet áll rendelkezésünkre, akkor a pénzelosztási rendszer is hibás.

Nevetséges helyzet, nem igaz? A történetet pedig még tovább szöhetjük: két majom a pálmán ücsörögve frissen szedett banánt majszolt, s közben azon tűnődtek, hogy az emberek vajon okosabb-e náluk. Az egyik, hogy ezt megtudják, elment a városba, visszatérve pedig megállapította: az emberek egyáltalán nem okosabbak a majmoknál. Láttam egy ostoba embert, aki majdnem éhen halt, pedig egy banánokkal megrakott bódé előtt ült.

L: *Lehet ezen változtatni?*

A: Természetesen. A gazdaságot irányító törvények nem a természet velejárói. Az emberek között létrejött társadalmi megegyezéseken alapulnak. E megegyezések megjelenési formái a törvények.

L: *És hogyan lehet ezeket a törvényeket megváltoztatni?*

A: Először is nagyító alá kell venni a gazdasági rendszert és alapelveit. Kezdjük azzal, ami legjobban nyomaszt bennünket, azaz **a munkanélküliséggel és a hitelekkel**. Egyetértesz velem?

L: *Igen.*

A: Kezdjük a hitelektől. Két, egymással gyakran összekevert fogalom jelentését kell tisztáznunk: kölcsön és hitel. Kölcsönt nyújthat mindenki, akinek van pénze, akár magánemberként is. Vagy vállalkozásként, amelyet pénzügyi tevékenységnek nevezünk. Ahhoz hogy ezt megtehesük, elegendő a helyi polgármesteri hivatalban bejelentkezni a vállalkozói nyilvántartásba e tevékenység megjelölésével.

Hitelt csak bankok nyújthatnak a rájuk vonatkozó kormányzati engedélyek alapján. A bankok működését a banktörvény szabályozza.

A hitel gyakorlatilag nem létező pénz kölcsönadása.

Következésképpen:

Kölcsön = létező pénz nyújtása.

Hitel = „üres” pénz nyújtása.

L: *Te találtad ki az „üres” pénz fogalmát, vagy ez már létezik?*

A: A irodalomban ez „légpénzként”, esetleg „semmiből vett” pénzként is szerepelhet. Egyáltalán nem az én ötletem.

L: *Hogyan lehet „kölcsönadni” azt, ami nincs? Ráadásul ezzel az „üres” pénzzel fizetni egy lakásért?*

A: Ennek a könyvnek a végén megtalálod Az aranyműves története c. elbeszélést, amely egy világméretű csalás kialakulásáról, vagyis a hitelről szól. Két dolgot szeretném, ha megértenél:

- először is azt, hogy lehet fizetni adóssággal, vagyis olyan pénzzel, amely még nem létezik;
- másodsorban pedig azt, hogy ami nem létezik, az is nyújtható, átadható másnak.

A forgatható váltóval kezdem, (amit nem szabad összekeverni az aválváltóval), azaz hogyan lehet fizetni adóssággal.

A csekk- és váltótörvény szerint a javakért (árakért vagy szolgáltatásokért) fizethetünk váltóval, azaz olyan értékpapírral, amelyen ez áll: „Alulírott X kötelezem magam, hogy adott napon (pl. két év múlva) 50 000 zł-nyi összeget kifizetek Y úrnak, vagy Y úr megbízásából. Aláírás: X”

Az 50 000 zł értékű váltóért cserébe Y úrtól 45 000 zł-nyi értékű árut kapok. Megvan az áru? Igen. Pénzzel fizettem érte? Nem. Mivel fizettem érte? Adóssággal.

Az ilyen adósság (váltó) forgatható, vagyis Y úr eladhatja. Egy év elteltével Y úrnak hirtelen pénzre van szüksége: Z úrnak adja el, mondjuk 46 000 zł-ért. Y úr 1000 zł-t nyert az üzleten (a 45 000 zł értékű váltót 46 000 zł-ért adta el). Z úr pedig örül, mert a 46 000 zł-jáért 1 év múlva 50 000 zł üti majd a markát. Végül én, X, visszavásárolom a váltót.

Összegezve tehát: Fizettem az áruért? Adóssággal, vagyis jövőbeli bevétellel. Következésképp az adósság fizetőeszköz. Váltó kiállításával pénzt is lehet szerezni (kölcsönváltó.)

L: *És mit történik, ha eljön a visszavásárlás ideje, és neked, X-nek, nincs pénze?*

A: Amennyiben a kölcsönadó belegyezik, újabb váltóval fizetek, pl. 55 000 zł értékben. Az ilyen jellegű adósság szabályozás a rulírozó kötvénynek felel meg. De erről majd később lesz még szó.

L: *Vagyis a rulírozó szó jelentése nem más, mint adósság kiegyenlítése adóssággal?*

A: Igen. Most pedig elmagyarázom neked, hogy lehet használatba adni azt, ami nem létezik. Ebben segít nekünk a egy kis történet a Lanzarote szigetéről.

Öt házat építettem fel kiadás céljából Lanzarote szigetén. Jó üzletnek tűnt. Lanzarote szigetén egész évben kellemes idő van és nem esik az eső. A szomszéd telkek tulajdonosai is hozzám hasonlóan gondolkodtak. Ők nem élnek a szigeten, így megbíztak az ő házaik képviselőjével. Beleegyeztem. Később minden házra, az enyémekekre, valamint a képviselőkre is, 10 **egészéves** bérleti szerződést írtam alá. Van 10 házam, és 10 szerződése. De azt is tudom, hogy az albérlőknek évente csak 1 hónapnyi szabadságuk van. Nem estem a fejemre, így aztán ugyanezekre a házakra további bérleti szerződéseket kötök, a 11.-től egészen a 100.-ig. Olyan házakra, amelyek nem léteznek, de tudom, hogy egyszerre 10-nél többen nem érkezhettek (csak 1 hónapnyi szabadságuk van). Biztonságosnak érzem a helyzetet.

Abban az esetben, ha mégis 10-nél többen érkeznének egyszerre, a szomszédától tudok kölcsönkérni házat – ő ugyanígy jár el. Szükséghelyzetben segítünk egymáson.

L: *És ha mindenki egyszerre érkezik meg, és rájönnek a turpisságra?*

A: A csalásért rács mögé dugnak. Az elsődleges bérlők pedig polgári pereskedési úton kártérítést fognak tőlem követelni, mert az általuk bérelt ház újabb bérletbe adásáért járó összeg őket illeti meg. A bankokat ez nem fenyegeti, nálam sokkal rafináltabbak. Én törvényellenesen tevékenykedem. A bankok törvényesen. A banktörvény értelmében. Se kártérítési, se polgári eljárás nem fenyegeti őket.

A banktörvény értelmében a bank az általa birtokolt valós pénzeszközök (saját és lekötött) összegének tízszeresét nyújthatja hitelként. Ha a bank tőkéje (saját vagyona) ötmillió PE (pénzegység), ezen kívül ötmillió pénzegységnyi letétbe helyezett vagyonnal is rendelkezik, akkor tízmillió pénzegységet adhat kölcsön, valamint százmillió PE összértékű hitelt nyújthat.

Összehasonlítva a házaimmal:

- a saját házaim olyanok, mint a bank saját tőkéje (ötmillió PE);
- a képviselővel megbízott házak a letétek (az ügyfelek megtakarításai);
- a 10 albérletbe adott ház a kölcsön;
- a 99 nem létező, albérletbe adott ház a hitel;
- a szomszéd segítsége a bankközi kölcsön.

L: *Ezeket a bankokat senki nem felügyeli?*

A: Bizony, hogy felügyeli. Az erre kinevezett intézmény Lengyelországban az Országos Bankfelügyelet (Krajowy Nadzór Bankowy, Magyarországon a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyelete – PSZÁF). Az intézmény egyik feladata a banki mérlegek vizsgálata, másik feladata pedig a kölcsönök és hitelek közti megfelelő arány fenntartása.

L: *Mi alapján állapították meg ezt az 1:10-hez hányadost? És hogy hívják ezt banki nyelven?*

A: A híradóban biztos már hallottál a tőkeáttételes ügyletekről. Ugyanis, ha egy bank saját tőkéje 5 millió euró (a lengyel banktörvény ekkora minimális értéket ír elő), valamint a több, mint 5 évre a bankban elhelyezett betétek összege legalább 2 millió euró, akkor a bank 7 millió eurót nyújthat kölcsön formájában, és 70 millió eurót hitel formájában. Az amerikai bankok az 1:10-hez hányadost 1:30-ra, sőt néha még 1:40-re is csökkentették. A hányados

értékének csökkentését hívjuk más szóval tőkeáttételes ügyletnek. Az 1:10 mutató, amelynek értéke Lengyelországban 1:12, gyakorlati tapasztalaton alapul. A szűkösség társadalmában a mutatóból következő értéknél magasabb összértékű hitel nyújtása pénztöbbletet eredményezett, ami inflációval fenyegetett.

A bankok még egy pénzügyi átverést is gyakorolnak: a hosszú távú letétekhez hozzászámolják az ügyfelek folyószámlán tartott megtakarításait is, ami növeli az „üres” pénz létrehozásának lehetőségét.

L: *De mit szól ehhez a bankfelügyelet?*

A: Nem tudom. Lengyelországban talán minden a banktörvény előírásai szerint zajlik. Azonban a nemzetközi bankrendszerben biztos, hogy nem tartották be a banki tevékenység alapszabályait.

L: *Mit jelent az a fogalom, hogy egy bank fizetőképtelen?*

A: Azt jelenti, hogy ha készpénzt szeretnél felvenni a bankban, a bank elutasítja a kifizetést.

L: *Ez tényleg megtörtént már valamikor a történelem során?*

A: A huszadik század '30-as éveiben a nagy gazdasági világválság idején történt meg. Manapság a jegybankok egyszerűen újabb bankjegyeket – amerikai dollárt és eurót – nyomtatnak (pénzkibocsátás), ezzel mentik ki a bankokat az ilyen szorult helyzetből. Pusztán azért, hogy elkerüljék a nem kívánt társadalmi elégedetlenséget.

L: *Úgy gondolod tehát, hogy a gonosz a hitelben lakozik?*

A: Nem, nem a hitelben. A kamatban. A hitel elengedhetetlen, mert kiegészíti a piacon jelen lévő értékelhalmozást (kincsképzést, megtakarítást). A piacon megfelelő mennyiségű pénznek kell forognia. Ha a népesség megtakarít, akkor túl kevés pénz van forgalomban. Ezt egészíti ki a hitel.

L: *Értem. Tehát azt szeretnéd, ha a hitel kamatmentes lenne, és így a magánemberek (a bank részvényesei) ne profitálhassanak belőle.*

A: Így lenne a legjobb, bár azt is lehetségesnek tartom, hogy megmarad a hitel használatáért felszámított díj, akár kamat formájában is, de azzal a feltétellel, hogy a kamatok közvetlenül az államkasszába kerülnek, vagyis az államháztartási bevételeket gyarapítanák.

L: *Akkor ez egyfajta hiteladó lenne. A Lengyel Nemzeti Bank (NBP) miért nem nyújthat hitelt? Lehet, hogy elég lenne megváltoztatni a hitelnyújtó személyét, a kereskedelmi bankok hitelnyújtási jogát pedig betiltani.*

A: Talán igazad van, de egyenlőre a jegybankról szóló törvény és a banktörvény előírásai szerint a jegybank a kereskedelmi bankoknak adhat kölcsön, az utóbbiak pedig ebből a forrásból adnak kölcsönt, illetve nyújtanak hitelt a kormánynak, önkormányzatoknak, vállalatoknak, valamint a magánszemélyeknek.

L: *Az NBP tehát a kereskedelmi bankoknak nyújtott hitelek kamatából profitál.*

A: Igen, de ezt a nyereséget nem továbbítja az állami költségvetésbe. Különböző tartalékokat képez.

L: *Vagyis a kormány azon fáradozik, hogy elkerülje a negatív költségvetési mérleget, a jegybank pedig szabad pénzekkel rendelkezik?*

A: Igen. Az NBP-nek azonban szüksége van a kamatokból származó nyereségre, mert tevékenységét befolyásolja a lengyel zloty árfolyam-ingadozása. Amit a kamatokon nyer, azt el is veszíti a valutaváltás során. A valutaváltás viszont a nemzetközi szerződések egyik követelménye.

L: *A gazdasági elméletek azonban azt hirdetik, hogy a kamat elkerülhetetlen. Olvastam valahol, hogy a kamat egyfajta fizetség a „fogyasztás fenntartásáért”.*

A: Amikor én takarékoskodom, biztos, hogy visszafogom a fogyasztásomat, de Bill Gates szerintem nem.

L: *Szerintem még az államkincstár, de a bankok sem. A kereskedelmi bankok igazgatótanácsainak tagjai nagyon sokat keresnek, mert ahogy mondani szokták, nagy felelősség nehezedik a vállukra. Hiszen milliókat forgatnak meg a pénzpiacon.*

A: Ez a felelősség eléggé önáltató. Egy bankcsőd az igazgatótanácsot nem érinti, kizárólag a betéteseket.

L: *Térjünk most vissza az „üres” pénz fogalmához. Jól értem, hogy amikor a bank a beruházó felé kiegyenlíti az én lakáshiteleből a lakás árát, akkor nem valós pénzzel fizet?*

A: Pontosan. A bank a beruházót csak tájékoztatja, hogy a számlájára kerül egy meghatározott pénzösszeg.

L: *És ha a beruházónak szüksége van erre az összegre?*

A: Akkor a betétekből kapja meg. De a beruházónak általában nem készpénz formájában van szüksége a pénzre, hanem az alvállalkozókat kívánja kifizetni. Így a beruházó számlájára írt „üres” pénzt a bank elektromos formában átírja az alvállalkozó számlájára.

L: *De ha a beruházó vagy az alvállalkozó fel kívánja venni ezt az összeget?*

A: Soha nem veszik fel az egész összeget készpénzben. A részlet és kamat címen befizetett összegek pedig úgy működnek, hogy a számlára írt fiktív összegből levonásra kerül a törlesztőrészlet értéke, a kamat viszont valós pénz. Mivel a felvett hitel összege sem létező pénz, ezért a törlesztőrészlet tőketörlesztésre fordított része is „üres” pénz. A kamatok azonban a bank saját tőkéjét gyarapítják, azaz emelkedik a bank alaptőkéje. Lanzarote szigetén ebből új házakat építek, vagy vitorlást veszek.

L: *És ha mindenki egyszerre kívánja kivenni pénzét a bankból?*

A: A banknak erre is van megfelelő eljárása. Biztosítást köt ilyen esetre. Ha az összes ügyfél egyszerre szeretné megkapni a pénzét, a bank egyszerűen csődbe megy, a számlatulajdonosoknak pedig a biztosító fog fizetni.

L: *Mit jelent az, hogy csődbe megy?*

A: Azt jelenti, hogy fizetéseképtelenné válik. A saját vagyona nem elegendő az adósságok fedezésére. Ebben az esetben a számlabetétek kifizetésére.

L: *Dehát a banknak soha nincs annyi pénze, mint amennyi az ügyfelek számláján került jóváírásra. Te magad mondtad, hogy „üres” pénzzel rendelkezik.*

A: Pontosan. De senki nem követeli a pénzét. Minden bank csődbe jutott, de jogilag csak akkor mennek csődbe, ha fizetéseképtelenné válnak.

L: *Ez így megy az egész világon?*

A: Igen, mert ez a nemzetközi pénzügyi rendszer működésének elve.

L: *Vagyis a bankok kamatokat szednek, pedig valójában a semmit adják kölcsön?*

A: Igen.

L: *Dehát ez csalás.*

A: Az. Viszont törvényben engedélyezett, tehát jogszerű.

L: *A bank tíz éven át megbízhatóan működött. Begyűjtötte az általunk fizetett kamatokat. A banktulajdonosok és az igazgatótanács jól éltek. És egyszer csak bumm, a Lehman Brothers csődbe megy. A biztosító fizette ki a betéteseket (a megtakarításokat). Felelősségre vonják bíróság előtt a tulajdonosokat, illetve az igazgatótanácsot?*

A: Nem.

L: *És vajon visszkapjuk az ellopott hitelkamatokat?*

A: Azt sem. Ők egyszerűen csak elhajókéznak az általunk befizetett kamatokból vásárolt aranykilincses vitorlásukkal. Három hónapnyi szabadság után pedig új bankot alapítanak.

L: *Ez lehetetlen.*

A: De így van.

L: *Hogyan jutottunk el a mostani pénzügyi válsághoz?*

A: A pénzügyi válság elválaszthatatlan és egyben elkerülhetetlen eleme a mai pénzügyi rendszernek. A kutatók és szakértők szerint a kapitalista gazdaságnak időnként szüksége van egy válságra, amely után tiszta lappal íródhat újra a gazdaságtörténelem.

L: *Ez tehát a rendszer hibája.*

A: Igen, az olyan rendszer hibája, amely a kamat és spekuláció intézményére épül.

L: *Dehát kamatok mindig is voltak.*

A: Nem. Csak akkor született meg a kamat fogalma, amikor a pénzt árucikként definiálták. Mint a kenyér, vagy a cipő. A pénz viszont nem lehet áru, csak bármely árucikk bankjegyen jegyzett szimbóluma (jelzése) annak értékéről.

L: *Az épeszű ember viszont nem tekinti árunak a pénzt. Nem lehet megenni, nem használódik el (nem avul el). Manapság legtöbbször még papírformája sincs, csak elektronikus bitek halmazaként jelenik meg a számítógépen. Hiszen ma már a „műanyag pénz” korát éljük.*

A: Így van. A pénz nem használódik el, és valójában nem megfogható. De mégis kereskedelem tárgyát képezi. A pénz ára a kamat. A pénz, a hitel is lehet olcsó vagy drága. Szó szerinti értelmezésben a valutát váltjuk, becseréljük, valójában azonban eladjuk vagy vesszük. Vagyonokat lehet keresni az ilyen üzleteken. A nagy-britanniai bruttó hazai termék 10%-a pénzügyi szolgáltatások forgalmazásából, azaz a pénzpiaci kereskedelmi közvetítésből származik.

L: *Kibillenthetik egyensúlyukból a nemzeti gazdaságokat a kamatok?*

A: Igen, és nemcsak az egyensúlyából billenti ki a gazdaságot. A kamat intézménye szerepet játszott abban, hogy megvalósult az Evangélium igéje: „Mert a kinek van, annak adatik, és bővülködik; de a kinek nincs, az is elvétetik tőle, a mije van.” (Károli Gáspár fordítása) Akinek van miből, az bankot alapít, akinek nincs, az hitelt vesz fel. Így aztán a kamatok összege szegényítik a szegény hitelfeltevőt, és vagyonosabbá teszik a gazdag hitelnyújtót. A pénzfolyam csak egy irányba áramlik. A betétek (lekötött betétek) után fizetett kamatok csak kis mértékben fékezik az egyirányú áramlás sebességét.

Hitelfelvételkor a bank rabszolgáivá válunk, sokszor több tíz évre. Dolgozunk, de fizetésünk nagy részét nem a család szükségleteinek kielégítésére használjuk fel, hanem a kamatokat fizetjük belőle. A bank megállapította mennyire vagyunk hitelképesek. A hitelelemző kimutatta, hogy a 30 éven át a bevételeim akár 60%-át befizethetem a bankba.

L: *Minek mondod ezt nekem el? Ezt mindenki tudja. Nem most jöttem le a falvédőről.*

A: Jól van. Azzal a kérdéssel kezdtük a beszélgetést, hogy miért élünk rosszul, amikor mindenünk megvan. Ez az egyik oka. A hitel gazdasági rabszolgaságot idéz elő. Szerinted a rabszolga lehet boldog? Felmondhatsz a munkahelyeden, és becsaphatod magad mögött az ajtót, amikor a másik oldalon a végrehajtó fenyeget?

L: *Ráadásul, amikor nem tudjuk törleszteni a hitelt, újabbat és újabbat veszünk fel az előbbieket törlesztésére, így óhatatlanul belekerülünk a hitelspirálba.*

A: Pontosan. Tehetetlenségünk pedig csak nőttön nő. De megeshet az is, hogy az adósságunk nagysága nem a hitelspirál következtében emelkedik, hanem mert hitelcsapdába estünk.

L: *Vagyis?*

A: 10 évre vettem fel hitelt. Megállapodtunk a törlesztési tervben, pl. 2000 zł havonta. Egyszer csak a lengyel zloty értéke zuhanni kezd, a hitelt viszont svájci frankban vettem fel. Vagy váratlanul megemelkedik a WIBOR (a bankközi kölcsönök kamatlába), így a szerződés szerint az én hitelem kamatlába is nő a WIBOR-ral arányosan. A havi törlesztésem még a kamatokat sem fedezi. A ki nem fizetett kamatok pedig növelik az adósságot. Vagyis hiába fizetem a törlesztési terv szerinti törlesztőrészeket, az adósságom egyre nagyobb.

L: *Folyton attól rettegünk, hogy munkanélkülivé válunk. Miért nem jut mindenkinek munka?*

A: A technológiai haladás motorját a lusta emberek hajtják. Magukat is, téged is meg akarnak kímélni a munka terhétől. Egyre hatékonyabb gépeket készítenek.

Régebben a cipész napi egy pár cipőt tudott elkészíteni. Ma egy gép több ezer párat ont magából óránként. 24 ezer cipészt helyettesít, hiszen 24 órában működik. Most képzeld el, hogy a cipészek városába az egyik boltba megérkeznek ezek a géppel készített cipők. A cipészeknek nincs se munkájuk, se pénzük. Ki veszi meg akkor ezeket a cipőket? És ez így van minden ágazatban.

Az Egyesült Államokban a népesség csupán 2%-a dolgozik a mezőgazdaságban, 10%-a a iparban, 30%-a pedig a szolgáltatási szektor azon részében, ahol ésszerű, a társadalomban szükséges szolgáltatásokat nyújtják. A fennmaradó részt a felesleges vagy fiktív munkát végzők, valamint a munkát kereső munkanélküliek töltik ki.

Mindenkinek joga van a jóléthez. Mindenki számára elegendő élelmiszerral és egyéb (nem csupán az alapvető szükségleteket kielégítő) újratermelhető javakkal rendelkezünk.

L: *Akkor viszont hol a hiba?*

A: Gondold csak végig:

1. A javakat (árúkat és szolgáltatásokat) csak pénzért lehet megvásárolni.
2. Az elvégzett munkáért általában pénz a fizetség.
3. Gépek helyettesítenek bennünket a munkavégzés során. Ezért, habár nem dolgozunk, a gépnek járó fizetés minket illetne.

Az ember nem mindig munkavállaló, de állandó fogyasztó.

A fizetést el kell választani a munkavállalási kényszertől.

L: *Valóban. Bemegyek az üzletbe, a polcok csak úgy roskadoznak az áruktól. Az üzlet mögötti raktárnál gyártók hosszú, tömött sora. Vesztegetéssel próbálkoznak, csak hogy az üzlet átvegye az árujukat. Az üzletben rengeteg potenciális vásárló. De a kosarak üresek. Valami hiányzik. A **pénz**.*

A: Jól látod. Szerinted mi történne, ha egyszer csak minden állampolgár kapna 2000 zł-t? Többet vásárolnánk, többet is termelnénk. A munkanélküliség is csökkenne. A gazdaság felvirágozna.

L: *De ez így nem kivitelezhető. Ha nő a kereslet (a vásárlási kedv), az árak is nőnek.*

A: Az infláció elnevezésű szörnyetegről majd később beszélgetünk. Most hidd el nekem, hogy ez a pluszpénz nem változtat meg semmit, pusztán a társadalmi jólét érzését serkenti.

L: *Talán igazad van. De mi történik akkor, ha álmaink netovábbját (vagy esetleg a túléléshez szükséges termékeket) mégsem tudjuk megvenni?*

A: Hitelt veszünk fel a bankban. Így azonban nemcsak jövőbeli bevételeinket csökkentjük, hanem a termékért a kamat értékével többet fizetünk. A törlesztőrészek pedig állandó hiányérzetet keltenek bennünk.

L: *Akkor most beszéljünk valami vidámabbról. A pénzemberek mit csinálnak felesleges pénzükkel?*

A: A pénzemberek meghatározásod szerint bankok, valamint különböző vállalatok részvényesei (tulajdonosai), ugye? Nyereségük és az osztalékokból származó bevételeik jócskán meghaladja azt az összeget, amelyet el tudnak költeni. Így aztán a pénzemberek pénzüik szaporításával, sokszorozásával foglalkoznak. Természetesen munka nélkül. Elmondom, hogyan.

A pénzember pénzügyi befektetésre adja a fejét. Szabad fizetőeszközeit úgy köti le, hogy nagy befektetési alapokban részvényt vesz. Ezek az alapok a bankok hatáskörén kívül működnek, de ezek is pénzügyi intézmények. Nem hitelt nyújtanak, hanem különböző pénzügyi ügyletek segítségével pénzt teremtenek. Egyszerűbben szólva: valutával, adósságokkal (adósságot megtestesítő értékpapírokkal), valamint más értékpapírokkal (részvényekkel, határidős ügyletekkel, derivatívákkal) spekulálnak.

Később azt is elmesélem, hogyan működnek a nagy befektetési alapok. Legyen egyenlőre elég annyi, hogy a fizetőeszközök exponenciálisan szaporodnak.

A pénzemberek vagyona kétféle pénzből áll. Egyik részét a valós pénzek képviselik, azaz a kamatokból és különböző vállalatok nyereségéből származó bevételek; másik részét pedig az adósságokból származó pénz teszi ki, vagyis az a pénz, amelyet mi (mindannyian) jövőbeli bevételeinkből fizetünk majd nekik.

A következő képlet szerint működik: pénzember → befektetési alap → befektetési bank → kereskedelmi bank → a mi jelzáloghitelünk. Következésképp a pénzembereké a lakásunk egészen addig, amíg nem törlesztjük a teljes hitelt.

Az amerikaiak nem tudták törleszteni lakáshiteleiket. Az Egyesült Államok központi bankja, a Fed azonban, hogy mentse a pénzemberek bőrét, újabb dollárokat bocsátott ki.

L: *Dehát azt mondtad, hogy a bank „üres” pénzt nyújt hitelként, most meg azt, hogy a pénzemberektől veszi.*

A: Vizsgáld csak meg más szemszögből. A bank túl sok hitelt nyújtott és fizetéseképtelenség fenyegeti. Ezeket a hiteleket, vagyis adósságokat eladja a befektetési bankoknak, amelyek meg is veszik, mivel a hitelek jelzáloggal terheltek, vagyis a hitel ingatlanon biztosított. Így ez olyan, mintha ezeket az ingatlanokat vennék meg. A befektetési bank különböző „csomagokat” alakít ki. Egy zsákba dobálja a különféle pénzügyi eszközöket, mint például az

előbb említett hitelek, részvények, kötvények, kincstárjegyek stb. A zsák tartalmát elosztva pedig új értékpapírt hoz létre. Ezt adja el az alapoknak, amelyek a pénzemberek kezében gyűlnek össze.

L: *Vagyis a pénzemberek vagyona jórészt adósságokból (idegenek tartozásaiból) áll. Ezek a tartozások szaporítják a pénzt, hiszen kamatoznak. Akkor a mi jövőbeli bevételeinkből mennyivel rendelkeznek?*

A: A nemzetközi kötelezettségek, vagyis tartozások a következőkből tevődnek össze:

- az állami adósságok (kötvények, kincstárjegyek),
- a vállalatok adósságai (hitelek, kereskedelmi hitelek, kötvények, váltók),
- jelzáloghitelek,
- fogyasztási hitelek.

Mindez összesen 2000-szer több, mint az éves világszinten mért össztermelés (bruttó hazai termék, GDP).

L: *Hogy keletkezhetett ekkora adósság?*

A: A kamatos kamat alkalmazásával. Azaz az újabb kamatokat nem a hitel alapösszegéből számolják fel, hanem a kamattal megnövelt összegből. Nézd csak meg, hogyan növekszik a tartozás, ha 1 dollárt veszünk fel kamatos kamatra:

1%-os kamatra	\$ 2,72
2%-os kamatra	\$ 19,25
10%-os kamatra	\$ 13809,00
12%-os kamatra	\$ 1174405,00
24%-os kamatra	\$ 251799494,00

L: *Dehát az ekkora adósságot vissza sem lehet fizetni! Főleg, hogy folyamatosan növekszik, mivel a kamatokat folyamatosan számítják fel.*

A: Igen. Épp ezért beszélünk pénzügyi válságról, spekulációs buborékról, a pénzemberek pénzügyi piacba vetett bizalmának elvesztéséről. A pénzemberek már nem bíznak abban, hogy ezt az összeget valamikor meg is kapják.

L: *Ez nagyon bonyolultnak tűnik. Amikor pedig a buborék végre kipukkad, a világrendnek meg kell változnia.*

A: Nem feltétlenül. Voltak már válságok korábban is, és minden kezdődött előről. Reméljük azonban, hogy mára már felnőttünk annyira, hogy meg merjük változtatni az alapokat.

L: *Akkor most milyen a pénzemberek helyzete?*

A: Hallottál már a majom paradoxonjáról? A pénzemberek most pont olyan helyzetben vannak, mint a majom. Egy kisebb összeget tettek a befőttesüvegbe. Ez az összeg a kamatoktól jól megdagadt. Belenyúltak az üvegbe, és most ki akarják húzni, de öklöbe szorított kezük nem fér ki az üveg száján, üres kézzel pedig nem akarnak távozni. Mit tehet ilyenkor a majom? Kinyitja öklét és kiveszi a kezét (elengedik a hiteleket), még jobban szorosabban markolja zsákmányát, így nem sok marad benne (hiperinfláció) vagy eltöri az üveget (ami viszont háborút jelent).

L: *Térjünk még vissza a munka és a pénz különválasztásához, ami szerintem nagyon utópikus. Erkölcsei ellentmondást szül.*

A: Nem választjuk szét a munka és a pénz fogalmát. A munkáért továbbra is fizetség járna. Ma is nagyon sok olyan ember él, aki nem dolgozik, mégis sok a pénze, amely nemcsak a kamatokból, hanem a vállalatok nyereségéből, azaz az osztalékból származik.

A világnak nincs tulajdonosa. Mi csak kibéreltük, használatba vettük. Nem egy bizonyos emberhez tartoznak a bányászati lelőhelyek, a víz, a levegő. Az egész emberiségé, vagy egy egész nemzeté. A felfedezések, a találmányok, a tudás, az egész emberiség vívmányai – vagyis mindenki tulajdona. Ha gépesítjük, automatizáljuk a teljes termelési folyamatot, és gépek fognak helyettünk dolgozni, akkor is szükségünk van a pénzre, hogy ezeket a javakat ki tudjuk használni. Douglas, a társadalmi hitel elméletének megalkotója mindezt társadalmi osztaléknak nevezte. A Földön élő minden embernek, az újszülöttől az idősekig, joga van hozzá. Naponta kellene részesülnie mindenkinek ebből a vagyomból. Akik pedig ezen felül még dolgoznak is, munkájukért bért kapnak.

L: *Akkor viszont senki sem akar majd dolgozni.*

A: Ez nem igaz. Tedd csak fel akár magadnak, akár ismerőseidnek a kérdést: ha nem kapnának bért, akkor is azzal foglalkoznának, amivel most? Ha valakinek teljes az élete, szereti a foglalkozását, hiába lenne más bevételi forrása is, akkor is dolgozna. Mindenki dolgozna, aki szereti a munkáját, és tudja, hogy a társadalomnak is hasznos, amit csinál.

L: *És mi lesz azzal a munkával, amelyet senki nem akar elvégezni?*

A: Ezt a fajta munkát a kereslet és kínálat szabályai alapján kellene jutalmazni, vagyis magas fizetéssel. A többre vágyó emberek (pl. a saját házról álmodozók) ideiglenes munkaként végeznék.

L: *Kissé eldobtad a sulykot, de tetszi, amit kigondoltál. Az elhivatott, illetve kisigényű emberek végre befészkelhetnék magukat a garázsba saját kis találmányaikat tökéletesítgetni, verseket írni, gitározni tanulni stb. A családok nagycsaládokká válnának, mert elmúlna a jövőtől való félelem. Senki se félné a hét szűk esztendő. Jaj, álmodozunk még egy picit egy ilyen világról.*

A: Álmodj csak róla, és meglátod, hogy nem is olyan utópikus. Ráadásul Douglas elméletének gyakorlatba ültetésére vonatkozó kísérletek sikerrel jártak.

L: *Akkor miért nem vezetjük be ténylegesen?*

A: Nem egy lakatlan szigeten lakunk. Ha olyan változtatásokat vezetünk be, amelyeket a pénzügyi hatalmak nem támogatnak, nem lesz hozzáférésünk a nyersolajhoz, márpedig a mai világban a nyersolaj a fő energiaforrás, uralja az egész világot.

L: *Nem lehetünk önellátók?*

A: Egyenlőre nem. Nézd csak, hogyan teszik tönkre Magyarország miniszterelnökét, pusztán azért, mert mer máshogy gondolkodni.

L: *Miért távolodnak egymástól egyre jobban a társadalmi rétegek? Egyre több a szegény, a középosztály eltűnik, a gazdagok pedig egyre gazdagabbak. A szabad verseny, a demokratikus vezetés, az emberi jogok tiszteletben tartása és az egyenlőség idején nem ennek kellene történnie.*

A: Négy feltételt soroltál fel. Egyik sem teljesül. A szabad versenyt különböző vállalati nevek (jog személyek) alatt elrejtett monopóliumok, kartellek váltották fel, amelyek a mindennapi életben a nagyvállalat „fedőnevet” használják.

A demokrácia sem létezik, mert csak akkor állhat fenn valójában, ha a választópolgárok az ország vezetőinek tevékenységéről teljes, valós és objektív tájékoztatást kapnak, valamint ha a parlamentben nincs pártfegyelem.

A választópolgárok tájékoztatása viszont messze van a teljéstől, hiszen a döntéshozók szekrényei csurig vannak „bizalmas”, „titkos” és „szigorúan titkos” iratokkal, a titkosszolgálatok pedig mindenek felett állnak. Ráadásul állandó a zsarolás, rágalmozás, provokáció, korrupció és a lobbitevékenység.

L: *Most aztán jól kipanaszkodtad magad. Térjünk vissza a társadalmi rétegek távolodásához.*

A: Rendben. A távolodás oka, hogy a pénz egyre gyorsabban áramlik a társadalom egészétől egy maroknyi csoport zsebébe. Egyre több pénz szivárog ki a piacról. Ezzel párhuzamosan növekszik a bankok kínálata. A pénzáram úgy működik, mint a közlekedő edények. Például: vásárolok egy személygépkocsit 50 000 zł-ért, 5 évre felvett hitelből. A jövőbeli bevételeimből 70 000 zł-t fogok visszafizetni. 50 000-et az autógyár kap, 20 000-et a bank. Öt év múlva újra új személygépkocsit kell vennem.

Csak a kamatokat terhelik rám? Nem. A személygépkocsi árában már benne vannak az autógyártó által fizetett forgalmi hitel, vagyis a gyártó folyó tevékenységre felvett hitelének kamatai is. A jelenleg érvényes közgazdasági elmélet szerint a tőkejavak (gépek, épületek) saját tőkéből (a vállalkozó saját vagyonából) származnak, a folyó kiadások (nyersanyagvétel, munkavállalók bére) hitelből finanszírozandók. Így aztán megszakítás nélkül áramlik a (kamatokból származó) pénzfolyam a hitelfelvevők zsebéből a banktulajdonosok zsebébe.

A nyereség, valamint az egyéb bevételek növekedésének mértéke meg sem közelíti a fenti veszteséget. Ezért vagyunk egyre szegényebbek, és egyre jobb eladósodottak.

L: *Ez csak az egyénekre vonatkozik?*

A: Nem, egész társadalmakat és országokat érint. Eladósodnak a kereskedelmi bankok, de még a Világbank és a Nemzetközi Valutaalap felé is.

L: *Mi történik akkor, amikor a kormányzatok fizetéseképtelenné válnak, mert az állampolgárok által befizetett adó nem fedezi az adósságtörlesztéseket?*

A: Akkor lépnek be a nagyvállalatok, és felvásárolják a nemzeti vagyont, pl. uránérc- vagy aranylelőhelyeket. Az állam így törleszti adósságát, de nem marad semmije. Gazdasági gyarmattá válik.

L: *Tényleg így történik a valós világban?*

A: Igen. Az amerikaiak pl. megszállták a Perzsa-öböl országait, és az kőolajnyerőhelyekben gazdag afrikai és dél-amerikai országokat. Nemcsak a bányák, de pl. banánültetvények tulajdonosai is az óriásvállalatok; tőlük függ, hogy a helyi népességnek biztosítanak-e elegendő munkahelyet, vagy a lakosság inkább a külföldön termelt banánt vásárolja. Most, hogy Venezuela végre kiszabadította magát a nagyvállalatok karmaiból, a dél-amerikai országok pedig saját bankokat alapítottak, az FBI és a CIA ádázan küzdenek befolyásuk visszaszerzéséért.

L: *Váltunk most témát. Beszéljünk világunk másik fájdalmáról, a munkanélküliségről. Hogyan adhatunk munkát mindenkinek?*

A: Szerintem te nem a munkára gondolsz, hanem az élethez szükséges vagyona, vagyis a pénzre. Azért automatizáljuk a termelést, hogy dolgozhassunk? Dolgozzanak helyettünk a gépek. Felszabadítjuk magunkat a munka köteléke alól, majd azon siránkozunk, hogy nincs munkánk. Ez abszurdum.

L: *De akkor mi alapján osztanád a pénzt?*

A: Nagyon jól oldotta meg ezt a dilemmát Douglas társadalmi hitelről szóló elmélete, amelyre szerintem jobban illik a társadalmi bizalom elmélete elnevezés.

Douglas, valamint a líbiai Kadhafi szerint is minden állampolgárnak osztalék jár a közös, nemzeti tulajdonból való részesedés címén. Kadhafi a kőolajtermelésből származó nyereséget osztotta el az állampolgárok között. Minden egyes állampolgárnak külön folyószámlát nyitott, amelyre a líbiaiak mindennapi szükségleteit fedező összeget utaltatott. Ez a pénz azonban nem volt örökölhető. Douglas a teljes hazai termelésből származó nyereséget osztaná szét az állampolgárok között.

L: *Minek köszönhető ez a nyereség?*

A: Mindenek előtt a tudományos és technikai vívmányoknak, azaz a szabadalmaknak, találmányoknak, felfedezéseknek – a generációk alatt felhalmozott tudásnak. Nevezhetjük információnak. Az információ viszont az immateriális és újratermelhető javak közé tartozik, tehát semmilyen esetben sem lehet korlátozni. Ingyen elérhetőnek kell lennie mindenki számára, mivel az emberiség vívmánya. Eltulajdonítása erkölcstelen.

L: *De miért szeretnél pénzt osztani a semmiért?*

A: Mert bőségi társadalomban élünk. Mindenkinek joga van az újratermelhető javakhoz. Ha ez csak a pénz közvetítésével oldható meg, akkor pénz kell mindenkinek. A szűkösség társadalmában érvényes kereslet és kínálat törvénye most másként működik.

Amikor pl. a cipő hiánycikk volt, egy bizonyos tényező határozta meg a rendelkezésre állását. Ez a tényező az ár volt, ezen keresztül volt befolyásolható a kereslet. Ha 200 fős népesség esetén csak 100 pár cipő volt a piacon, akkor valakinek meztláb kellett járni.

Ma már azonban az újratermelhető javak bármekkora mennyiségben előállíthatók. Így a kínálatot (termelést) csak a vásárlói lehetőségek és a vásárlói kedv (kereslet) határozza meg. Ha tehát mindenki cipőben kíván járni, akkor mindenkinek biztosítani kell azokat az eszközöket (pénzt), amelyek ezt lehetővé teszik. Amennyiben ezt elmulasztjuk, továbbra is csupán 100 pár cipőt fogunk termelni, pedig a kapacitásunk több ezer.

L: *Igazad van. Ha egyszer van elegendő élelem a világon, akkor miért is halna éhen bárki?*

A: Hiába a bőség, sőt a felesleg, **valakinek** joga van ahhoz, hogy elossza e javakat, és ennek a **valakinek** bizony nagy hatalma van.

L: *Vagyis az egész történet a hatalomról szól?*

A: Igen. Az gyakorolja a hatalmat, aki a pénzt, vagyis a javakhoz való hozzáférés lehetőségét osztja. A hatalom pedig az összes, általunk ismert kábítószernél erősebb bódítószert. Pontosan ilyen hatalmat nyújt a pénzelosztás (disztribúció). A világot nem a pénz, hanem a **pénzosztó** irányítja. Csak nagyon kevesen ismerik a pénzosztó kilétét. Ő egy „szürke eminenciás”. Sem a népszerűség, sem a hírnév nem érdekli. Még a pénz sem. Csak és kizárólag hatalmat akar.

L: *Szerintem te valamilyen összeesküvés-elméletet hirdetsz.*

A: Ugyan, dehogy. Én nem személyesítem meg a pénzosztót. Lehet, hogy ez csak egy egyszerű mechanizmus. Hibás és kártékony mechanizmus.

L: *Térjünk vissza a munka nélküli pénzosztáshoz.*

A: Nem munka nélküli, csak a munkáltatástól független. Manapság még a csapból is a munkahelyek teremtése folyik. Minek? Mert „a munka és a megtakarítás gazdagít”, „ki a munkát nem szereti, a kenyeret nem érdemli” stb. Ezek bizony a szűkösség társadalmának jelszavai. Most viszont, hogy a felesleges cipőket eladhassuk, azaz hogy a fogyasztónak legyen pénze, három módszert alkalmazunk:

- olyan munkahelyek teremtése, amelyek teljesen feleslegesek (pl. munkahelyek számának növelése a bürokráciában);
- segélyek nyújtása (pl. a munkanélküli, rokkantsági, valamint szociális segélyek);
- jótékonykodás.

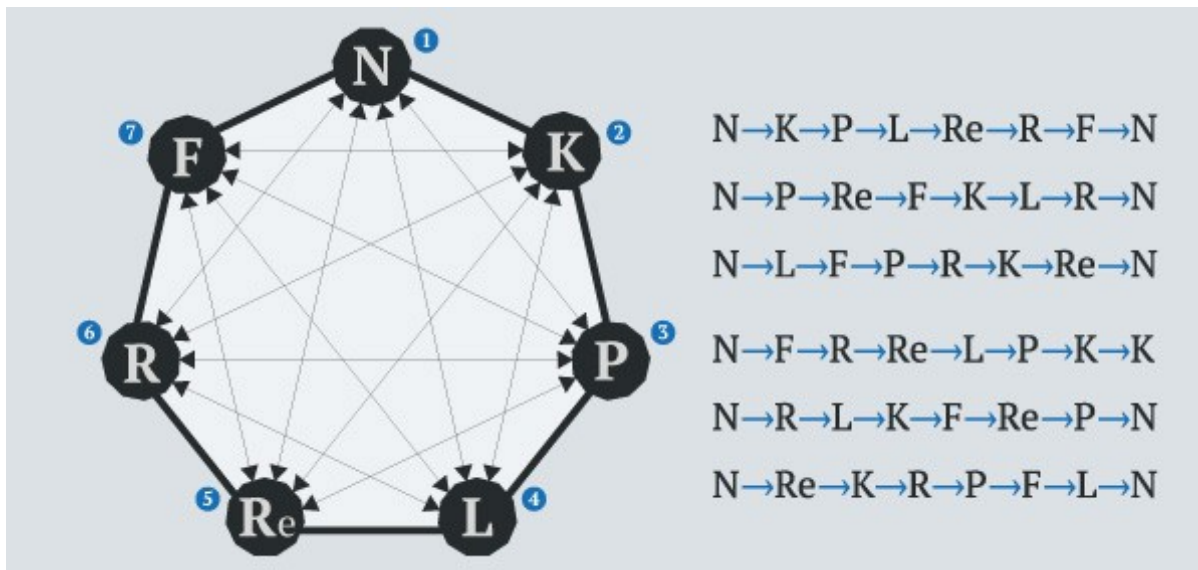
Mindhárom előbb felsorolt módszer sérti emberiségünket, mert ezen eszközök segítségével „nagylelkűségből” kapjuk meg azt, ami megillet minket, vagyis a gépek fizetését.

L: *Milyen gépek?*

A: Amelyek helyettünk dolgoznak.

L: *Mindig kevesebb a piacon jelenlevő pénz, mint a kínált javak?*

A: Általában igen, habár a jólét, vagyis a javakból való részesedés lehetősége (így az áruk és szolgáltatások megvásárlása) nemcsak a piacon megtalálható pénzmennyiségtől, hanem a piacon levő pénz forgási sebességétől is függ. Lerajzolom neked.

$N \rightarrow K \rightarrow P \rightarrow L \rightarrow Re \rightarrow R \rightarrow F \rightarrow N$
 $N \rightarrow P \rightarrow Re \rightarrow F \rightarrow K \rightarrow L \rightarrow R \rightarrow N$
 $N \rightarrow L \rightarrow F \rightarrow P \rightarrow R \rightarrow K \rightarrow Re \rightarrow N$
 $N \rightarrow F \rightarrow R \rightarrow Re \rightarrow L \rightarrow P \rightarrow K \rightarrow N$
 $N \rightarrow R \rightarrow L \rightarrow K \rightarrow F \rightarrow Re \rightarrow P \rightarrow N$
 $N \rightarrow Re \rightarrow K \rightarrow R \rightarrow P \rightarrow F \rightarrow L \rightarrow N$

N=T, K=Sz, P=Ü, L=O, Re=É, R=G, F=F

A jólét körforgása

Kezdjük a kört a tanítónőtől (T). Korrepetálásért 100 zł-t kapott. A szabónál (Sz) gyorsan el is költötte egy ruhára. A szabó az ügyvédnek (Ü) fizetett a kapott jogi tanácsadásért. Az ügyvédnek orvoshoz (O) kellett mennie, az orvos pedig meghívta a barátnőjét egy étterembe. Az étteremvezető (É) a gazdától (G) vásárolt élelmiszert, a gazda felesége a kapott pénz a fodrásznál (F) költötte el. A fodrász pedig ismét kifizette a korrepetálásért járó összeget a tanítónőnek. Ez alkalommal a tanítónő az ügyvédhez rohant öröklési ügyek miatt. Az ügyvéd étteremben ebédel. Az étteremvezető fodrászhoz ment, a fodrász ruhát készíttetett a szabóval. És így tovább.

Amikor a pénz hatszor megfordul a körben, akkor mindegyik szereplő eladta a termékét, szolgáltatását az többieknek és mindenkitől vásárolt is. Tehát mind a 7 szereplő 6 darab, egyenként 100 zł értékű eladási tranzakcióban vett részt, azaz a GDP-re átszámítva 4200 zł volt a forgalom (7 fő x 600 zł). Minden szereplő 600 zł értékben adott el, és 600 zł-ért vásárolt javakat.

Az egész folyamatot a jólét körforgásának neveztem. Amennyiben mindenki gyorsan költi el a pénzt, mindenkinek jobb lesz, mindenki úgy érzi, egyre jobban él. Mindenkinek lesz munkája és hozzáférhet a különböző javakhoz. Észrevetted, hogy itt csak 100 zł volt forgalomban?

A bőség társadalmában a megtakarítások károsak. Mi történne, ha például a szabó szűkösebb időkre gondolván a párnája alá dugná a megkeresett pénzt? A pénzforgalom megállna. Olyan helyzet alakulna ki, ahol senki nem ad el, és senki sem vásárol. A forgalom újraélesztéséhez valakinek hitelt kellene felvennie. Például az ügyvéd gyermeke megbetegedett, és hitelt vett fel, hogy az orvost ki tudja fizetni. A hitel újraindítja a pénzforgalmat, de csak a kamatmentes hitel, mert a különben elszívja a kamatokat a körforgásból, vagyis nem 100 zł, hanem csak pl. 90 zł lesz forgalomban. A körforgásban levő pénzmennyiség csökkenésének hatására a

szereplők úgy érzik, rosszabbra fordul a sorsuk. Így a megtakarítási kedv nő. A megtakarítás során a körforgásból akkora összeg folyik el, hogy mindenki hirtelen elszegényedik. Az elszegényedés hatására a megtakarítások azonban nem csökkennek, csak a jólét szintje lesz alacsonyabb, valamint nehezebb lesz hozzáférni a javakhoz.

L: *Ezek szerint, amikor a szabó a párnája alá dugta a pénzt, az ügyvéd pedig hitelt vett fel, az olyan, mintha a bank azt a pénzt adta volna kölcsön az ügyvédnek, amelyet a szabó a párnája alatt rejteget?*

A: Igen. És pontosan ez az „üres” pénz. Az állam – pontosabban a jegybank – megbecsülte a párna alá dugott pénz értékét. És pontosan ezeket a más által birtokolt pénzeket nyújtják a bankok hitelként.

L: *Vagyis az 1:10 hányados a gazdasági élet megfigyelésén alapszik. Következésképpen a forgalomban levő pénz mennyisége 10-szer kevesebb, mint a párna alatt felhalmozott pénz (kincsképzés).*

A: Jól értetted. Úgy, mint a Lanzarote szigetén felépített házak esetében. A házak közös képviselőjének tevékenysége gazdaságilag megalapozott, hiszen a házak teljesen kihasználtak. A csalafintaság csak annyi, hogy a bérleti díjból származó haszon a közös képviselő helyett az elsődleges bérlőnek jár.

L: *Értem. Tehát azok a kamatok, amelyeket a bank felszámol valójában engem illetnek, mert az én párna alatt felhalmozott pénzemet nyújtotta hitelbe.*

A: Igen, így van. A kamat tehát vagy mindenkié, vagy senkié, akkor viszont el kell törölni. Az első eset fennállásakor a kamatok az államkincstárat illetik, míg a második esetben valóságosak az alábbi állítások:

1. Az adósságaink nem növekednek.
2. A bankok nem lopnak meg minket.
3. A betéti kamatok eltörlése lelohasztja a megtakarítási kedvet.

L: *Akkor viszont nem lenne-e jobb, ha a munkaadó napidíjat fizetne a munkavállalóknak? Meggyorsítaná vajon a pénzforgást?*

A: Ez nagyon nehéz kérdés, de szerintem igen.

L: *Anyá, visszatérve a jólét körforgásához, megmondanád, mi lesz akkor, ha a tanítónő ugyan nem rejti a párna alá a pénzét, de nem a helyi szabónál, hanem Párizsban vásárol magának ruhát?*

A: A jólét körforgásából így végleg eltűnik a pénz. A helyzet azzal menthető, hogy ha például egy német a mi körforgásunk ügyvédjénél kér jogi tanácsot. A párizsi ruhavásárlást importnak nevezzük, a német ügyfélnek való ügyvédi szolgáltatás nyújtását pedig exportnak. Az azonos mennyiségű export és import eredménye a „status quo”. Az exportorientáció gazdagítja, az importorientáció szegényíti a körforgást.

L: *A jólét körforgását annyira leegyszerűsítetted, hogy nem tudom, alkalmazható-e nemzeti gazdaságban.*

A: A tanpéldák mindig egyszerűek, mert csak így lehet érthetően és tisztán bemutatni egy jelenséget. Minél több szereplője van a körforgásnak, annál szélesebb a kielégített szükségletek spektruma (annál sokszínűbb a termékek és szolgáltatások kínálata).

L: *Úgy gondolod tehát, hogy jobb lenne, ha a gazdaságok önellátóak lennének?*

A: Igen. A fenntartható gazdaság egy meghatározott szakosodással rendelkező önellátó gazdaság. Ez a specializáció teszi lehetővé az exportot, kiegyensúlyozva az elkerülhetetlen importból származó kiadásokat.

L: *Kialakulhat költségvetési deficit és államadósság egy ilyen gazdaságban?*

A: A költségvetés bevételeinek nagy része az adókból származik. Egyéb források lehetnek még:

- a nemzeti tulajdon eladása;
- olyan állami vállalatok és társaságok nyeresége, amelyeknek részese az államkincstár.

A kiadások az állam (adminisztráció, hadsereg, rendőrség, egészségügy stb.) fenntartásához szükséges költségek összege.

Amennyiben az államkincstár bevétele kevesebb, mint a kiadásai (az adók nem fedezik az államfenntartási költségeket), költségvetési hiány, azaz deficit alakul ki.

A deficit a kereskedelmi bankoktól felvett hitelekkel, valamint értékpapírok, kötvények és állami kincstárjegyek kibocsátásával fedezhetők. A hitelfelvételből és az értékpapír-eladásból keletkezik az állami adósság.

Ha az értékpapírokat hazai magánemberek, illetve intézmények vásárolják meg, valamint a hitelt az állam hazai bankban veszi fel, akkor belföldi finanszírozású államadósságról beszélünk. Lengyelországban az államadósság 30%-a külföldi kötelezettség (hitelek és kötvények). Ez a külföldi finanszírozású államadósság. A maradék 70% belföldi. A tartozásokhoz meghatározott kamatláb az adósság mértani növekedését eredményezi.

A külföldi finanszírozású államadósság kialakulása számomra teljesen felfoghatatlan. A bevételehiányt új bankjegyek kibocsátásával, vagy ha másképp nem lehet, az NBP által nyújtott kamatmentes hitel formájában kellene finanszírozni. A piacon jelenlevő (kereskedelmi bankból vagy az NBP-től származó) pénzmennyiség ugyanis ugyanannyi marad, a pénz forrásától függetlenül.

L: *Így a kereskedelmi bankoknak, nem pedig az NBP-nek törlesztett, belföldi finanszírozású államadósság esetén az adófizetők pénze (a költségvetésből) ravaszul a magánbankárok zsebébe kerül.*

L: *Lengyelországban csak az NBP bocsáthat ki bankjegyeket?*

A: Igen. Az alkotmány teszi ezt lehetővé számára. Nagy kár, mert a helyileg kibocsátott szabadpénz hatékonyan meggyorsítaná a regionális gazdaságok fejlődését.

L: *Azt hiszem megint veszélyes vizekre evezel, de álmodozz csak nyugodtan.*

A: Jól van, de előbb elmesélem, hogy keletkezhet szabadpénz.

Képzeld el, hogy háború tört ki. A pénz elvesztette értékét, a bankok bezártak. De élni mégiscsak kell valahogy. Az egyik kisváros pékségében a péknek állandóan van lisztje, süti is a kenyeret. Amikor a pék lánya ágynak esik, többször is orvost kell hozzá hívni. Az első alkalommal a pék egy cipót ad az orvosnak fizetségül. Az elkövetkező vizit díjaként az orvos már nem fogadja el a kenyeret. Hogyan fizethet az orvosnak a pék?

Így aztán a pék kiállít egy nyugtát az orvosnak, a következő szöveggel: „Ezen nyugta tulajdonosa bármely pillanatban beválthatja a nyugtát egy cipóra a pékségemben. Aláírás: a pék.” Az orvos szolgálataiért jó néhány ilyen nyugtát kap. Nemsokára elmegy a mészároshoz, és a vásárolt fél csirkéért a péktől kapott két nyugtával fizet. A mészáros szívesen fogadja.

A kenyérré jogosító nyugták kézről kézre járnak. A péktől az orvoshoz, a mészároshoz, a gazdához, a cipészhez stb. A későbbi tulajdonosok nem váltják be kenyérré, hanem egyéb igényeiket elégítik ki vele.

Mi is ez a nyugta? Szabadpénzeszköz. A pénzegység ez esetben „zloty” helyett cipó. A cipóra feljogosító nyugta bármely rendelkezésre álló jószág szimbólumává vált. A pék pedig pénzkibocsátóvá.

Az ilyen, nem bank által kibocsátott pénz kamatozhat? Nem, és így nem is hajt bele senkit az adósságspirál csapdájába.

L: *Létezik valamiféle biztosíték az ilyen a pénz mögött?*

A: A pénz biztosítéka a kibocsátóba vetett bizalom. Ez egy általános szabály. Mindenféle pénzre érvényes. Egy független herceg pénzveréskor vagy bankjegykibocsátáskor garantálta a pénz aranyra válthatóságát. Így a kereskedő, ha nem is magában a hercegen, de az általa adott biztosítékokban bízik. Ha az állam a pénzkibocsátó, az állampolgárok hisznek abban, hogy a forgalomban levő pénzt bármikor, bármiféle javakra átválthatják. A bizalom jele pedig a pénzben kapott fizetség, valamint a pénz gazdasági elfogadása. A bizalom elvesztésének egyik példája az, amikor a pék nem fogadja el a bankjegyet.

L: *Milyen esetekben veszhet el a pénzbe vetett bizalom?*

A: Bizonytalan helyzet fennállásakor, háború, forradalom vagy nagy természeti katasztrófa idején. Lengyelország megszállásakor azonnal értékét veszítette a zloty. Az elvesztett háború után a németek pénz helyett cigaretta közvetítésével kereskedtek. Ilyen esetekben a pénzt gyakran helyettesítik a legkeresettebb termékkel.

L: *Dehát a lengyel zloty aranyalapú volt a háború előtt.*

A: Pontosan. És, ez számított?

L: *Bármilyen körülmények között kibocsátható szabadpénz?*

A: Nem, nem minden esetben. Az önellátásra vonatkozó alapfeltételeknek teljesülniük kell. Sőt, voltak olyan próbálkozások is a szabadpénz bevezetésére, amelyek pusztán azért bizonyult sikertelennek, mert túl kevés, és nem megfelelően differenciált piaci szereplőkre alkalmazták.

L: *De azért voltak sikertörténetek is a történelem során?*

A: Igen. A szabadpénz nagy sikerű bevezetésének kiemelkedő példáját a nagy gazdasági világválság idején, egy osztrák kisvárosban hatalmon lévő polgármester tudhatja magáénak.

L: *Elmesélnéd nekem, mi történt pontosan?*

A: 1932-t írunk. Európában, így Ausztriában is tombol a nagy gazdasági világválság. A szegénység, munkanélküliség addig még soha nem látott méreteket öltött. Michael Unertguggenberger, Wörgl, egy osztrák kisváros polgármestere elkeseredésében úgy döntött, hogy kísérletet tesz Silvio Gesella, német közgazdász rég elfeledett gondolatának megvalósítására.

Wörgl városa így egy szabadpénz, a wörgli schilling kibocsátójává lépett elő.

A polgármester az egész vállalkozást azzal kezdte, hogy elbeszélgetett a válság miatt bezárt bánya tulajdonosával. Felajánlotta a bányatulajdonosnak egy előleget, természetesen wörgli schillingben, és cserébe azt kérte, hogy ebből indítsa be újra a termelést, vegyen fel munkásokat és fizesse ki előre a bérüket. A bányászok megkapták bérüket, szemet és élelmiszert vásároltak a helyi üzletekben. A bányatulajdonos kifizette adótartozását. A polgármester pedig kifizette a hivatalnokokat. Ők szintén bevásárlókörré indultak a helyi üzletekben. Az üzletek a gazdától árut vásároltak. A gazdák igénybe vették a kézművesek szolgáltatásait. Beindult a gazdasági gépezet.

A polgármester tudta, hogy ha a lakosság szűkös időkre gondolván hajlamos párna alá rejteni pénzt, ezzel lelassítva a pénzforgalmat. Ez megakadályozandó, bevezette az ún. forró pénzt, ami azt jelentette, hogy a pénz az idő elteltével veszített értékéből. A város polgárai kötelesek voltak az önkormányzati kasszába pénztartási díjat fizetni, amennyiben egy hónapon túl tartották maguknál a pénzt. Azaz, a kibocsátás után 1 hónappal a pénz veszített értékéből. A bankjegy érvényességének meghosszabbításáért a bankjegy nominális értékének 1%-át kellett befizetni. A befizetést a bankjegyre nyomott pecsét igazolta.

A gazdaság hihetetlen mértékű felvirágzásának a pénz betiltása, valamint a polgármester törvénytelen pénzkibocsátásért való bíróság elé állítása vetett véget. A wörgli schilling másfél éves „fennállása” alatt a munkanélküliség teljes mértékben megszűnt, a lakosság jólétben élt, ráadásul számtalan beruházás indult el. Ekkor építettek új iskolát, hidat, új utakat és még egy síugrósáncot is. A bírósági eljárás lezárta után visszatért a felvirágzás előtti szegénység. Ma a polgármester szoborként vigyázza városát.

L: *Milyen csoda folytán sikerült ilyen mértékben felvirágoztatni a város gazdaságát ilyen kevés (állítólag 5000 wörgli schillingnyi) pénzzel?*

A: Ez bizony a „forró pénz” hatása. Egy hónapon belül minden wörgli schilling 13-szor cserélt gazdát.

L: *Leesik az állam. Wörglben a szabadpénz a nemzeti valutával párhuzamosan működött. Vajon lehetséges az, hogy teljesen független legyen a szabadpénz, vagyis nem beváltható?*

A: Igen, a szabadpénz önmagában is, vagy a nemzeti valutával párhuzamosan is lehet forgalomban. A Lengyelországban bevezetett szabadpénzek, mint például az I. világháború alatt Sziléziában, vagy közvetlenül az I. világháború után, Poznańban, egyedüli fizetőeszközként szolgáltak az említett körzetekben. Ausztriába azonban mindkét pénzeszköz párhuzamosan volt jelen a piacon.

L: *Vajon valahol ma is bocsátanak ki szabadpénzt?*

A: Az Egyesült Államokban. Például Montana állam kísérletet tett a montanai dollár kibocsátására. Hasonló törekvések indultak el Kalifornia, Wisconsin, Oregon, Pennsylvania, Michigan és Massachusetts államokban. A spanyol városok pedig a pesetát igyekeznek visszaállítani a forgalomba.

L: *Ezek a törekvések vajon feltételezik a hitelkamatok eltörlését?*

A: Nem. Montana állam vezetői csak a nemzeti valutát kibocsátó kormányzat hitelnyújtási jogát ismernék el, terveik szerint 10%-os éves kamattal. De mivel ez a nemzeti bank, a kamatok a állami költségvetés bevételeit gyarapítanak.

L: *Akkor ez a kamat nem más, mint egyfajta hiteladó.*

L: *Beszélgessünk most magáról a pénzről. Hogyan jött létre?*

A: A föníciaiak találták ki. A civilizáció egyik legzseniálisabb találmánya. Eredetileg az árucseréi közvetítőeszköze és értékmérő.

Képzeld el, milyen is volt társadalom a föníciaiak idején. Az emberek vásárokon cseréltek portékát. Úgy gondolták, hogy egy tehén három birkát ér. De a tehénárusnak, nevezzük A-nak, csak egy birkára volt szüksége, így a csere nem igazán volt ínyére. Így a B-nek nevezett vásárló egy birkát, és két darab, egy-egy bármikor átvehető birkára jogosító nyugtával fizetett.

A tehén helyett most A-nak három birkája van: egy kéznél, a másik kettő pedig B-nél, „raktáron”. Ezekre a birkákra nincs szüksége, ezért az egyik nyugtát egy ekére, a másikat kukoricára cseréli. Ez a nyugta a pénz, jelen esetben a birka szimbóluma. Van értéke? Önmagában nincs, csak annak a jószágnak, amelyet képvisel.

L: *De a bankjegyeken ma egy darab birka sincs. Lépünk inkább egy kissé magasabb szintre.*

A: A pénzt az elhalasztott áruátvételi határidejű vételi és eladási tranzakciók éltetik. A pénz a piacon bármely pillanatban bármely, a bankjegyen szimbolizált értékű jószág felvételére jogosít. A piacon jelen lévő meghatározott értékű jószág vagy szolgáltatás felvételére

vonatkozó jog, azaz a valós pénz, az eladás pillanatában jön létre. A pénz közvetítői funkciója pedig így jellemezhető:

1. Az 1. számú jószág eladása.
2. A piacon jelen lévő, az 1. számú jószággal azonos értékű jószág felvételére vonatkozó jog.
3. Az 1. számú jószág értékével megegyező 2. számú jószág vétele.

A vételi jog megszerzését igazoló dokumentum (papír) a pénz – az árucseré közvetítője, amely önmagába véve nem árucikk.

L: *Miért gondolod mégis úgy, hogy a pénz nem árucikk? Hiszen amikor kölcsönadok egy személygépkocsit, akkor ezen a címen fizetséget kapok. Akkor miért nem adhatok kölcsön pénzt szintén fizetségért?*

A: A személygépkocsi és a pénz között van egy hatalmas különbség: a pénz nem használódik el, nem avul el, nem veszít az értékéből (kivéve, ha vágató infláció áll fenn). Amikor a pénzedből személygépkocsit vásárolsz, öt év múlva akkor is lecsökken az értéke, ha nem is használod. Az autókölcsönzési díj nem más, mint a személygépkocsi elhasználódásának értéke.

Például: egy taxisofőr 100 000 zł-ért személygépkocsit vásárol. Előreláthatólag 100 000 km-t tesz meg a személygépkocsival. Ilyen feltételek mellett minden megtett kilométer után (akár utassal, akár nélküle) az taxisofőrnek 1 zł-t félre kellene tennie. Amennyiben ezt teszi, a személygépkocsi elhasználódása után ismét új személygépkocsit tud vásárolni. A hosszú lejáratú eszköz visszaállítására tett félre. A félretett 1 zł-t amortizációnak hívjuk. Az utasoknak annyit kell kifizetni a taxiért, hogy az fedezze az amortizációs költséget, azaz az új személygépkocsi vételét is.

A személygépkocsi 1 zł-s értékcsökkenését a tárgyi eszköz halmozott értékcsökkenésének nevezzük.

Az új személygépkocsira félretett 1 zł pedig az eszköz amortizációja (elhasználódása). A pénz viszont nem használódik el, nem kell amortizálni.

Ha a taxisofőr elherdálja az amortizációra félretett pénzt, nem lesz új személygépkocsija. Tegyük fel, hogy hitelt vesz fel autóvásárlásra. Az utasoknak ezentúl olyan árat kell fizetni, amely fedezi:

- az amortizációt,
- az üzemanyag árát,
- egyéb költségeket (társadalombiztosítás, adók stb.), valamint
- a jelenleg használt személygépkocsira felvett hitel kamatait.

Végeredményképp a kamatokat az utasok fedezik. A kamatok bizony a gazdasági szervezet élőködői. Vért szív, de cserébe semmit sem nyújt.

L: *Azt állítod, hogy a pénz nem amortizálódik. Én a bankban úgy hallottam, hogy igenis amortizálódik.*

A: A banki tevékenységben valóban létezik a pénz amortizációjának fogalma. Ez egy újabb banki ügyeskedés. A banki amortizáció nem más, mint az „üres” pénz valós pénzzé alakítása

a kamat közvetítésével. Mikor a hitelkamatok értékének összege eléri a felvett hitel értékét, a banki terminológia szerint a pénz amortizálták. Vagyis helyreállították. Figyeld meg, hogy valós pénz (kamatok) segítségével pótolták az „üres”, nem létező pénzt (a hitelt).

L: Ezek szerint a pénz a javak mennyiségének növekedésétől függetlenül sokszorozódhat?

A: Ha a pénz a rendelkezésre álló javak szimbólumaként viselkedik, akkor nem lehet több annál. Amennyiben több van belőle, veszít az értékéből. A piacon jelen lévő, meghatározott értékű jószág felvételére vonatkozó jogot megtestesítő jelként, szimbólumként, igazolásként, információként definiált pénz önmagában nem árucikk.

L: Akkor végül is mi a pénz?

A: A pénz az árucserre közvetítő eszköze, értékmérő és felhalmozási (megtakarítási) eszköz. Ezek a funkciók azonban bizonyos mértékben ellentmondanak egymásnak. Árucserre-közvetítő szerepéről már korábban beszélgettünk. Gondolkodjunk most el az értékmérő funkción.

Amikor függőnyt veszünk mértékegység alapján vesszük. Ez a mértékegység a méter. A burgonyát grammban (vagy kilogrammban) kérjük.

Ha két különböző hosszúságú madzagot látunk, csak azt tudjuk megállapítani, hogy melyik a hosszabb. Hogy mennyivel hosszabb, arról a mértékegység ad tájékoztatást. Mind a méter, mind a kilogramm mindig ugyanannyit jelent, bárhol is vagyunk, mivel egy társadalmi egyezményben rögzítettük a megfelelő szabványokat, amely a Párizstól nem messze fekvő [Sèvres](#)-i Nemzetközi Súly- és Mértékügyi Hivatalban található. Még akkor is, ha a hosszúságot mérő földben, a tömeget unciában adják meg, könnyen és gyorsan átszámíthatjuk a számunkra jól ismert egységekre. Vásárolhatunk métert vagy kilogrammot? Nem bizony. Ezek elvont fogalmak: a tárgyak nagyságát szimbolizálják.

A tárgyak értékét kifejező egység a pénzegység, amely lehetővé teszi az összehasonlítást. Az új személygépkocsi és a régi értékét. A pénzegység (zloty, dollár, euró) csak mértékegység. Megfogható a méter? Nem, csak az egyméteres szalag fogható meg. Megfogható a zloty? Nem, csak egy tárgy meghatározott értékét képviselő papírt (bankjegyet) tarthatunk a kezünkben. Pontosan úgy, ahogy a méter a dolgok hosszát szimbolizálja. Mégis mi a különbség e két mértékegység között? A méter, gramm, liter és óra egységeknek van előre meghatározott szabványuk, a pénzegységnek azonban nincs. Abban az időben, amikor még a pénz fedezete a mögötte húzódó aranyban testesült meg, elmondhattunk, hogy a pénzegység szabványmértékét meghatározott mennyiségű és karátszámú nemesfém jelentette.

A ma elfogadott elmélet szerint a pénz fedezetét a mögötte álló áruk jelentik. Mégis, hogy lehet az, hogy ugyanaz a termék értéke (előállítási költsége) különböző országokban más és más? Wojciech Cejrowski, lengyel televíziós műsorvezető a Mezitláb Etiópiában c. programban barátját próbálta rábeszélni egy hajvágásra az etióp fodrásznál. A hajvágás 10 groszy-ba (olvasd: grosiba) került, 100-szor kevesebbe, mint Lengyelországban. Az egyméternyi függőny akkor is ugyanakkora marad, ha rőfben fejezzük ki a hosszát. A fodrászati szolgáltatás értékének is mindenütt egyformának kellene lennie, függetlenül attól, hogy zloty-ban, vagy birrben (a hivatalos etióp valutában) van kifejezve.

A pénz szabványmértékét a vásárlóerő alapján kellene meghatározni. A szakirodalomban rengeteg, az érték szabványát meghatározó kísérletről olvashatunk. Az egyik a 3xR elmélet.

L: *Mire tesz kísérletet a 3xR elmélet?*

A: Egy, a vásárlóerő alapján meghatározott és OM-ként (a valuta univerzális, objektív mértékeként) elnevezett szabványmérték bevezetését javasolja. 30 OM a minimális megélhetés, vagyis a egy hónap túléléséhez elegendő jószágkosár értéke. E mérték mind földrajzi, mind pedig időbeli dimenzióban alkalmazandó.

Tegyük fel, hogy Lengyelországban ez a minimum 500 zł (500 zł = 30 OM), Indiában pedig 1000 indiai rúpia (1000 rúpia = 30 OM), vagyis 1 zł 2 rúpiát ér, 1 rúpia pedig 50 groszy-t.

Idődimenzióban a következőképp nézne ki: kölcsönadtam valakinek 500 zł-t (30 OM-et). 3 év múlva, kamatmentesen, visszakaptam 30 OM-nek megfelelő, inflációval megnövelt összeget, 1200 zł-t. Nekem nem volt nyereségem, a kölcsönt felvevő semmit sem vesztett. Ez a helyzet fordítva is elképzelhető: 30 OM értéke 3 év elteltével 400 zł-ra csökkenhet. Az is megeshet, hogy a minimális jószágkosár egyik összetevőjének ára lezuhan.

L: *A nyugdíjasok végre nem kerülnének hátrányos helyzetbe az infláció miatt. Mindig is furcsának találtam a valutaátváltás módját. Manapság a legszegényebb amerikai nyugdíjas Bangladesh-ben akár királyként, szolgálókkal körülvéve élhet, miközben a bangladesh-i nyugdíjasok járuléka az Egyesült Államokban egy zsemle nére nem elég.*

Elmagyaráznád részletesebben a földrajzi dimenzió szempontjából az OM működését?

A: Persze. Pontokba foglalva így néz ki:

1. Adott országban, minimális, 1 napi megélhetést 1 OM-nyi összeg biztosít. Egy hónapra annyi valutára van szükség, amely megfelel 30 OM-nek.
2. Lengyelországban a minimális megélhetéshez 500 zł szükséges havonta, így ez 30 OM. Indiában 30 OM-nek 1000 rúpia felel meg.
3. Lengyelországban 2000 zł-t keres egy teherautósofőr, ami 4 minimális, havi megélhetésre elegendő, azaz összesen 120 OM. Indiában a teherautósofőrök 2000 rúpiát keresnek havonta, ami 2 minimális, havi megélhetésre elegendő, azaz összesen 60 OM.
4. Látható, hogy India szegényebb ország: alacsonyabbak a bérek, alacsonyabb az életszínvonal.
5. A lengyel sofőr Indiába készülvén 2000 zł-s kerestetét az OM-et alkalmazó átváltási arány szerint rúpiára váltja. 2000 zł = 120 OM, 120 OM = 4000 rúpia. Ezért az összegért az indiai sofőrnél (aki csak 2000 rúpiát keres) jóval magasabb színvonalon élhet a lengyel.
6. Most hogy működik a valutaváltás? A lengyel sofőr 2000 zł-ját 500 dollárra váltja át, Indiában az 500 dollárjáért 100 000 rúpiát kap. A lengyel sofőr így 50-szer magasabb színvonalon él indiai kollégájánál. A lengyel 100 000 rúpiából, míg az indiai 2000-ból gazdálkodhat.

L: *Jó példát hoztál fel, mert saját tapasztalaton alapszik.*

L: *Térjünk még vissza a pénz árucserét közvetítő funkciójához.*

A: Jó. Leggyakrabban a gazdasági szervezet vérkeringéséhez hasonlítják a pénz szerepét. Most más összehasonlítást mutatok neked. Figyelj.

A föníciaiak célja az áruk és szolgáltatások áramlásának megkönnyítése volt azoktól, akiknél egy adott termékből felesleg van, azok felé, ahol ez a termék hiánycikk, azaz a termelőtől a vásárlóhoz. A gazdaság nem más, mint a saját szükséglet kielégítésére elegendő termékmennyiségnél nagyobb mennyiség termelése, majd a felesleg áruba bocsátása. A föníciaiak a hatékonyság emelésére ezt a gépezetet kenték meg – pénzzel. Ha a gépezetet teflonnal borítanánk be, az olajra többé nem lenne szükség. De mivel a teflon alkalmazásának ötlete a jövő zenéje, ezért még mindig olajozunk, bár már fel-fel sejlenek a teflonra váltás előfutárai. Az internetes információcsere ingyenes. Nincs vétel és eladás, mégis fel- és le is tölthetjük az információt. Ingyen. A csere mechanizmusát teflonnal vontuk be. Egyelőre azonban nagyrészt olajat, vagyis pénzt használunk, bár ahelyett, hogy megfelelő időben és mennyiségben a gazdasági gépezetet kenetnének vele, inni kezdtük, majd párnánk alá rejtettük, végül pedig már úszkáltunk benne. Minden egyes ember (megtakarításaival) egyre többet szív el a gépezettől, a fogaskerekek pedig beragadnak.

L: *Igen, ez a típusú olaj nem árucikk. Másrészt elszívásról beszélsz, pedig szerintem a bankok és a nagy befektetési alapok a kamatok és különböző spekulációkkal nem elszívják, hanem kipumpálják az olajat, kiszárítván a gépezetet. Vajon meg lehet határozni az olaj éppen elegendő adagját?*

A: A tudományos kutatásokban vizsgálták, mérték, hogy az előre meghatározott termelékenységgel működő rendszerhez mekkora adag olajra van szükség. Sajnos a vizsgálatok során nem találták meg azt a mérőszámot, amely a gazdasági mechanizmus hatékonyságát mutatná. Pedig az egyetlen valós mérőszám az az egyes emberek, valamint teljes társadalmak jóléte. Nem a GDP, azaz nem a gazdasági növekedés mérőszáma, hanem az általános gazdasági biztonság és jólét tudata.

L: *Hogyan mérhető objektíven a jólét?*

A: Nagyon egyszerűen: Napóleon módszerét alkalmazva, vagyis a bünözési arány emelkedésének vagy csökkenésének vizsgálatával. Miért van az, hogy Svájcban vagy Norvégiában nem zárják be a házak, autók ajtaját? Minek támadnánk meg egy idős nénit 50 zł-jáért, ha úgyis van miből diszkóba menni, vagy sört inni?

Alkalmazhatók más mérőszámok is, mint pl. a háztartások eladósodásának növekedése vagy csökkenése, népességnövekedési mutatók, vagy az egy állampolgárra jutó lakásterület növekedését jelentő mérőszám stb.

L: *Alátámasztanád még néhány érvel az azt a kijelentést, hogy a pénz nem árucikk?*

A: A férjed kivett a fiókból 5000 zł-t, és vásárolni indult, két nap múltán jött haza. Megkérded, mit vett. Erre azt válaszolja, hogy 7000 zł-t. Idióta? Egyáltalán nem. Az 5000 zł-t euróra váltotta, két nap alatt az euró árfolyama 20%-ot emelkedett (2011. októberében történt így), majd az eurót visszaváltotta, és így 7000 zł ütötte a markát. Szerinted ez nem abszurdum? A férjed kihasználta azt az általános jelenséget, hogy a pénz (valuta) árucikk. Volt egy igazolása arról, hogy 5000 zł értékű árut bocsátott a piacra, ezért cserébe kapott egy 7000 zł értékű árukról szóló igazolást. A férjed nyereségesen lépett ki a tranzakcióból, de valaki veszített. Valaki, aki ténylegesen 7000 zł értékű árut bocsátott a piacra, de csak 5000 zł értékű árut vehet meg. Mert a forgalomban levő valós pénz nem sokszorozódik. Csak az adósság, azaz a jövőben megtermelt áruk piaci megvételére jogosító igazolás.

L: *Mi a férjem nyereségének forrása?*

A: Valutaspekuláció.

L: *A pénzpiacon mi képezi még spekuláció tárgyát?*

A: Főleg adósságot képviselő értékpapírok és származékai.

L: *Tudnál még erről bővebben beszélni? Vagy ez már túl bonyolult?*

A: Nem, meglehetősen egyszerű, csak meg kell érteni, hogyan működnek az alapvető pénzügyi eszközök, mint a kötvény vagy az opciók, azaz a határidős ügyletek. A kötvényekkel kezdem.

Kötvényeket csak kormányzatok, önkormányzatok vagy jogi személyek bocsáthatnak ki, magánszemélyek nem. A kötvény egyfajta váltó, így amikor a kormányzat pénz szűkében van, egy értékpapírt bocsát ki a következő szövegezéssel: „Aki ma 100 000 zł-ért vásárolja meg ezt az értékpapírt, az 3 év múlva 110 000 zł-t kap érte.” Ezzel a kormány kötvénnyel fedezett hitelt vett fel, vagyis törvényesen és hivatalosan kötelezte magát a kölcsönként felvett összeg kamatos visszafizetésére.

L: *Amikor pedig eljön a kivásárlás ideje, a kormányzat visszavásárolja a kötvényeket.*

A: Nem feltétlenül kézpénzzel. Általában újabb kötvények kibocsátásával. Ez a rulírozó kötvény.

L: *Lehetne egy kicsit érthetőbben?*

A: Természetesen. Ahelyett, hogy a kormány 110 000 zł-ért visszavásárolná az előbb említett kötvényeket, újabb, most 110 000 zł névértékű kötvényeket bocsát ki. Ezek kamata általában magasabb az előzőnél, így a kormány még 3 évre eladósodik, ezúttal kamatostul 130 000 zł visszafizetésére kötelezvéen magát.

L: *A kötvénytulajdonos pedig elégedett. Nem jelent gondot az első kibocsátásból vásárolt kötvényért kapott készpénz újbóli befektetése.*

Akkor most kérlek, térj rá a határidős ügyletekre, vagyis az opciókra.

A: Ez kissé bonyolultabb lesz, így hogy megértsd, elmesélek egy történetet. Emlékszel John Steinbeck Édentől keletre c. regényére? A kitagadott fiú édesapja pénzügyi problémáinak megoldásával szeretné visszanyerni az apai szeretetet. Egy barátja tanácsára kisebb összeget kér kölcsön, majd a gazdáknak adja, hogy magnak való babot vásárolhassanak.

A gazdákkal üzletet (szerződést) köt, miszerint hősünk az egész babterményt zsákonként 5 centért vásárolja fel. A gazdáknak 500 dollár előleget fizet magvásárlás címén. A termés értéke, a szerződés alapján előreláthatólag 2000 dollár lesz. Mivel háborús időszak van, a hadseregnek kívánja eladni a termést zsákonként 8 centért, azaz az ügylet értéke 3200 dollár. Az ilyen szerződést nevezzük opciónak. Az opció, más szóval egy bizonyos árucikk megadott áron való vételi joga, eladható. Hősünk ezt az ügyletet kisebb haszonnal eladta, mert apja kétkedett a tranzakció erkölcsiségében (szerinte fia meglopja a gazdákat). Ma egy opciós ügylet nem hordoz erkölcsi ellenvetést, a spekuláció és spekuláns fogalmaknak pedig már nincs pejoratív kicsengése.

Eredetileg az ilyen ügyletek mindkét fél számára hasznot hozhattak, és jórészt hoztak is. Egyrészt a termelő előre meghatározott áron garantáltan megszabadult az egész termeléstől, másrészt a másik szerződő fél, bár átvállalta a kockázatot, cserébe nagy nyereséget érhetett el. Az opciókkal, vagyis a határidős ügyletekkel való kereskedelem saját tőke befektetése nélkül pillanatok alatt gazdaggá tehet bárkit. Természetesen, hatalmas veszteséggel is zárulhat az ügylet.

L: *Rendben, elmagyaráztad az opció fogalmát. De hogyan lehet vele nyereséget elérni?*

A: Például így: a tőzsdén kihirdetem, hogy az említett babra 5 centes zsákonkénti árban megállapított szerződést kívánok eladni zsákonként 2 centért. A tőzsdei játékos (talányosan befektetőnek is hívják) át kívánja venni a szerződésemet, megfizetve a 2 centes zsákonkénti árat, amelynek szerződéses ára 5 cent, és átveszi a szerződést.

L: *Valójában egész egyszerűnek tűnik. Te mégis azt mondtad, hogy a pénzügyi tudomány, azaz értékpapír-kereskedelem kifinomult eszközei annyira bonyolultak, hogy még az ezzel az ágazattal foglalkozó szakemberek sem értik.*

A: Igen, akkor most igyekszem leegyszerűsítve megmutatni ezen eszközök működését. Kezdjük onnét, hogy egy bank túl sok jelzáloghitelt nyújtott ügyfeleinek, és likviditási problémák (fizetéseképtelenség) fenyegeti. A nyújtott hiteleket szakosodott, pontosabban szólva befektetési bankoknak adja el. A befektetési bank különböző állami kötvények, határidős ügyletek tulajdonosa, portfóliójában még különböző alapokból való részesedés is szerepel. Ezeket a papírokat egy zsákba dobja, jól megrázza, majd részekre osztva új értékpapírként adja el. Ezt az értékpapírt derivatívának, vagy származtatott értékpapírnak nevezzük. Amennyibe a befektetési bank derivatívákat vásárol fel, azokat is a zsákba dobja.

L: *Anyá, ezek szerint azok a pénzemberek, akik a befektetési alapok részvényeinek tulajdonosai, nem is tudják, mit birtokolnak valójában.*

A: Nemcsak a pénzemberek nem tudják, de szerintem senki sem tudja.

L: *Ezt nem tudom elhinni, annyira valószínűtlen.*

L: *Jobb lesz ha visszatérünk a pénz, pontosabban ahhoz az állításhoz, hogy a pénz nem árucikk. Mert ugye léteztek arany pénzérmék. Értéküket aranytartalmuk határozta meg. Azt csak nem állítod, hogy az arany sem árucikk?*

A: De, az arany árucikk, így az aranyérmét szintén árunak tekinthetjük. Egészen addig, míg aranypénz volt forgalomban, a pénz (a mai pénz) kereskedelmi közvetítői funkciója nem létezett. Akkor valójában továbbra is cserekereskedelmet folytattunk: tehén → arany, arany → két birka. A nem, vagy csak kis mértékben romló áru, az arany minden egyes tranzakcióban szerepet játszott, de ezek nem vételi-eladási tranzakciók voltak, csupán árucseré.

L: *Mégis mindenki abban a hitben élt, hogy a pénz csak akkor pénz, ha van aranyfedezete.*

A: Igazad van, csak itt nem az arany a titok kulcsa, hanem bármi, aminek köszönhetően a pénz bizalmat ébreszt. A forgalomban lévő papírok (bankjegyek) egyetlenegy ok miatt válthatók be bármely jószágra: az eladó tudja, hogy ez a papír bármilyen más jószágra átváltható. Tehát a hatékony és szabad árucseré alapja a piaci szereplők a pénz intézményébe vetett bizalma.

Annak a bizonyosságnak köszönhetően, hogy a pénz bármely pillanatban aranyra váltható, a piac (az összes ember) a bankjegyek felé is bizalommal fordul. Ma már azonban a pénzt lehetetlen aranyra váltani. Túl kevés a világ birtokában levő aranykészlet ahhoz, hogy a forgalomban levő összes pénzt aranyra válthassuk. A Polityka című hetilapban (hasonló a magyar HVG-hez – a ford.) olvastam, hogy a világ létezése óta kibányászott összes aranyat egy kupacba összerakva egy 20 méteres oldalú kockát kapnánk.

A piaci résztvevők így a pénzkibocsátóba (kiadóba, pénznyomdászba) vetik a bizalmukat. A herceg, mikor érmeverésre adta a fejét, saját maga lett a kibocsátott pénz értékének fedezete. A bizalom felépítését az arany alapozta meg.

Ma már a bizalom nem építhető az aranyparitásra, pusztán a papírpénz kiadójának hitelességére. Ha az pénzkibocsátó, pl. az NBP az infláció „szörnyetegére” való tekintet nélkül, valamint a kereskedelmi bankok közvetítése nélkül megfelelő mennyiségű pénzt (azaz annyit, hogy legyen árufedezete) bocsát a forgalomba, a gazdaság fellendül. És bár a bankjegyek nem válthatók át beruházható aranyra, a piac pénzbe vetett bizalma állandósul, annak köszönhetően, hogy a bankjegyekért bármikor megszerezhető a kívánt termék vagy szolgáltatás, befizethető az adó stb.

A pénz (bankjegy) ismét eredeti, árucseré-közvetítői szerepét töltené be. Újra az áruk értékének szimbóluma lenne. És bár önmagában nem nevezhető árucikknek, a javak birtoklásának lehetőségét jelentené.

A pénzbe vetett bizalom aranyfedezet nélkül is felépíthető, amennyibe az alábbi 4 feltétel teljesül:

- a döntéshozók (kormány, pénzkibocsátó intézmény) ésszerű kibocsátási politika gyakorlásával befolyásolják az árstabilitást;
- a forgalomban levő összes pénznek árufedezete van, a felhalmozott (megtakarított) pénz fedezetét a beruházási javak (ingatlan, infrastruktúra stb.) képezik;

- a pénz nem sokszorozódik az adósságokban (kamatokban), mivel az adósságból származó fizetési eszközök fedezetét a jövőben megtermelt javak képviselik;
- a neoliberális szabad tőke áramlásának elvét korlátozva a nemzeti pénz függetlenedik a többi valutától.

L: *Mi a csuda az a szabad tőke áralmása?*

A: Volt, amikor a zloty átválthatóságát szorgalmaztuk. Ma már a világ összes valutájára átváltható, de ezzel együtt megjelent egy új probléma: a zloty ára, amely manipulálható.

Mindketten jól emlékszünk még a szocializmus nyersségére, ami abból eredt, hogy számunkra a színes és modern élet elérhetetlen volt. Csak úgy mint a farmernadrág vagy a Beatles. Miért voltak elérhetetlenek? Mert a zloty átválthatatlan volt.

A szabad tőke áramlásának elve, amely a gyakorlatban a szabad pénztőke áramlására korlátozódik, azaz a nemzeti valuták átválthatóságát jelenti. Pontosabban: az egyik ország valutája másik ország valutájáért vásárolható és eladható. Jól hangzik, és jó is lenne, ha a nemzeti valutákat nem vételi és eladási tranzakciókon keresztül, hanem szigorúan meghatározott árfolyam szerint lehetne átváltani. Mindeközben azonban a valutaárfolyamok egy, a spekulációt erősítő szabad, piaci játszma résztvevői.

A szabad tőkeáramlás elve ma annyit jelent, hogy megvalósulhat az alábbi forgatókönyv:

1. Az angol jegybank meghatározott mennyiségű zloty-t vásárol az NBP-től, és az adott zloty-font árfolyam alapján fonttal fizet.
2. A tranzakció véghezviteléhez az NBP pénzt bocsát ki és fontra váltja át. Az átváltási kényszer a szabad tőke áramlásának elvéből adódik.
3. Az angol jegybank zloty-t vásárol, mert nyeresége származik abból, ha lengyel bankokban köti le a pénzét. Emlékezzünk csak vissza arra az időre, amikor 20%-os kamatot lehetett kapni a lekötések után (ez akkor volt, amikor az NBP elnökét elvakította az a felsőbbrendű cél, hogy az NBP tartalékaiban a lehető legtöbb fontot halmozhassa fel).
4. A lengyel bankok kamatlábai zuhannak.
5. Az angol jegybank a zloty-ban nyert kamatokat, valamint a zloty-ban lekötött pénzt visszaváltja fontra úgy, hogy a nemzetközi piacokon eladja a zloty-t.
6. Lengyelországból Angliába áramlott át az az összeg, amely a kamatokból és a zloty vétele és eladása között eltelt idő árfolyamkülönbségéből keletkezett haszonból áll.
7. Ez a valutaelszívás nagyon érzékenyen érintette a lengyel piacot. Vajon ki fizetett mindezért? Az angol jegybank a lengyel adófizetők pénzén gazdagodott meg.

A valuták forgalmát (vételt és eladását) a kereslet és kínálat határozza meg, így a kisebb országoktól, illetve a gyengébb gazdaságoktól való valutaelszívás legális és könnyen végrehajtható.

L: *Bizony, amíg a valutát árucikként kezelik, addig ugyanúgy spekuláció tárgyát képezi, mint az árucikkek. De ki a nyertese, és ki a vesztese ezeknek a tranzakcióknak?*

A: A nyertesek a nagy tőzsdecápák, a vesztes pedig azon ország gazdasága, amelynek valutája az adott spekuláció tárgya.

L: *Mondanál példát ilyen tevékenységre?*

A: Elmesélem neked, mi történt Lengyelországban 2011-ben:

1. A nemzetközi bankok és befektetési alapok rengeteg zloty-t halmoznak fel.
2. A hitelminősítő intézetek megbízhatatlanként kategorizálják a lengyel gazdaságot, megkérdőjelezzik fizetőképességét. A zloty meggyengül.
3. Zloty-val rendelkező befektetők eladják készleteiket a nemzetközi pénzpiacon, ahol természetesen nincs rá kereslet. A zloty még jobban gyengül, mivel a kereslet és kínálat törvényei uralják a piacot.
4. Az NBP intervenciós felvásárlást hajt végre, ezzel elkölteve külföldi valutában felhalmozott tartalékait.
5. A második intervenciós felvásárlás sem hoz eredményeket: 2011 októberében a zloty árfolyama 20%-ot esik.
6. A lengyel gazdaság közben ugyanúgy, azaz változatlanul működött, csak a mutatókban történt változás. Az euróban elszámolt államadósság megnőtt. Csökkent Lengyelország részesedése a dollárban kimutatott világszintű GDP-ből. Az importált árucikkek ára nőtt. Olyan infláció mutatkozott meg, amelynek eredete a külföldi helyzetre vezethető vissza, így sem a kormánynak, sem az NBP nincs felette hatalma.

A külső tényezők egy spirált hoztak létre: növekvő árak (infláció) → csökkenő fogyasztás → csökkenő termelés → növekvő munkanélküliség → csökkenő fogyasztás stb.

A neoliberais szabad tőkeáramlásának elve jelenlegi formájában alkalmazva káros. Fékezi a gazdasági növekedést, függővé teszi az országot a pénzügyi hatalmak spekulációs tevékenységétől (a lengyel valuta árfolyam-ingadozására alapuló játzmától), valamint az olyan irracionális tényezőktől, mint például a hitelminősítő intézmények véleményezése, vagy a pletyka, illetve információhiány miatt fennálló pénzpiaci hangulat.

L: *Ez a fajta mesterkedés vajon nem emeli-e az államadósság összegét?*

A: Dehogynem. A zloty árfolyamának csökkenése a külföldi finanszírozású államadósság azonnali, 20%-os emelkedését vonta maga után.

L: *Vagyis ezek szerint az államadósság lehet belföldi vagy külföldi finanszírozású? A külföldi finanszírozású pedig azt jelenti, hogy saját magunknak vagyunk adósai, ugye?*

A: Hát nem ostobaság? Így lenne akkor, ha a belföldi finanszírozású államadóssággal a jegybanknak tartoznánk. Ma azonban másképp áll a dolog.

L: *Ezt most nem értem.*

A: A kormánynak nincs pénze autópálya-építésre, pedig nyakunkon az EURO 2012. Honnét fog kölcsönkérni a kormány? A magánnyugdíjpénztáraktól, a kereskedelmi bankoktól. Mindkét esetben kamatra. Miért vett fel kölcsönt a kormány? Mert kevés pénz forgott a piacon. De akkor miért nem kérte fel az NBP-t, hogy bocsásson a piacra több pénzt? A piacon ugyannyi pénz lenne függetlenül attól, hogy az új kibocsátásból vagy banki kölcsönből származik. Ha az NBP csak „kölcsönadná” a pénzt, a kormány kamat nélkül adná vissza. A magánnyugdíjpénztáraktól (államkötvények kibocsátásával), vagy a bankoktól felvett kölcsönre azonban már kamatot számolnak fel.

L: *Még mindig nem értem.*

A: Ha pl. 10 000 zł-t adományoznék neked, vagy ugyanakkora összeget vennél fel a bankból kamattal terhelt hitelként, akkor vajon mindkét esetben ugyanakkora összeg lenne a számládon a pénz befolyásakor?

L: *Igen.*

A: A különbség az átutalások következményeiben keresendő. Én nem követelném vissza tőled az adományozott összeget, így jövőbeli bevételeidet bármely célra felhasználhatod. Lehet, hogy az adomány egy részét vissza is adnád. A hitel formájában felvett pénz esetén azonban jövőbeli bevételeidet terheli. Az életszínvonalad lecsökken. Azaz az adomány (az NBP pénzkibocsátása) nem terheli jövőbeli bevételeidet. A tőlem kapott kamatmentes kölcsön (az NBP kormánynak nyújtott kamatmentes kölcsöne) csak a tőketörlesztés erejéig terheli meg a jövőbeli bevételeket. A banki hitel (a kereskedelmi bankban, valamint a nyugdíjpénztáraktól felvett kormányhitel) a tőke és a kamat törlesztésével is megterheli a bevételeket. A kamatok a magánnyugdíjpénztárba, vagy a kereskedelmi bankba folynak be. Külföldi bankok esetén a törlesztőrészlet külföldre kerül, így szegényítve az országot.

Amennyiben az alkotmány engedélyezné, hogy a kormány beleavatkozzon az NBP tevékenységébe, a kormány lehetőséget kapna a választásra pénzkibocsátás elrendelése, illetve kereskedelmi banki hitel felvétele között. Az első esetben az újonnan kibocsátott pénz esetleges visszafizetése az ország gazdasági és pénzügyi helyzetétől függne, míg a második esetben a felvett összeg és a kamatok visszafizetése miatt az állampolgárok által fizetett adók növekednének, így az életszínvonaluk csökkenne.

L: *De anya, azt mindenki tudja, hogyha túl sok pénzt nyomtat a jegybank, infláció következik be.*

A: Dehát mindkét esetben ugyanaz az összeg folyt be a piacra, kislányom. Csak a pénz forrása különbözik. Az első esetben újonnan kibocsátott pénz, a másodikban hitel.

L: *Rendben, de akkor mennyi pénznek legyen forgalomban?*

A: Pontosan annyi, amennyi ahhoz szükséges, hogy a piacon jelenlévő összes áru eladható legyen.

L: *Jelen pillanatban hogyan kerül a pénz a piaci forgalomba? Mert ugye a termelés növekszik, így a piacon forgalomban lévő pénznek is növekednie kell.*

A: Az NBP nem ad a kormánynak pénzt. A kereskedelmi bankoknak kínál új pénzt a kamatláb változtatásával ösztönözve, vagy gátolva a felkínált pénz felhasználását. A Monetáris Tanács (Rada Polityki Pieniężnej – RPP) a monetáris politika elvei alapján irányítja a gazdaságot. A monetáris politika alapja a jegybanki kamatláb emelése vagy csökkentése. Emellett, a monetáris politika másik eszköze az államkötvények jegybanki felvásárlása. Sajnos, ezzel a lehetőséggel az NBP nem él.

Az Egyesült Államok központi bankja, a Fed, a kamatlábakat alig 0% felett tartja, ezzel is ösztönözve a kereskedelmi bankokat a központi bank pénzeszközeinek felhasználására.

Az Egyesült Államokban elterjedt az a nézet, hogy az olcsó pénznek köszönhetően a bankok több hitelt nyújtanak, egyre több pénz van forgalomban, a fogyasztás, és vele együtt a termelés növekszik, egyenes utat biztosítva a gazdasági fellendülésnek.

Az NBP viszont magasan állapítja meg a kamatlábat (jelenleg 4,75%), így akadályozva a kereskedelmi bankokat a rendelkezésre álló keret felhasználásában. Ezért olyan elérhetetlen a hitel manapság. Túl kevés pénz forog a piacon. Satnyul a fogyasztás, a termelés. Növekszik a munkanélküliség és egy gazdasági visszaesésre van kilátás.

L: *Nem értem, miért tesz így az NBP.*

A: Mert fél az inflációtól. Az infláció „szörnyetege” úgyesen elnyom minden racionális lépést. Igyekszem érthetően kifejezni magam.

Tombol az infláció: a pénz értéke esik, mert túl sok van a piacon. Korlátozni kell a mennyiségét, hogy az elromlott gépezet megjavuljon. De valóban erről van szó?

Ez a típusú gondolkodás valódi erekllye, az szűkösség társadalmában van csak értelme. A bőség társadalmában ez a mechanizmus nem működik, erre bizonyíték Lengyelország mai pénzügyi és gazdasági helyzete. A kamatlábak emelésével, így a piacon forgalomban levő pénz mennyiség csökkentésével az NBP bizony nem szünteti meg az inflációt. Gazdasági visszaesést azonban előidézhet. Menjünk végig a folyamaton:

1. A „pénzügyi piacok” elvesztik a zloty-ba vetett bizalmukat.
2. A zloty árfolyama csökken.
3. Az importált termékek ára növekszik.
4. Az infláció (jóságkosárra alapuló árnövekedés) emelkedik.
5. A kereslet (vásárlókedv és vásárlási lehetőség) zuhan.
6. A termelés is zuhan.
7. A munkanélküliség növekszik.
8. Egyre kevesebb az adókból származó bevétel.
9. Az NBP régies módon fékezi az inflációt. Magas kamatlábbal akadályozza a pénz piacra kerülését.
10. A bankok korlátozzák a hitelnyújtást.
11. A vállalatok elveszítik likviditásukat, felszámolják magukat vagy csődöt jelentenek.
12. A munkanélküliség tovább növekszik.
13. A kereslet tovább zuhan.
14. Az infláció csökken.

A külső helyzet (a zloty árfolyamesése) miatt kialakult infláció hatékonyan gátolta a termelést és a fogyasztást. Megnövekedett munkanélküliséget, és gazdasági visszaesést okozott. De a célt sikerült elérni: nincs infláció, helyette ugyan felütötte fejét a gazdasági recesszió.

L: *Vajon van alternatív megoldás?*

A: Igen, a bőség társadalmában alkalmazható forgatókönyv:

1. A „pénzügyi piacok” elvesztik a zloty-ba vetett bizalmukat.
2. A zloty árfolyama csökken.
3. Az importált termékek ára növekszik.
4. Felmerül az infláció veszélye.
5. Az NBP csökkenti a kamatlábat.
6. A pénz a piac felé áramlik.
7. Új vállalatok jönnek létre.

8. Növekszik a versenyképesség.
9. A kínálat emelkedik.
10. Az árak csökkennek.
11. Nő a foglalkoztatottság.
12. Növekszik az adókból származó bevétel.
13. Az olcsó pénz (alacsony kamatok) lehetővé teszi az államadósság visszafizetését.
14. A gazdaság felvirágzik.
15. Az inflációt megfékeztük.

A szűkösség társadalmában akkor alakul ki infláció (árnövekedés), ha a kereslet (vásárlási kedv és lehetőség) nagyobb a kínálatnál (az eladásra kínált termékek és szolgáltatások mennyiségénél). Tehát a túl alacsony kínálat az infláció egyik oka.

A bőség társadalmában a kínálatot lehetetlen korlátozni. A kereslet (vásárlási kedv) növekedése azonnal termelés, illetve a piac áruellátottságának (a kínálat) növekedését váltja ki. A kiegyensúlyozott gazdaságban (azaz ahol az export egyenlő az importtal) a kereslet növekedéséből eredő pénz beáramlása kizárólag a gazdasági fejlődést élénkíti, azaz stimuláló jellegű. Az árnövekedés pedig a versenyképességet rontja.

Kiegyensúlyozott és versenyképes gazdaság esetén nem kell az infláció „szörnyetegétől” reszketni. Bemutatom neked egy másik példán.

2008 és 2011 között Amerikában megháromszorozódott a piacon forgalomban levő dollár mennyisége, vagyis a bankok hatalmas összeget engedtek a piacra. Volt náluk infláció? Nem! Ők szabadon nyomtathatják a pénzt, mi meg nem.

L: *Az amerikaiak ezek szerint kiváló közgazdászok, és gyorsan túllépnek a válságon.*

A: Nem, nem így van. Egy épeszű ember számára az amerikaiak lépései sem érthetők. Eme kétbillió dollárt a Fed a kereskedelmi bankok kezébe adta (a csődtől mentette meg őket). Mivel a bankok válla felett tényleg ott lebeg a csőd demoklész kardja, ekkora összeg befecskendezése után sem szívesen osztogatják a hiteleket. Ezért aztán a pluszdollárok ellenére sem voltak képesek jelentős gazdasági javulást elérni.

Nem is értem, miért nem került ez a szép summa az eladósodott családokhoz. Hiszen ebből a pénzből törleszthették volna hiteleiket, a bankok visszakapták volna a bedőlt hitelekben maradt tőkéjüket, a családokat pedig nem kellett volna kilakoltatni.

L: *Helyette viszont a bankok most görcsösen ragaszkodnak visszakapott tőkéjükhöz, a bankok által lefoglalt házak lassan megsemmisülnek, az emberek meg a csatornáknak laknak.*

L: *Térjünk vissza saját térfelünkre. Magyarázd el kérlek, mit jelent az NBP függetlensége.*

A: Az Alkotmány rendeli el az NBP függetlenségét, ami azt jelenti, hogy a bank független a kormánytól. Ezt a rendelkezést az hivatott megakadályozni, nehogy a pártok túl nagy mennyiségű pénz kibocsátásával váltsák valóra választási ígéreteiket. Nehogy a kormányon lévő párt rövid távú érdekei destabilizálják az ország gazdaságát. Tehát az NBP a kormánytól teljesen független. Az Alkotmány szerint csak a nemzetől függ, azaz nemzeti érdekeket képvisel.

L: *Valójában kinek van a jegybank alárendelve?*

A: Az NBP tevékenységét a nemzetközi pénzügyi hatalmak irányítják.

L: *Be tudnád ezt bizonyítani?*

A: Az NPB köteles figyelembe venni a neoliberais gazdaság szabad tőke áramlására vonatkozó elvét. Manapság nagyon szűk értelemben definiált az elv hatálya alá tartozó tőke fogalma. Gyakorlatilag pusztán a fizetőeszközökre, valamint az azokkal egyenértékű eszközökre (értékpapírokra) korlátozódik. A szabad áramlást a nemzeti valuták átválthatósága alapozza meg. Az átválthatóság pedig azt jelenti, hogy a pénzkibocsátó intézetek (NBP, Fed, az angol jegybank, EKB stb.) kötelesek bármely felszólításra egymás valutáját váltani. Ha az angol jegybank egymillió font értékű zloty-t követel az NBP-től, az köteles teljesíteni a követelést. Tartalék híján új bankjegyeket bocsát ki. Egy ilyen csavarral a londoni City dönt a Lengyelországban kibocsátott pénz mennyiségéről. A lengyel zloty 80%-a a City-n áramlik át valutaváltás vagy kölcsön formájában.

L: *Ki és hogyan állapítja meg a valutaváltás, vagy másképpen a valuták adás-vételi árfolyamait?*

A: Állítólag a „hitelminősítő intézetek négyesfogata” határozza meg a pénzügyi piac bizalmi szintjét adott ország fizetőképességének függvényében – keresletet teremtve az adott valutára. Ha például az ország fizetőképessége csökken, a befektetők tömegesen adják el az adott valutát. Így, amikor ebből a valutából túlkínálat alakul ki, árfolyama esik. Tehát az információ alakítja a valutaárfolyamokat. Nehéz megmondani, hogy mennyi ebből a valóság, és mennyi az, amit pl. a City diktál.

L: *Az NBP a kormánytól független. Mégis azt állítod, hogy tevékenységét a nemzetközi pénzügyi hatalmak határozzák meg.*

A: Az árfolyam-ingadozáson alapuló valutaspekuláció az ország elszegényedését váltja ki. A nagy befektetők (a tőzsde játékosai) nyernek rajta.

Orbán Viktort azért gyűlölik, mert:

- a magyar jegybankot a kormánytól függővé tette, így a kormány dönthet a bankjegykibocsátásról, a pénzzel a kormány rendelkezik;
- hatékonyan korlátozta a forintspekulációt;
- nem hoz létre több külföldi finanszírozású államadósságot, azaz nem vesz fel hiteleket a kereskedelmi bankoktól;
- ezzel korlátozva a költségvetési deficit kialakulását.

Jelen pillanatban a magyar költségvetési deficit egyetlen forrása az import túlsúlya. Ez most a magyar kormány legnagyobb problémája.

L: *Vajon a jelenlegi rendszerben időnként szembe kell néznünk a válságokkal?*

A: Igen. A világon majdnem minden valamirevaló közgazdász elismeri, hogy a fennálló rendszer elengedhetetlen része a válság. 2006 óta megszámlálhatatlan, a válságok okait kimutató publikáció és részletes vizsgálat született. Mindegyik nagyon alapos, mély és

megfelelően dokumentált elemzés. De végül mindegyik a tudomány gyengeségét támasztja alá, mert egyik sem mutat utat a jövőre nézve.

L: *Mi ebből a tanulság?*

A: Itt az ideje Douglas társadalmi hitelről szóló elméletének bevezetésére.

L: *Már három publikációt elolvastam erről az elméletről, de még mindig nem értem egészen. El tudnád magyarázni kisiskolás módjára?*

A: Douglas arra figyelt fel, hogy a dolgozók bérének összege mindig kisebb, mint a munkájukból származó, piacra került termékek értéke. Egy leegyszerűsített példán keresztül magyarázom el.

Egy hónap leforgása alatt egy cipőgyár 500 000 zł értékű cipőt gyártott le. Egy ruhagyár ezalatt 800 000 zł értékű ruházatot készített. A termelésben és elosztásban foglalkoztatott dolgozók bérének összege 1 000 000 zł. A piacra tehát 1 300 000 zł értékű áru, és ezen áruk megvásárlására nem elegendő mennyiségű pénz került. Douglas azt tapasztalta, hogy ez a jelenség állandó jellegű, következésképpen a piacon vagy eladatlan termékek maradnak, vagy hitelből, azaz a fogyasztó jövőbeli bevételéből megvásárolt árukként kerülnek ki a piacról. Douglas szerint a termelés folyamatos növekedése a technikai vívmányok, azaz a tudományos, technológiai folyamatok, felfedezések és találmányok állandó fejlődésének tudható be. Megállapította, hogy a piaci kínálat növekedését kiváltó civilizációs fejlődés az egész emberiség tulajdona, ezért mindenkinek részesülnie kell az megtermelt javakból.

L: *Úgy érted, hogy pl. a futószalag bevezetése előtt 1000 pár cipőt állított elő ugyanaz az embercsoport, a futószalag bevezetése után pedig már 1500-at?*

A: Körülbelül így kell értelmezni. Természetesen nagyon leegyszerűsített változatban, de tökéletesen megértetted, úgyhogy most válaszolj a kérdésekre. Kinek van joga az extra 500 pár cipő megvételére?

L: *Mivel a fejlődés eredménye a nemzet közös tulajdona, az egész nemzet profitálhat belőle.*

A: Igen, és Douglas pontosan ezt nevezte el társadalmi osztaléknak. A kormánynak a többlettermelésnek megfelelő többletpénzt kellene kibocsátania, hogy a lakosság megvásárolhassa ezek a termékeket. A kibocsátott pénzt egyenlően kellene elosztani, vagyis az újszülöttől az idős emberig, mindenkinek juttatni kell belőle.

L: *Ez azt jelenti, hogy Douglas szétválasztotta a pénzirtoklást a pénztermelés forrásától, a munkától. Ha jól értettem, elismerte, hogy az összes rendelkezésre álló jószágot pénzbeli fedezettel kell ellátni, ahhoz, hogy hitelfelvétel nélkül lehessen hozzájuk jutni.*

A: Pontosan. Aranyparitás helyett vásárlóerő-paritást kell alkalmazni, vagyis annyi pénz szükséges, hogy bármely pillanatban, bármely termék vagy szolgáltatás megszerezhető legyen.

L: *Hát ez fantasztikus. Kereskedelmi hiteltől mentes világ és az állampolgárok gazdasági védelme. Ilyen esetben biztos szívesen felnevelnék akár négy gyermeket is, hiszen a számlámra öt főre jutó osztalék folyna be.*

A: Bizony. A férjed pedig akár 24 órán át szöszmötölhetne a garázsban az *örökmozgóján*.

L: *És ismét visszakanyarodtunk az álmodozásunkhoz: a kötelező munka nélküli világhoz.*

A: Természetesen a társadalmi hitel elveinek bevezetéséhez teljesülnie kell az alapfeltételnek: a pénzkibocsátó intézet nem lehet független a gazdasági irányítószervtől, azaz a kormánytól. Ezen kívül a nemzetközi pénzügyi hatalmaktól is függetlenednie kell. Mindez azért, mert az osztalék forrása az újonnan kibocsátott pénz lenne, az alábbi elv alapján: a technológiai haladás lehetővé teszi a javak újratermelését, de a javak mennyiségének növekedésével arányosan a forgalomban levő pénz mennyiségének is nőni kell, hogy a többlettermelés megvásárolható legyen.

L: *A gyakorlatban volt már példa a douglasi elmélet helyességének ellenőrzésére?*

A: Igen, a II. világháború előtt, Japánban vezették be.

A XX. század 30-as éveiben a japán ipar, ugrásszerű fejlődésének köszönhetően messze maga mögött hagyta, Németország kivételével, a világ összes országát. Japán 1941-re Kelet-Ázsia legfontosabb gazdasági hatalmává vált, a növekvő japán export kiszorította a hazai termékeket az amerikai és az angliai piacokról. Pedig Japán nagyon kevés természeti erőforrással rendelkezett. Vajon mi lehetett sikerének titka?

1929-ben Japán a douglasi pénzügyi elmélet bevezetése mellett döntött: a japán vállalkozók és a kormány lelkes beleegyezésével megalkották a kormány által kibocsátott kamatmentes pénzen és hiteleken alapuló tisztességes monetáris rendszert. A japán jegybank (Nippon Ginko) legnagyobb részvényese 1882-es megalapítása óta a japán császári udvar volt. 1932-ben a Nippon Ginko bankot a nemzeti érdekek megvalósításának céljából állami bankká alakították át. A reformfolyamat 1942 februárjában fejeződött be, amikor a bankot egy olyan speciális, nemzeti vállalatná minősítették át, amely a teljes nemzeti potenciál kihasználásának érdekében a valutaárfolyamok és a pénzügy felügyeli. A bank felhatalmazást kapott egyrészt arra, hogy korlátlan mennyiségű kölcsönt nyújtson a kormánynak, másrészt pedig államkötvények jegyzésére és visszavásárlására. Törvénybe foglaltak egy, a pénzkibocsátás felső korlátját szabályozó rendszert is, így a bank a hadiipar és a kormány szükségleteinek megfelelően bocsáthatott ki bankjegyeket. A kormány bank feletti felügyeletét viszont egyértelműen megerősítették. A kormány jelölte ki az elnököt, igazgatókat, szintén a kormány határozta meg feladatkörüket. Ezenkívül a kormány jogkörébe tartozott a legtöbb banki ügy jóváhagyása, mint például a banki kamatlábak emelése vagy csökkentése, a pénzkibocsátás vagy a folyószámlaügylek.

Amikor pedig búcsút vettek az uzsora igájától, Japán gazdasága felvirágzott. 1931–41 között a gyári és ipari termelés 140, illetve 136%-ot, a nemzeti bevétel és a GDP pedig 241, illetve 259%-ot emelkedett. Ez a valószínűtlennek tűnő növekedés messze túlszárnyalta a világ többi részén tapasztalt ipari fejlődés méretét. A munkanélküliség az 1930-as 5,3%-ról 1938-ra 3%-ra csökkent.

Egyértelmű, hogy Japán ilyen mértékű fejlődését sem az USA, sem pedig a kamatokkal terhelt hitel formájában pénzt teremtő New York-i Federal Reserve (Fed) nem nézte jó szemmel. Először gazdasági szankciókkal terhelték az országot, majd bevonták a II. világháborúba, amely Japán számára katasztrofális következményekkel zárult.

Említenem sem kell, hogy a háború utáni japán pénzügyi rendszer alapja – a nemzetközi pénzügyi hatalmak kívánságára – az adósság lett.

L: *Nagy kár. De még mindig hiányosságaim vannak a társadalmi hitel elmélet részleteit illetően. Vajon ma a douglasi elmélet változtatások nélkül, vagyis japán módra bevezethető?*

A: Szerintem nem. Azóta a nemzetközi gazdasági feltételek megváltoztak. Ma már „műanyag pénzzel” fizetünk. Sokkal több, és majdnem azonnal megszerezhető információval rendelkezünk a lakossági megtakarításokról, illetve a termelés értékéről. Douglas az osztalék kifizetését az év végére halasztotta, kiegyenlítése után lépett életbe. Most inkább a havi osztalékfizetés lenne megfelelő. Továbbá, Douglas nem csupán a számlára utalt pénz, hanem diszkontáron (alacsonyabb áron) eladott termékek formájában képzelte el az osztalék kiegyenlítését. Felesleges ezt most elmagyaráznom, mert szerintem a mai világban nincs értelme a diszkontarázásnak (az érdeklődők megtalálják a megfelelő irodalmat az Érdemes elolvasni c. rész irodalmi felsorolásában). Minden állampolgár számláján havonta jelenne meg az osztalék, amelynek nagysága kizárólag az olyan javak értékének növekedésétől függne, amelyek teljes bizonyossággal eladhatók, azaz a valós szükségleteket elégítik ki. Nem számolható ide a szükségletek kielégítése után megmaradt többlettermelés. Például egy 100 főnyi lakosságú helységben napi 1000 cipős termelés egyértelműen felesleges többlettermelés.

L: *Persze, hiszen senki nem eszik ennyit! De hogyan értelmezzem ezt pl. a cipők esetében? Vajon az emberi mohóságnak van határa? Vajon Douglas figyelembe vette elméletének pszichológiai oldalát is?*

A: Miért van ennyi cipőd? Mert változik a divat. Valójában csak 5 párat, a kedvenceidet hordod. Ha egy adott szükséglet bármely pillanatban kielégíthető, a birtoklási vágy magától lefejeződik. Vagy mégsem? Vezessük be a társadalmi hitelt, és meglátjuk. Ne felejtse el azonban azt, hogy Douglas elmélete nem korlátozza a fogyasztást. Ha egy terméknek van vevője, akkor az a piacon elérhető is marad, a pénzkibocsátó intézet pedig biztosítani fogja az erre felhasználható anyagiakat. Szerintem az emberek saját maguk fogják megfékezni mohóságukat.

L: *Szerintem viszont a pénzemberek mohósága határtalan. Állandóan azon jár az eszük, hogy lehetne még nagyobb vagyona szert tenni.*

A: Te talán tudod, hogy mit is ölel fel a pénzemberek vagyona?

L: *Ingatlanok, személygépkocsik, ékszerek, részvények, befektetési alapok részesedései.*

A: Ez csak a vagyon egy része. Mindegyik felett eljár az idő, kivéve a földeket (telkeket). A fenntartásuk költséges, tehát azt is mondhatnánk, hogy a tárgyi vagyon birtoklása fokozatosan elszegényít. A vagyontárgyak elöregszenek, veszítenek értékükből, fenntartásuk pedig a legtöbb esetben hatalmas összegeket nyel el. És a vagyon többi része? A pénz és vele egyenértékű társai? Magától sokszorozódnak, csak azért mert ők birtokolják? Vagy ezek is folyamatosan veszítenek értékükből?

L: *Magyarázd el, kérlek, egy példán keresztül, mihez kezdenek a pénzemberek a pl. kőolajjal kereskedő vállalat részvényeiből kapott osztalékkal, vagy egy filmcsillag a milliós gázsijával?*

A: Természetesen a pénzemberek mind arról álmodnak, hogy a vagyonuk részét képező fizetőeszközök folyamatosan szaporodjanak. Ezért, hogy hatékonyan szaporíthassák pénzüket, a készpénzt hitelviszonyt megtestesítő értékpapírokba fektetik. Magyarán szólva, egyszerűen kölcsönadják. A pénzembereknek tehát nincsen felhasználatlan pénzeszközük, helyette idegen adósságok tulajdonosai. Az általuk nyújtott kölcsönök bizonyítékai a hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok, különös tekintettel a befektetői alapokban szerzett részesedésekre. Mert ugye a pénzemberek nem közvetlenül nyújtanak hitelt Kovács úrnak, hanem szakemberekre (befektetési alapokra) bízva pénzt, akik aztán kölcsönadják. Ismerik minden csínját-bínját. Állami kötvényeket vásárolnak, befektetési bankoknak adnak kölcsön különböző származtatott értékpapírokért, mint pl. a jól ismert derivatívákért cserébe. A pénzemberek igazi vagyona az adósság, vagyis az a pénz, amelyet a jövőben kapnak meg, tehát a pénzüik ebben a pillanatban nem létezik. Az adós jövőbeli bevételeiből kerül majd a pénzemberek számlájára. Ez a jövőbeli bevételekhez való jog pedig lavinaszerűen növekszik. A pénzembereknek egyre több, hangsúlyozom, jövőbeli követelése van, amely valójában virtuális pénz.

L: *Magyarázd el pontosabban, miért is virtuális ez a pénz. Hiszen mindenki a pénzemberek hatalmas vagyonáról beszél. A világ leggazdagabb embereinek megállapításához a vagyon nagyságába a hitelviszonyt megtestesítő papírok értékét is beleszámítják. Most akkor gazdagok, vagy nem?*

A: Úgy látom, egyszerűbb példával kell szolgálnom, hogy megértsd a virtualitás lényegét. Képzeld el, hogy 10 millió zloty-t nyertél a lottón. Gazdag ember, pénzember lettél. Úgy döntöttél, hogy nem herdálsz el nyereségedet, hanem családdal együtt örökre gazdag akarsz maradni. Elmész egy pénzügyi tanácsadóhoz, és kikéred a véleményét. Azt javasolja, fektesd be a pénzedet egy nagy befektetési alapba, mert szerinte a bank betéti kamatok túl alacsonyok. A befektetési alapok jóval nagyobb profittal kecsegtetnek. Óvatos vagy, így csak 5 milliót fektetsz az alapba. A befektetésed a következő utat járja be:

1. A befektetési alap értékpapírokat – főleg kötvényeket – vásárol. Biztonságosságra törekszik, ezért 15 éves lejáratú, állami kötvényeket szerez be.
2. A befektetési alapon keresztül pénzed valamely X ország kormányához kerül, ahol államadósság alakul ki.
3. A pénzedet kölcsön vették, 15 év múlva kapod vissza.
4. Biztos vagy benne, hogy többszörösét kapod vissza.
5. Ezek szerint mi számít a vagyonodnak?

Az a tudat, hogy 15 év múlva rengeteg pénzhez jutsz. A vagyonod pedig nem más, mint a hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok. Vajon 15 év múlva megkapod az ígért pénzt? Tényleg gazdag vagy? Nem, de gazdagnak érzed magad. És ez az, ami számít.

Képzeld el, hogy a nagymamád egész életében takarékoskodott. Nem bízott a bankokban, így minden megtakarított pénzt dollárra váltott. A dollárt mindig ugyanattól vásárolta, mert megbízott benne. Úgy érezte, hogy bebiztosította magát a nehezebb időkre.

A nagymama halála után el akartad adni a dollárokat, de kiderült róluk, hogy hamisak. A nagymamád csak saját képzeletében volt gazdag. Pontosán úgy, mint azok a pénzemberek,

akik hitelviszonyt megtestesítő értékpapírokkal (kötvényekkel stb.) rendelkeznek. Bőven elég szabad pénzeszközzel rendelkeznek fényűző életvitelük fenntartására. És hiába áll fenn annak a lehetősége, hogy a kormányok soha sem fogják visszavásárolni a kötvényeket (fizetőképtelenséget jelenthetnek be, háború törhet ki), a pénzemberek, környezetükkel összhangban milliárdosnak érzik magukat.

A pénzemberek hitelviszonyt megtestesítő értékpapírokkal rendelkeznek, azaz olyan pénzzel, amely még nem létezik. Az értékpapírok visszavásárlására felhasználható pénz a termelés jövőbeli eladásából, az eladósodott államok polgárainak jövőben fizetett adóiból keletkezik. A vagyon tehát jövőbeli, azaz virtuális.

L: *De a pénzembereknek nem kell a visszavásárlás időpontjáig várni, ugye? Előbb is eladhatja a kötvényeket. Vagyis eladhatja az adósságot, valós pénzt kapva érte.*

A: Igen, ez így igaz. Az értékpapírok forgalmazása, azaz az adósságból származó nyereség új alanyra átvitele azt a csalóka benyomást kelti, hogy az árucikként kezelt adósság valós dolog. Az adósságkereskedelmi tranzakciókban szereplő közvetítők hatalmas nyereségeket kebeleznek be. Már korábban is mondtam, hogy az Egyesült Királyság GDP-jének 10%-át teszik ki ilyen típusú ügyletekből származó jutalékok.

L: *Ezek szerint többet adnak-vesznek a pénzügyi piacon, mint az árupiacon?*

A: Igen. Az összes tranzakció 99,98%-a pénzpiaci tranzakció. A teljes nemzetközi kereskedelem csupán 0,02%-át képezi az árukereskedelem.

L: *De ha a pénzemberek már nem bíznak abban, hogy az adósságokat törleszteni fogják, búcsút mondhatunk a hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok kereskedelmének.*

A: Ez a pénzügyi válság alapja. A lengyel kormánynak pl. 1 millió dollárnyi hitelt adtak kölcsön, de hirtelen a hitelminősítő intézetek bejelentették, hogy Lengyelország a kölcsönt nem tudja törleszteni. Semmit. Se a kölcsönvett összeget, se a kamatokat.

L: *Most már értem, mire gondolt Donald Tusk lengyel miniszterelnök, amikor kijelentette, hogy Lengyelországnak újra meg kell szereznie a pénzügyi piacok bizalmát. Azaz meg kell győznünk a pénzembereket arról, hogy még jobban meg tudjuk húzni a nadrágszíjat, még több adót tudunk fizetni, az adósságokat pedig csakazértis törlesztjük. Valóban meg fogják kapni pénzüket a pénzemberek?*

A: Az lehetetlen. A nemzetközi adósság, azaz az állami és vállalati adósságok, a jelzáloghitelek és a fogyasztói hitelek értéke 2000-szerese a világszintű GDP értékének. A pénzügyi szakemberek ezt hívják spekulációs buboréknak. Ekkora mértékű adósságot lehetetlen törleszteni.

Ha a buborék kidurran, mi pedig kicsit okosabbak leszünk, akkor talán végre rájövünk arra, hogy a pénz nem árucikk, és eltűnik a kamat és a spekuláció.

L: *Velük együtt pedig a pénzpiac.*

A: Így van.

L: Anya, hiszen te nyugdíjba akarod küldeni a Wall Streetet és a londoni City-t!

A: A fizetésük mértékéből következtetve nagyon keményen dolgoztak. Szerintem itt a pihenés ideje.

L: *A hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok értékének növekedésével a pénzemberek pénzforrásai is növekednek, azaz a lakosság egyre mélyebbre süllyed az adósságokban. Most már értem, hogy lengyelek milliói miért félnek attól, hogy egyszer csak a végrehajtó kopogtat az ajtón.*

A: Ez a félelem a rendszer része.

L: *Gazdasági bizonytalanságban élünk. Mindenki igyekszik bebiztosítani magát a jövőre nézve. A kormány úgy véli, hogy ha a társadalombiztosítás nyugdíjra fizetett hányadát a magánnyugdíjpénztárakba utaljuk, akkor a nyugdíjunk fantasztikusan magas lesz, mi pedig a németországi nyugdíjasok életszínvonalát élvezhetjük. Szerinted öregségünkre tényleg biztonságot garantál a magánnyugdíjpénztárba fektetett pénz?*

A: Leszek Balcerowicz professzor úr és egyre fogyó támogatói köre így gondolja. A magánnyugdíjpénztár úgy működik, mint bármilyen mezei befektetési alap. Tevékenysége pontosan ugyanolyan kockázatos.

L: *Na ne mondd! Hiszen a magánnyugdíjpénztár a befizetett járulékok 70%-át kötelesek saját államunk államkötvényeibe fektetni. Úgy gondolod, hogy az állam soha nem vásárolja vissza kötvényeit a nyugdíjpénztártól? A folyamat a következőképp zajlik: mi befizetjük a nyugdíjpénztárhoz a járulékaikat, a nyugdíjpénztár kölcsön adja a kormánynak kamatra. A kormány visszavásárolja a kötvényeket, a nyugdíjpénztár profitál a kamatokból, velem együtt, hiszen az én nyugdíjam összege is megnő a kamatok értékével.*

A: Szerinted honnét veszi a kormány pénzt a kötvények visszavásárlására?

L: *Hogyhogy honnét? Az adókból. Tudom már. Most megkérdeznéd, honnét folyik be az adókból származó pénzt. Természetesen tőlem. Tehát a befizetett adómból én magam fizetem a nyugdíjam kamatait.*

A: Bizony. Abszurdum! Ha szeretnéd, le is rajzolom neked.

PRACOWNIK przyszły emeryt – MUNKAVÁLLALÓ jövőbeli nyugdíjas

ZUS – TB

OFE – MAGÁNNYUGDÍJPÉNZTÁR

RZĄD – KORMÁNY

FISKUS – ÁLLAMKINCSTÁR

składka 600 – járulék 600

podatki 30 – adó 30

obligacje dług publiczny 600 – kötvények államadósság 600

zwrot długu z odsetkami 630 – az adósság kamatos visszafizetése 630

Milyen következtetést vonhatunk le ebből az ábrából? A TB-n keresztül 600 zł-t fizettem be a magánnyugdíjpénztárba. A nyugdíjpénztár a kormánynak kölcsönt nyújtott ebből az összegből (a kormány kötvényeket bocsátott ki, az én 600 zloty-mért 630-at kapok vissza). Időközben 30 zloty-t befizettem jövedelemadó címén. Az adó befolyt az állami költségvetésbe, a kormány pedig visszavásárolta a kötvényeket, így az én részesedésemért 630 zloty-t kaptam. A nyugdíjpénztárban immár 630 zł halmozódott fel. Honnét származik? 600 zł-t én fizettem be közvetlenül, 30 zł pedig az általam befizetett adóból származik. Nézz csak rá az ábra 1-es és 3-as számú nyílaira. Mindkettő a fizetésünkből indul ki, majd végül mindkettő a nyugdíjpénztárban végződik.

L: De akkor ki profitál a nyugdíjpénztárból?

A: Annak vezetősége.

L: Az nyugdíjpénztár azonban szerencsére nem magas kockázatú befektetés. Mert járulékaimat lengyel értékpapírokba fekteti.

A: Egyelőre. A magánnyugdíjpénztárakkal kapcsolatos uniós irányelv azonban előrevetíti, hogy a lengyel kormány köteles engedélyezni külföldi hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok vételét is.

L: Az ördögbe is! És mi mit tehetünk ez ellen?

A: Ha nem félnék a büntetőjogi következményeitől, azt mondanám dolgozz feketén.

L: *Miért a magánnyugdíjpénztáraktól, vagy a kereskedelmi bankokban vesz fel hitelt a kormány, amikor pénzre van szüksége? Miért nem rendelheti el a jegybanknál, hogy kamatmentes hitelt nyújtson a kormány számára?*

A: Ezt már megbeszéltük. Az NBP nyújthatna kamatmentes hitelt a kormánynak, de nem érdeke, inkább egyszerűen függetlenségébe burkolózik.

L: *Dehát akkor az ország érdekeit sérti! És ezért senkit sem fenyeget alkotmánybírószági eljárás!*

L: *Hagyjuk most ezt a komor témát, és térjünk vissza kedvencemhez, a douglasi elmélethez. Említetted, hogy Douglas a pénz felhalmozási funkcióját, és annak gazdasági hatásait elemezte. Miről is szól ez pontosan?*

A: Emlékszel a jólét körforgására? A körforgásból kivont pénz az összes piaci résztvevő életszínvonalát rontotta. A megtakarítás, azaz a pénzfelhalmozás nem támogatja a gazdasági fejlődést. A pénz legyen forró, azaz legyen nagy a forgási sebessége. A megtakarítás káros.

L: *Azt hiszem megfeledkeztél arról, hogy gyerekkorunk óta mit is próbálnak a fejünkbe verni: „a munka és a megtakarítás gazdagít”, „ki a munkát nem szereti, a kenyeret nem érdemli”, „ne várdd, míg a sült galamb a szádba repül”, „imádkozzál és dolgozzál”.*

A: Örülök, hogy idézeteket hoztál fel. Érzed, hogy mennyire valótlanul hangzanak?

L: *Igen. De hogy hangozhatnak másképp?*

A: Minél többet költesz, annál többet keresel. Minél többet vásárolsz, annál többet adsz el. Ne takarékoskodj.

L: *Rendben, de házat egyhavi fizetésből nem lehet venni.*

A: Persze, hogy nem. Pont ezért van szükség egy párhuzamos rendszerre, a megtakarításokhoz alkalmazható felhalmozási pénzeszközre. Pontosán ez a gazdaság előtt álló egyik legnagyobb kihívás. Douglas javaslata az, hogy az beruházásokat, valamint az állandó használatra vásárolt tárgyi eszközöket hitelből finanszírozzuk. Természetesen kamatmentes hitelből. A hitelnyújtásról szóló döntést egy erre a célra felállított társadalmi testület hozná meg. Nem értek egyet az elmélet ezen pontjával: ha pénzügyi döntéshozási jogot egy embercsoportra bízunk, azzal a korrupciót előidéző helyzeteket támogatjuk. Egy olyan mechanizmust kellene kialakítani, amely szubjektív értékelés helyett automatikusan szabályozza ezeket a kérdéseket.

L: *Hát ezért van az, hogy az ember tudatának átalakítása helyett az önszabályozó gazdasági mechanizmusokra koncentrálsz!*

A: Minden vágyam az emberi tudat átalakítása, de biztosítékként minden eshetőségre jól jön egy objektív, megfelelően működő, az emberi viselkedést és döntéseket helyes irányban tartó mechanizmus.

L: *Egy újfajta rabszolgaságot szimatolok.*

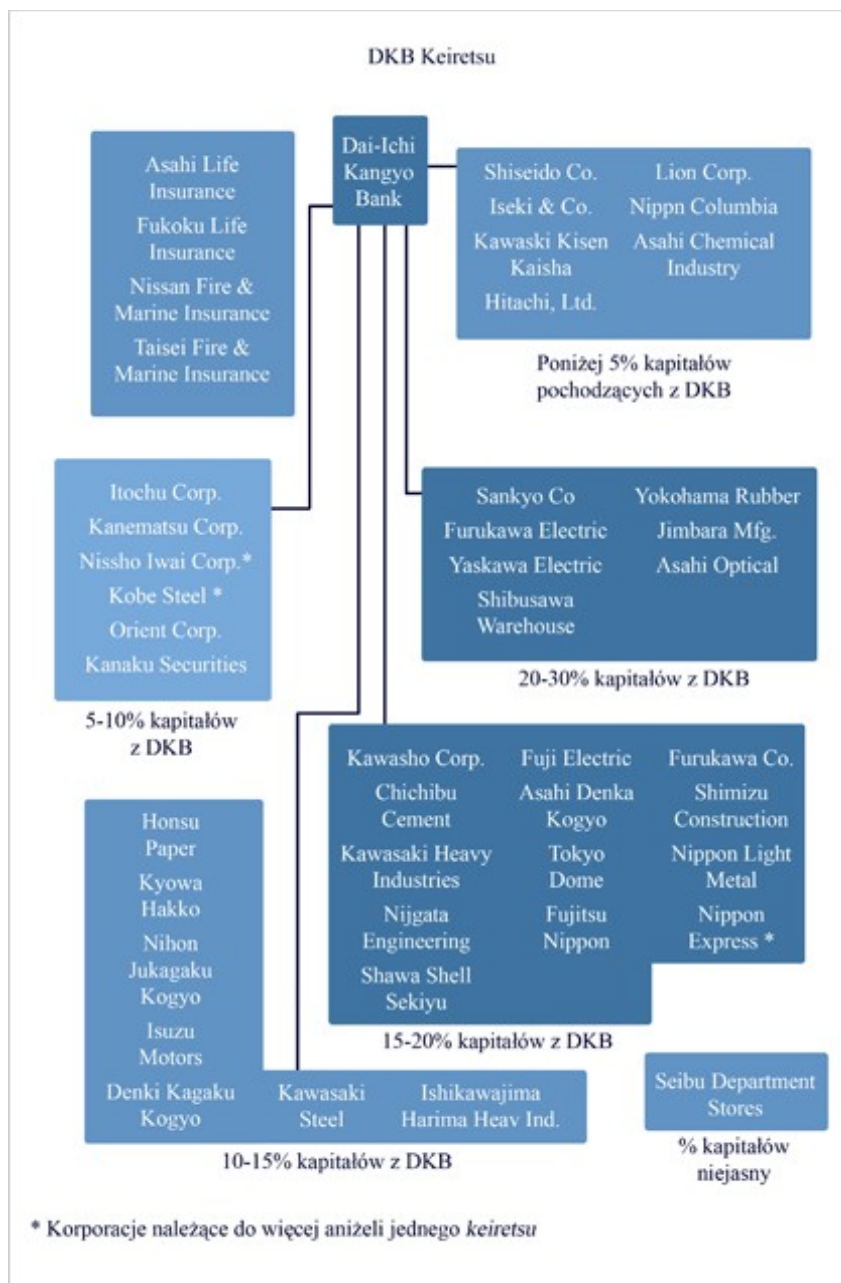
A: Egyáltalán nem új, hiszen most is rabszolgák vagyunk. Azt pedig csak remélhetjük, hogy ez a másik rabszolgaság könnyebb lesz.

L: *Szerinted nyírásra váró birkanyáj vagyunk. Ki kopaszt meg minket valójában?*

A: Erre a kérdésre gyors válaszként azt adnád, hogy az állam az adókkal, TB-járulékokkal, valamint a bankok a kamatokkal. De ez nagyon felületes diagnózis. A birkanyírásban többen is részt vesznek, és más sorrendben, mint ahogy első látásra tűnik. Leginkább a befektetési alapok kopasztanak meg minket, a legnagyobb óvatossággal. Annyira óvatosan, hogy nem is vesszük észre. Ehhez a befektetési alapok a „pénzügyi konstrukciókat” használják fel. Gondoljunk csak arra, hogy ha egy befektetési alap nyereséges, akkor valaki veszteséget könyvel el. Ezek mi vagyunk, mi vagyunk egyre szegényebbek. A pénzügyi hatalmak pedig egyre gazdagabbak. A befektetési alapok mindennel spekulálnak, ami csak kezükbe akad: valutákkal (árfolyam-ingadozás alapján), árukkal (az árutőzsdén), hitelviszonyt megtestesítő értékpapírokkal (kötvények, kincstárjegyek formájában) és részvényekkel (a részvénytőzsdéken). Ezen kívül nyereszkednek még különböző vállalatok tulajdonviszonyi átalakulásán (fúziókon), csődeljárásokon (a becsődölt vagyonának filléres felvásárlásán), konszernek alapításán és származtatott értékpapírok, többek között derivatívák (a legnagyobb csalás) forgatásán.

L: *Meg kell állapítanom, hogy tényleg nagyon óvatosan nyúlnak hozzánk. Fogalmam sem volt róla, hogy a pénztárcám ennyire lyukas. Mondd, kérlek, ki a következő?*

A: A monopóliumok és kartellek következnek a sorban, amelyek „nagyvállalat” álnéven, ármegállapodás alapján tevékenykednek. A piacon lévő konkurens vállalatok átvételével (felvásárlásával), illetve a domináns vállalatok többségi részvényeinek megvásárlásával szerzik meg piacvezető pozíciójukat, így diktálva a piaci árakat, és óriási nyereségeket kasszírozva be. A nagyvállalatok névtelenül tevékenykednek, általában még azt sem tudjuk, hogy kik, mely magánszemélyek a tulajdonosaik, részvényeseik. A nagyvállalatok általában vállalatcsoportok részét képezik. A vállalatok közötti kapcsolatok többszörösen is összefonódnak, mint az alábbi ábrán bemutatott japán DKB vállalatcsoport esetében. Az ábra Stanisława Surdykowska egyik könyvéből származik (Rachunkowość Międzynarodowa [Nemzetközi számvitel], Zamykacze kiadó, 1999. 269. oldal).

Ponizej 5% kapitalow pochodzacych z DKB 5% alatti a DKB-ből származó tőke

5–10% kapitalow z DKB 5–10% közötti a DKB-ből származó tőke

10–15% kapitalow z DKB 10–15% közötti a DKB-ből származó tőke

15–20% kapitalow z DKB 15–20% közötti a DKB-ből származó tőke

20–30% kapitalow z DKB 20–30% közötti a DKB-ből származó tőke

% kapitalow niejasny ismeretlen százaléktékű tőke

* Korporacje nalezace do wiecej anizeli jednego keiretsu * Egnél több keiretsuhoz tartozó nagyvállalatok

Különböző szerződéseket eladó és vevő közvetítők láncolatán keresztül állapítják meg a monopóliumok a főbb nyersanyagok és termékek árait. Ezen rendszer alapján, bár a kőolaj felhasználása 2000 óta csak 10%-ot nőtt, ára 5-szörösére emelkedett. A növekedésből származó nyereség azonban a kőolaj-kitermelők helyett a közvetítők és spekulánsok hálózatának résztvevői, azaz különböző jogi személyek markát üti. A mögötte álló személyek kilétét pedig nagyon bonyolult feltárni.

Zárójelben megjegyzem – mivel ellentmondásosnak tűnik –, hogy a kőolaj magas ára az orosz gazdaságot tartja fenn. Nagyban hozzájárult Venezuela amerikai befolyásának megszűnéséhez, valamint a dél-amerikai köztársaságok önállósodásához.

L: *És most ki a soros birkanyíró?*

A: A bankok, amelyek a banktörvény segítségével kopasztanak meg minket. Kamatokat kérnek a kölcsönökért, a hitelekért, kézben tartják a valutakereskedelmet, valamint a befektetési alapokat kezelik. A kormánynak és a kormányzati intézményeknek (pl. a lengyelországi TB-nek [ZUS]) nyújtott hitelek keretein belül egyéni és tömeges nyírási módszereik is vannak.

L: *Lépjünk még egyet a sorban...*

A: Az állami adórendszer. A „demokrácia” fogalma mögé rejtőzködve alakítja ki az állampolgárok pénzügyi terheit.

A lengyel politikai rendszerben a „demokrácia” fogalma a hatalmon levő párt, vagy pártkoalíció megválasztását jelenti. A kormánypárt a pártfegyelemmel meghatározott szavazatok alapján alkot törvényeket. Tehát a parlament valójában a miniszterelnök szája íze szerint szavaz.

A széles körben kiépített adórendszer segítségével a termékek és szolgáltatások árába foglalt hatalmas értékű adók és járulékok (23%-os ÁFA, 19%-os jövedelemadó stb.) gazdagítják az államkasszát. Ilyen adók terhelik a lengyel lakosságot: ÁFA, jövedéki adók, helyi, jövedelem-, játék-, joggyakorlási, föld-, erdőgazdálkodási-, bányá-, telek-, ingatlan-, öröklési és örökségi adó, termékilleték, szén-dioxid-kibocsátási illeték, adóilletékek, bírósági illetékek, társadalombiztosítási járulékok, kötelező biztosítások, licenc- vagy koncessziós díj. Kb. 250 féle lengyel adó, járulék és illeték létezik.

L: *Mi tartozik még a sorba?*

A: A szellemi tulajdon, amely jogi úton szabja meg a kizárólagosságot, a kizárólagos márkanév- és logóhasználatra, a találmányokra, a védjegyekre, a tervezési mintákra, az összetételre, a gyártási folyamatra, a know-how-ra, a reklámszlogenekre, a márkaképekre vonatkozó jogok fenntartását.

A szerzők (alkotók) díjai azonban közel sem érintenek minket olyan érzékenyen, mint az a haszon, amit a licencek és kizárólagos jogok tulajdonosai, azaz a nagyvállalatok zsebelnek be.

Minden egyes megvásárolt tárgyi eszköz ára tartalmazza azt a díjat, amelyet a gyártó a szellemi jogok birtoklásának jogáért, valamint az adott piacon adott termék kizárólagos forgalmazásáért fizet.

Kolosszális értékű az információs piac, ahol a tudásra és a civilizációs vívmányokra vonatkozó jogok adás-vétele zajlik. Bár a birkanyírásra várakozók közül utolsóként említettem, véleményem szerint azonban e jogokból származó, pl. a gyógyszerészeti vagy informatikai piaci befolyásuk miatt ez a csoport előkelőbb helyet érdemelne a sorban.

L: *Így a meghatározott gyógyszerre vonatkozó jogok tulajdonával rendelkező gyógyszergyártó vállalatok kétféle úton is nyereséghez juthatnak. Egyrészt a piac egyetlen gyártójaként, vagyis monopolhelyzetben levő vállalatként. Másrészt pedig, ha a receptúrát más vállalatnak is értékesítik, akkor a magas licencdíj miatt a versenytárs kénytelen az általa gyártott termék árszintjét a szabadalomtulajdonos termékének árához hasonló szinten meghatározni.*

A: Én is pont így gondolom. A kilátásaink pedig nem a legkecsesetebbek. A pénzügyi hatalmak már tudják, hogy a spekulációs buborék előbb-utóbb kidurran, így soha nem kapják meg a pénzüket. A szegény országok által fizetendő kötelező járandóság megfizetésének új módszere a gazdag országok tudományos és technológiai fölényén fog alapulni. Így az információval való rendelkezésre vonatkozó jogból, az említett licenc- és használati díjakból eredő bevételek továbbra is fenn fogják tartani az eddigi különbségeket.

L: *Úgy gondolod, hogy az ACTA az információ (tudás) kisajátításának első jele?*

A: Pontosan így gondolom.

L: *Ha nem számítanánk be a piaci árba azokat, akik törvényesen kopsztnak meg minket, akkor mennyibe kerülne egy adott termék?*

A: Szerintem legalább 80%-kal kevesebbe.

L: *Dehát ez rettenetes! Bármit megvásárolván 20%-ot a gyártónak és a disztribútornak fizetek, a többi pedig az ő közvetítésükkel kerül elosztásra a birkanyírok között.*

L: *A birkanyíróink névtelenül tevékenykednek, mert eddig még sosem fizettem semmit Iksińskinek. Elmondanád, hogyan kerül végül a kifizetett pénz egy magánszemélyhez?*

A: A jogi személy meghatározásával kezdem. A XIX. század szörnyszülöttje a jogi személy, mely a felelősség kivételével a magánszemély összes tulajdonságával rendelkezik. Részt vehet adás-vételi szerződésben, lehetnek kötelezettségei (pl. hitelt vehet fel), bíróság elé vihető és maga is perre hívhat, de a fizetéseképtelenség (csőd) bejelentésével megszabadul a kötelezettségek terheitől.

A jogi személyek, vagyis a vállalatok valódi tulajdonosai (azaz a magánszemélyek) közötti kapcsolatok sok esetben olyan bonyolultak, hogy képtelenség összefüggést találni közöttük.

Vegyünk példaként egy korlátolt felelősségű társaságot. Az ilyen társaság tagokból áll, tag pedig magán- és jogi személy (másik társaság, részvénytársaság stb.) is lehet. Például így: Mária és Zsófia 50–50%-os tulajdoni aránnyal alapította meg az A Kft.-t.

Károly és Ádám a B Kft. alapító tagjai: Károly tulajdonrésze 20%, Ádámé 80%. Az A Kft. és a B Kft. megalapították a C Kft.-t, melyben A Kft. tulajdonhányada 30%, B Kft.-é 70%. C Kft. és B Kft. pedig megalapították a D Kft.-t 50–50%-os részesedési aránnyal.

Az A, B, C és D társaságok most az E Kft.-t alapították meg a következő tulajdonhányadokkal: A – 10%, B – 20%, C – 30% és D – 40%. E Kft. Máriától felvásárolta az A Kft.-ben való összes részesedését. C Kft. Károly B Kft.-ből származó összes részesedését vásárolta fel. Az E Kft. megalapítja az egyszemélyes F Kft.-t (az E Kft.-é a tulajdonhányad 100%-a).

Károly felvásárolja C Kft. E Kft.-ben meghatározott tulajdonhányadának felét. Évvége van, a B Kft.-t csődbe ment, a többi nyereséges.

Ki részesedik osztalékban, vagyis kinek mennyi jut a felosztható profitból?

A látszat ellenére ez a példa egyszerű. A valóság sokkal kuszább: nagyon nehéz kimutatni melyik jogi személy áll a vállalati láncolat végén.

A helyzetet még az márkakereskedelem is bonyolítja: a társaság, a részesedési jog, a társaság neve vagy logója ugyanis mind-mind eladható. Egyik napról a másikra pl. a Mruk ékszermárka a Tula ruházati vállalat márkájává válik. A Tula, mint 40%-os tulajdonos ravaszul még 20%-nyi részesedést vásárolt meg. Ekkora részesedéssel magától függővé tette a Mruk márkát. Következő lépésként pedig elfogadta a márka átvételéről szóló határozatot.

L: *Vajon könnyen megváltoztatható ez a tényállás?*

A: Igen, szerintem nagyon könnyen. Itt a megoldás: a parlament elfogadja a társasági törvény módosításáról szóló határozatot. A határozat alapján olyan előírást vezetnek be, melynek értelmében társasági résztulajdonos csak magánszemély lehet, a jogi személyeket pedig arra kötelezi, hogy 3 hónapon belül szabaduljanak meg más jogi személyekben megtestesülő tulajdonhányaduktól. A határidő elmulasztása esetén a részesedések az államkincstár tulajdonába kerülnek át.

L: *Tehát ha a B Kft. az A Kft. egyik tulajdonosa, akkor ezeket a részesedéseket a B Kft. magánszemélynek köteles eladni. Ha ezt a megadott határidőn belül elmulasztja, részesedését az államkincstár veszi át. Nem rossz. Vége a névtelenségnek. És ezzel együtt, nem ez lenne a versenyképesség visszaállításának első lépése? Hiszen a kapitalista rendszer egyik alapelve a versenyképesség.*

A: Bizony, ez lenne az első lépés, mert mindannyian tudjuk, hogy a Nemzeti Fogyasztóvédelmi Hatóság piaci monopolizálódás megakadályozására tett intézkedései hatástalannak bizonyultak. Megfelelő mennyiségű anyagiakkal nagyon egyszerű a piaci verseny eltörlése.

L: *Akkor most mondd el, kérlek, hogyan lehet eltörölni a piaci versenyt.*

A: Az A vállalat bútorokat gyárt, a B szintén bútorgyártó vállalat, így A-nak kényelmetlen versenytárssal kell szembenéznie a piacon. Az A vállalat vezetősége kimagasló ajánlatot tesz a B vállalat tulajdonosainak részesedésük megvásárlására. Bőven elég, ha a részesedések 51%-át birtokló tulajdonosok engednek a kísértésnek, így az A vállalat átveszi B vállalat irányítását (mivel a részesedések több mint fele az A vállalat kezében van).

Ez a lépés a B vállalat vezetésének kijelölését, és a vállalat fejlődési irányvonalának kijelölésére vonatkozó jogot az A vállalat kezébe adja. Természetesen az A vállalat él e jogával.

Számos módszer létezik a kényelmetlen versenytárs kiiktatására, itt csak néhány példát említek:

- a B vállalat becsődöltetése;
- olyan magas tőke-hozzájárulás meghatározása, hogy a résztulajdonosok ne tudják kifizetni, így kénytelenek lesznek eladni részesedésüket – természetesen az A vállalatnak, és meglehetősen alacsony áron;
- a két vállalat összeolvasztása (fúziója);
- két, látszatra egymással versenyző vállalat fenntartása.

Ezeken kívül még számtalan, jóval rafináltabb megoldás létezik a piaci verseny látszatának fenntartására, mint például a törvény által tiltott dömpingár alkalmazása. Az A vállalat domináns gazdasági szervezetként költség alatti árat állapít meg (nemcsak a nyereségről mond le, de még veszteséget is generál). Gyengébb vetélytársa, a B vállalat kénytelen árat csökkenteni, de nem engedheti meg magának a veszteséges termelést. Az ügyfelek természetesen csak az A vállalat termékeit vásárolják. A B vállalat csődöt jelent, és eltűnik a piacról. Az A vállalat pedig akkora mértékű áremelést hajt végre, hogy az addigi vesztesége is magasan megtérüljön.

L: *Azaz a versenytárs kiiktatásával a piaci egyensúly felbomlik.*

L: *És a láthatatlan kézzel mi történt, hová tűnt? Automatikusan vissza kellene állítania az egyensúlyt.*

A: Vizsgáljuk csak meg a piacot irányító láthatatlan kezet. Az elmélet szerint a kereslet és kínálat közötti harc előre meghatározott szabályok szerint folyik, és minden esetben alacsony jövedelmezőségű árszintet eredményez.

Amennyiben a új, csábító termék kerül a piacra, a gyártó olyan magas árszintet határoz meg, hogy a lehető legmagasabb nyereséggel adja el egész készletét. A magas termelői profit beindítja a versenyt. A kínálat egyre nagyobb. Az árak folyamatosan csökkennek egészen addig, míg a termelés nem lesz kifizetődő. A gyártók egy része kilép a piacról, az ár pedig csekély profitot garantáló szinten stabilizálódik. A termelés a kereslet szintjére zsugorodik.

Az említett mechanizmus a következőképp egyszerűsíthető le:

1. A reklám a birtoklási vágyat ébreszti fel, vagyis növeli a keresletet.
2. Az újdonság gyártója zsilipárat állapít meg.
3. Csak a vagyonos és a mindenre elszánt ügyfelek vásárolják meg.
4. A következő árutételt már alacsonyabb áron lehet megszerezni, a kínálat (termelés) nő, mivel a versenytársak sem tétlenkednek, hanem beszállnak a termelésbe.
5. Az árak csökkennek, a kínálat pedig a jövedelmezőség határáig emelkedik.
6. A kereslet kielégítése után a piac stabilizálódik: a kereslet és a kínálat szintje megegyezik, az árszint kismértékű nyereséget garantál a termelőnek.

L: *Egész jól hangzik. De vajon megvalósítható ez a forgatókönyv?*

A: A kapitalizmus valós, alább felsorolt feltételeinek teljesülése mellett nagyon is reális a fenti forgatókönyv:

- teljes piaci verseny: a tőke egyenletesen oszlik el, az információhoz való hozzáférés teljes és ingyenes, a termeléshez szükséges tényezők (nyersanyagok, munka és technológia) azonos mértékben állnak rendelkezésre, azonos esélyekkel lehet finanszírozási tőkéhez és hitelekhez jutni;
- a nyersanyagokkal és a pénzeszközökkel (valutákkal, értékpapírokkal, hitelviszonyt megtestesítő értékpapírokkal és származékaikkal stb.) való spekuláció tiltott;
- a jegybankok (pénzkibocsátó intézetek) megfelelő pénzügyi politikát folytatnak.

A neokolonializmus és a spekulánsi ukázok korszakában, azaz korunkban, a fenti feltételek közül egy sem teljesül.

L: *És ha kizárólag Lengyelországban vezetjük be ezeket az alapelveket?*

A: Sajnos az lehetetlen. Kizárólag gazdasági elszigetelődés és Lengyelország pénzügyi függetlensége esetén lehet sikeres az a fajta megközelítés, mely szerint mindenki szabadon tevékenykedhet. A globalizmus, valamint a hibásan működő gazdasági és pénzügyi rendszerek korszakában a „láthatatlan kéz” megbénul.

L: *Az az érzésem, hogy folyton csak a nyugati világról beszélgetünk, az euróban bízó Európáról, és a dollárra alapuló Amerikáról. Egyáltalán nem érintjük Afrikát és Ázsia szegény országait. Azt állítod, hogy a bőség korszakában élünk, pedig ott emberek milliói halnak éhen. Miért?*

A: Gazdasági gyarmatosítás folyik a világban. Lengyelország épp a határon áll: részben gyarmat, részben pedig gyarmatosító.

L: *Ezt meg hogy érted?*

A: Emlékszel Donald Tusk híres beszédére, amelyben azt mondta, hogy vagy asztalhoz ülünk, vagy minket is feltálatnak?

L: *Emlékszem. Akkor most hol vagyunk?*

A: Sehol. Vajon mi, egy nemzetként helyet kívánunk foglalni az asztalnál, hogy a gyengébb társadalmakat elfogyasszuk? Nem, ez nem felel meg sem a szokásainknak, sem igazságérzetünknek. Tusk miniszterelnök úr a mindennapi létért való küzdelemben őrlődik, és prioritásainkat nem nemzeti szinten határozza meg. Másrésztől viszont senki sem szeretné, ha a lengyel nemzetet felfalnák, bár az ország vezetői mindent megtesznek azért, hogy finom falatnak látsszunk. Majdnem az egész nemzeti tulajdont eladták, és különböző, a nemzeti érdekek szempontjából előnytelen megállapodásokat írtunk alá. Tökéletesen alkalmazható az országgra a világ más részein már korábban kipróbált séma.

L: *Hű, de mérges lettél. Milyen sémákról beszélsz?*

A: Egy szegény, afrikai országba amerikai szakemberek érkeznek, hogy az alábbi forgatókönyv alkalmazásával elősegítsék a gazdasági és civilizációs fejlődést:

1. Hitel formájában nyújtanak segítséget pl. egy televíziógyár felépítésére.
2. A gyár felépül.
3. A TV-készülékek eladásából származó bevétel azonban nem fedezi a hitel és kamatainak törlesztését. A szerződés értelmében a gyár a hitelnyújtó tulajdonába kerülhet.

4. Az amerikaiak azonban fejet hajtanak, a gyár helyi kezekben maradhat.
5. Hiteltörlesztés helyett azonban pl. a bányák, földek (ültetvények) tulajdonjogát követelik.
6. Lassan átveszik az egész nemzeti tulajdont, természetesen az általuk támogatott, korrupt diktátor segítségével.
7. Végeredményképp a banánültetvények olyan nagyvállalatok tulajdonai lesznek, amelyek alamizsnáért foglalkoztatják a helyi lakosokat, a termésből származó haszon pedig kizárólag a nagyvállalatok vagyont gyarapítja.

A televíziógyár felépítéséért cserébe az egész nemzetet megfosztották természeti erőforrásaiktól. A volt nemzeti ültetvényeken termelt banánt az afrikaiak a nagyvállalatoktól vásárolják. Egyetlen nemzeti erőforrásuk maradt: az olcsó munkaerő.

L: *Mi is törlesztőrészletként adjuk el nemzeti vagyunkat.*

L: *Átgondoltam, amit a bankokról mondtál, de szerintem itt valami nem stimmel. Előbb azt állítod, hogy a bankok „üres”, nem létező pénzt hoznak létre és hitelnyújtásra használják fel, majd pedig azt mondd, hogy a hitelre szükség van. Akkor most a bankok segítik a gazdaságot, vagy hátráltatják?*

A: Nincs itt semmiféle ellentét. Megpróbálom elmagyarázni egy nagyon leegyszerűsített, teljesen statikus példán. Statikus, vagyis adott pillanatban létező helyzet, pillanatkép.

NBP által kibocsátott valós pénz	A piaci kínálat értéke	A javak vásárlására felhasznált forrás
forgalomban (1)	mindennapi javak	banki rendszeren kívüli
hosszú távra befektetett		kölcsönök
lekötött betétek (2)		fogyasztói hitelek
kispárna alatt (3)	beruházásból származó javak (pl. házak, lakások stb.)	beruházási (jelzálog-) hitelek
1 000 000 PE	1 000 000 PE	1 000 000 PE

Magyarázat:

- (1) A forgalomban lévő pénz a készpénzt jelenti, pl. az üzleti pénztárgépekben levő pénz.
- (2) Több, mint 5 éves futamidejű lekötött betétek, valamint a banki kincstárban felhalmozott valós pénz.
- (3) Folyó megtakarítások, korábban a kispárna alá rejtett, ma a folyószámlán és a pénztárcában levő összegek.

Az ábrán nem szerepelnek a hitelviszonyt megtestesítő papírok, mert azok a jövőben megjelenő pénzt szimbolizálják.

Figyeld csak meg:

- a kibocsátott (valós) pénz fedezetét a javak (piaci kínálat) testesítik meg, vagyis az 1. oszlop egyenlő a 2. oszloppal;
- az 1. oszlopot kb. 1:10-hez arányban osztottam fel, vagyis a bank által nyújtható kölcsönök és hitelek arányában;
- a bankok annyi „üres” pénzt hoznak létre (a 3. oszlop hitelei), mint a kispárna (1. oszlop) alatt tartott pénz összege. A kispárna alatt tartott pénz nem lehet forgalomban, mert fizetést 1-én kapunk, amelynek ki kell tartania a következő hónap elejéig.

Következtetésünk pedig:

A bankok a forgalomból ideiglenesen eltávolított (kispárna alatti) pénz összegének megbecslése alapján, tehát a mi félretett pénzünkből nyújtanak hitelt. Emlékszel a Lanzarote szigetén zajló történetemre? Ott többszörösen adtam ki a házakat, mert tudtam, hogy az elsődleges albérlőnek csak 1 hónapnyi szabadsága van. Ugyanígy a bankok számára is világos, hogy csak meghatározott összegű „üres” pénzt bocsáthatnak a piacra, mert fizetésnapig ki kell húzni valahogy.

L: *A bank az én megtakarított pénzem erejéig (melynek egy része a folyósámlán van) hitelre szánt „üres” pénzt teremt, és még kamatot is számít fel érte. A kamat így viszont engem illetne! Ha nem lenne kispárna alatti pénz, a bankok nem nyújthatnának hiteleket, így nem keresnének a kamatokon.*

A: Bizony, így van. Ez a csalás alapja.

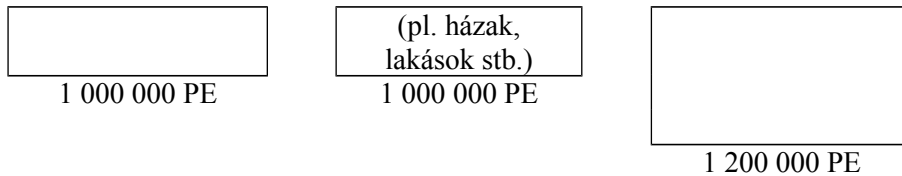
L: *A Lanzarote szigetén többszörösen kiadott házakért kifizetett összeg a közös képviselő markát ütötte, pedig az egyéves szerződést aláíró elsődleges bérlőt illette meg.*

A: Természetesen. A mindennapi életben mégis sokszor találkozunk ingatlanok többszörös kiadásával, haszonbérletével, és tudjuk, hogyan működik.

L: *Az ábra alapján végiggondolva, az egyesült államokbeli és a nemzetközi ingatlanpiaci fellendülés miatt a fogyasztóknak az ingatlanok valós piaci értékénél magasabb értékű jelzáloghitelt kínáltak.*

A: Pontosan. Figyeld csak meg, hogy az ábrán a kínált beruházási javak értéke azonos a jelzáloghitelek értékével. A modernizált változatban az ábra ezen része így festene:

NBP által kibocsátott valós pénz	A piaci kínálat értéke	A javak vásárlására felhasznált forrás
forgalomban (1)	mindennapi javak	banki rendszeren kívüli
hosszú távra befektetett		kölcsönök
lekötött betétek (2)		fogyasztói hitelek
kispárna alatt (3)		beruházási (jelzálog-) hitelek
	beruházásból származó javak	

Az amerikaiak nem tartották be az 1:10-hez hányados által előírt arányokat, hanem 1:33-hoz, vagy akár 1:40-hez arányban nyújtottak hiteleket.

A kispárna alatti összegnél jóval nagyobb összegű „üres” pénz bocsátottak a piacra, de ezzel csak a jelzáloghitelek kínálatát növelték. A felesleges „üres” pénz más ágazati inflációt változatlanul hagyva ingatlanpiaci inflációt (áremelkedést) eredményezett.

L: *De az összes termékkel és szolgáltatással összefüggő infláció folyamatosan fennáll. Ennek is a pénzfelesleg, a túlzott pénzkibocsátás az oka?*

A: Jó, hogy rákérdeztél. Az infláció okozója nem a felesleges forgalomban lévő pénz, hanem főként a kőolaj árára vonatkozó spekuláció. Beszéltünk már arról, hogy bár a kőolaj felhasználása 2000 óta csak 10%-ot nöött, ára 5-szörösére emelkedett.

L: *Tehát Lengyelországban a belső infláció a valutamanipulációkból, -spekulációkból és a globális monopolizmusból ered.*

A: Pontosan.

L: *Az NBP és a Monetáris Tanács ezt nem látja?*

A: Fogalmam sincs.

L: *Térjünk most vissza a fogyasztói hitelekre. Mi történik akkor, ha a bank a megtakarított pénzem erre a hiteltípusra eső részénél nagyobb értékű (azaz a lehetséges kibocsátás feletti) hitelt nyújt?*

A: Most megfogtalak. Semmi sem történik, azon kívül, hogy megjelenik a kamatokból adódó életszínvonal-csökkenés érzése (boldogtalanság). Ha ez az üres többletpénz kamatmentes lenne, felpezsdítené a gazdaságot. A bőség társadalmában nem okoz inflációt.

L: *Ne túlozz. Csak a versenyképesség feltételeinek teljesülése esetén lenne ilyen jó dolgunk.*

A: Valóban. Gazdaságunk szerencsére még nagy mértékben önellátó, és mivel a kisvállalatokra támaszkodik, a fejlettebb gazdaságoknál valamivel versenyképesebb is.

L: *Térjünk vissza a hitelhez. Miért nem nyújtanak most hitelt a bankok, annak ellenére, hogy a hitel pusztán „üres” pénz? Mitől félnek?*

A: Emlékeznek az 1929-es történésekre, majd az azt követő évek gazdasági világválságára.

L: *Hogy jutottunk el akkor a válságig?*

A: A rendszer részeként definiált elkerülhetetlen válsághelyzet, és a spekulációs buborék eredményezte a válságot. De a válság kitörését a történelemkönyvek nagyon megbízhatatlanul vázolják elénk. Egy bizonyos pék nagyobb összeget akart a bankból felvenni. A banki

pénztárban éppen akkor nem volt annyi pénz. Kérték a péket, jöjjön vissza két óra múlva. Hazatérvén a részleteket mellőzve elmesélte a szomszédoknak, hogy a banknak nem volt elég pénze. Villámgyorsan terjedt a hír. A bank előtt pénzüket követelő ügyfelek tömege gyűlt össze. A banki tartalékokból mindenki megkapta a pénzét, de a pánik tűzvészként terjedt szét az egész országban.

L: *2008-ban pontosan ezt a helyzetet akarta kivédeni az amerikai kormány és a Fed.*

A: Bizony, bár a 2008-as helyzet bonyolultabb volt az 1930-as években. A kormány és a Fed kétségbeesettségét nagyon jól illusztrálta a Válság a Wall Streeten c. amerikai TV-film. A film a Lehman Brothers bank bukása utáni történéseket tárja elénk. Itt a forgatókönyv:

1. Az Egyesült Államok biztosítási piacát monopolizálták.
2. Az összes amerikai banknak a piac egyetlen szereplőjénél van biztosítása.
3. A Lehman Brothers fizetéképtelenné válik (aktíváinak értéke túlbecsült), csődöt jelent.
4. A Lehman Brothers ügyfelei a biztosítótársaságtól kapják meg betéteiket.
5. A biztosítótársaság a bankokban tartja pénzét.
6. A többi bank is a csőd szélén áll.
7. Az Egyesült Államok kormánya nagy dilemma előtt áll: a többi bank csődje esetén a biztosítótársaság köteles kifizetni a banki betéteket. Mivel azonban a csőd szélén álló bankokba, valamint értékpapírokba (állami kötvényekbe, amelyekre nincs kereslet) fektette tőkéjét, nem tud miből kifizetést eszközölni. Ha tehát a többi bank is csődöt jelent, a biztosítótársaság is tönkremegy, egy centet sem fizetve ki. A piacról eltűnik a pénz.
8. Az amerikai kormány feladta elveit, majd nyomást gyakorolt a Fedre. A Fed frissen nyomott dollárt bocsátott a piacra, kiegészítve ezzel a bankokat. A biztosítási óriás túl nagy volt ahhoz, hogy elbukjon.

L: *Az amerikai kormánynak miért kellett a Fedre nyomást gyakorolnia? Hát nem ugyanolyan független, mint a lengyel NBP?*

A: A Fed még függetlenebb, mert magánkézben van. Magántulajdonú jegybank, többségi tulajdonosainak neve ismeretlen (jogi személyek). A kisebbségi tulajdonosok az amerikai kereskedelmi bankok – mind a hétezer.

L: *A banki segélyek ellenére még mindig nagyon óvatosan nyújtanak hitelt a bankok.*

A: Igen. Van lekötött pénz és folyószámlád a bankban?

L: *Lekötött pénzem nincs. Mégiscsak figyeljek arra, amit mondasz. A megtakarítás káros.*

A: Rendben, akkor csak folyószámlád van. Hallgatod a spekulációs buborékról, a különböző bankok és vállalatok bukásáról szóló híreket, és egyre nyugtalanabb vagy. Így gondolkodsz: jobb lesz, ha a pénzem inkább a kispárna alatt tartom, mint a bankban.

Ha egyszerre többen is így gondolkodnak, és egyszerre akarják kivenni pénzüket a bankból, szerinted mi történik? Rendelkezik a bank elég fedezettel ahhoz, hogy a folyószámlán tartott összes pénzt kifizesse? Persze, hogy nem! A pánik megállítása érdekében a bank a bankközi piacon az NBP-től és más bankoktól vesz fel kölcsönt. Így talán megmenekül. De mi történik, ha a pánik kiterjed az egész országra?

Fizetőképességük (vagyis a folyó kifizetések kielégítésére vonatkozó lehetőségeik) fenntartása érdekében a bankok nem nyújtanak hitelt. Azaz a bank fél a te követeléseidről. Másrészt, mivel recesszióra van kilátás, jóval óvatosabban ítéli meg az ügyfél hitelképességét. Egyre több bedőlésre hajlamos hitele van, így inkább lemond a kamatokból származó óriási, de bizonytalan bevételekről. És ismét az 1:10-hez arányszám alapján jár el.

L: *Akkor ezért van az, hogy a Fed 2 billió dolláros banki segélye ellenére a piacon nem jelent meg a pénz. A kibocsátott pénzt a bankok ahelyett, hogy a hitelnyújtási akciót élesztették volna újra, inkább saját likviditásuk (fizetőképességük) újraépítésére, valamint a tőkeáttételi mutató 1:40-ről 1:20-ra javítására használták fel.*

A: Nem igazán értem az amerikai kormány és a Fed gondolkodását. Ha ezt a 2 billió dollárt az eladósodott állampolgároknak adták volna, így is, úgy is a bankokhoz kerül – törlesztőrészlet formájában, az amerikaiak pedig továbbra is saját házaikban élhetnének.

L: *Valószínűleg te sem érted egészen ezt a kérdéskört.*

A: Valószínűleg így van.

L: *Ráadásul Európában is pénzt nyomtatunk és elárasztjuk vele a piacot.*

A: Igen. Pont ezért reális és igazán fantasztikus ötlettel állt elő egy 10 éves holland zseni.

L: *Milyen ötlettel?*

A: Az Európai Központi Bank által kiírt Hogyan mentjük meg Görögországot? c. pályázatára küldte be ez a kisfiú egyoldalas, rajzos dolgozatát. Három mondatot írt rá: Görögország bocsásson ki drachmát. Vegyen drachmát az euróban tartott megtakarításaiból. Az eladott euróval egyenlítse ki tartozásait, és így a drachma lesz a hivatalos görög valuta.

L: *Igen, de akkor a bankokba hatalmas mennyiségű eurótöbblet áramlik.*

A: És? Az EKB úgymint lelkesen nyomja a pénzt. Így legalább kevesebbet kell nyomtatni.

L: *Nyomtatnak, kibocsátanak, de mi lesz az inflációval?*

A: Semmi, mert a kibocsátott pénz nem kerül forgalomba, az összes a virtuális térben marad, mert olyan emberek kezébe kerül, akiknek egyáltalán nincs rá szüksége. A tulajdonukban levő hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok (a görög kormány által kibocsátott kötvények) így ugyan valós pénzzé válnak, de ez csak annyit jelent, hogy a hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok számláján szereplő bejegyzés átkerül a pénzalapú számlára.

L: *Ezek szerint két pénzügyi világ létezik: a valós és a virtuális.*

A: Bizony. A virtuális világban a hitelviszonyt megtestesítő értékpapírokra támaszkodó valuta szapora, mint a nyúl. Az anyanyúl nem más, mint a pénzügyi hatalmak, az apanyúl pedig a befektetési alapok.

L: *Itt az ideje az ivartalanításnak.*

Meztelen a király

Felejtsd el mindazt, amit a gazdaságról és a pénzügyről tanítottak neked! Dobd el meggyőződéseidet! Elmédet váljon ismét egy újszülött elméjévé: *tabula rasa!*

Most nézz körül!

A közgazdaságtan könnyű tantárgy, bár különböző, egymással ellentétes elméleteket aggattak rá, bonyolult matematikai modelleket gondoltak ki hozzá, ráadásul feldíszítették egy hermetikus, tudományosnak nevezett virágnyelvvel. Mindezt azért, hogy egy mindennapi emberrel folytatott gazdasági eszmecsere során hallgathassuk: „Ne is próbáld megérteni, olyan bonyolult ez az egész, hogy még az elismert közgazdászok sem mindig értik.”

Valóban nem mindig egyértelmű. A közgazdaságtan kötelén rengeteg, sokszor nagyon szoros csomóval kerülünk szembe. Minden egyes csomóhoz külön szakembert állítottak, és úgy összekuszálták a madzagot, hogy a „beavatottak” körén kívül álló alázatos fejhajtással inkább nem merül el eme „hihetetlenül komplikált” tudományban.

Báránykáim, ébredjetek! Meztelen a király!

A szerepcsere történt. A gazdaság már nem az ember szolgája. Saját farkát kergeti. Mindent gyönyörűen leír, elemez. Okokat keres. Majd végül levonja a következtetést: nem tud tenni semmit. A válságok a rendszer részét képezik.

Ha így van, a rendszert kell megváltoztatni. Alapjaiban. Megkérdőjelezni a feltevéseket.

És mi, báránykák, hogyan viselkedünk válsághelyzetben?

Legjobbaink, a lázadók, akiket az önzetlenség vezet, egyesületeket alapítanak. Tiltakoznak. Kérnek. Követelnek. Mást és mást. Társadalombiztosítási reformot. Bírósági reformokat. Választási reformokat. Egészségügyi reformokat. A bankok megreformálását. Kilakoltatási tilalmat. Az anya és gyermek gazdasági okok miatt elszakításának beszüntetését. Milyen ügyesen csoportokra osztottak minket! A szétaprózódás legyengít. Az okozatok orvoslása helyett a jelenlegi helyzet okainak megszüntetését követeljük.

Minden igazságtalanság forrása a gazdaságpolitikai rendszer. A maffiózót védő rendszer. A zsebtolvajjal könyörtelen rendszer.

Ha elég figyelmesen olvastad a könyvet, már tudod, hogy az egyszerűségben rejlik az igazság.

A csöpp Izlandot mindenki csodálattal üdvözli. Bátran kijelentette, hogy adósságait nem törleszti. A pénzügyi világ alázattal tudomásul vette. Elismerte veszteségét, de most kárpótolja: ismét kölcsönt nyújtott Izlandnak. Természetesen kamatra.

A történelem ismétli önmagát. Kár, kedves izlandi barátaink. Az építmény homlokzatát újíjtjátok fel, pedig az alapoktól kellene kezdeni.

Paradox helyzetek és abszurdumok

1. A piacon rothadó banánokkal megrakott bódé előtt éhezik egy ember.

Eolvashatod, de át is ugorhatod az alábbi megjegyzést:

Van kínálat is (banántöbblet), kereslet is (éhes ember). Mi hiányzik? Egy darab papír, vagyis a bankjegy. A pénzkibocsátó intézet, azaz a jegybank (Lengyelországban az NBP) miért nem bocsát ki bankjegyet? A jegybank az inflációtól – árnövekedéstől – fél.

Emelkednek vajon az árak, ha az éhes ember megveszi a banánt? Vagy inkább akkor emelkednek, ha az eladó kidobja a banánokat? Hiszen a kidobott termék költségeit valahogy kárpótolnia kell.

2. Az Evangélium igéje: „Mert a kinek van, annak adatik, és bővülködik; de a kinek nincs, az is elvétetik tőle, a mije van.” (Károli Gáspár fordítása)

Eolvashatod, de át is ugorhatod az alábbi megjegyzést:

A pénzember kölcsön ad, a szegény báránka eladósodik. A kamat a gazdagot gazdagabbá, a szegény báránkát szegényebbé teszi.

3. Először feltaláltuk a gépeket és robotokat, hogy helyettünk dolgozzanak. Most állandóan csak a munkán jár az eszünk, a munkanélküliséget pedig korunk legszörnyűbb kínjának kiáltottuk ki.

Eolvashatod, de át is ugorhatod az alábbi megjegyzést:

A cipőgyár megalapítása 1000 cipész munkáját váltotta ki, ami azt jelenti, hogy a munka nélkül maradt kézműveseket illeti meg a gépek munkavégzéséért járó bér.

Az ember nem mindig munkavállaló, de állandó fogyasztó.

A bőség társadalmában a pénz elsősorban a fogyasztóé, és csak azután jut el a munkavállalóhoz, vállalkozóhoz vagy szolgáltatóhoz.

Jelenleg a munkanélküliek az alábbi felsorolt módon juthatnak pénzhez:

1. foglalkoztatási helyek (nem munkahelyek) teremtése – ún. rejtett munkanélküliség;
2. segélyek (munkanélküliségi, szociális, rokkantsági stb.);
3. jótékonykodás (a legmegalázóbb formában nyújtja azt, ami valójában megilleti az embereket).

4. A közgazdaságtan tudományos és gyakorlati célja az emberi és társadalmi jólét biztosítása helyett a különböző mutatók sikeres teljesítése.

Eolvashatod, de át is ugorhatod az alábbi megjegyzést:

Az emberi jólét felett áll a GDP növekedése, az államadósság zsugorodása, vagy akár a költségvetési hiány mérséklődése.

A gazdasági növekedés közgazdasági arany tojást tojó tyúkká vált, amely az alábbiakat eredményezi:

1. konzumizmust, azaz a kereslet mesterséges gerjesztését;
2. a termékek tervszerű elavulását;
3. a természeti erőforrások rablógazdálkodásszerű kihasználását;
4. a természeti környezet degradálását (a Föld hatalmas szeméttelpepé alakítását).

5. Nem létezik belső finanszírozású államadósság. Saját magunktól nem kérhetünk kölcsön. A belső finanszírozású államadósság egy ravasz módszer arra, hogyan kerüljön át az általunk befizetett adó a bankok, befektetési alapok és egyéb pénzügyi intézetek részvényeseinek (tulajdonosainak) zsebébe.

Elovlashatod, de át is ugorhatod az alábbi megjegyzést:

Az Alkotmányban az állam lemondott pénzkibocsátási jogáról. Az elvileg független jegybankra, az NBP-re ruházta e jogot.

A kormány így ahelyett, hogy az NBP-től kapott kamatmentes hitelből, vagy pénzkibocsátásból finanszírozná pl. az autópálya-építést, kereskedelmi bankoktól vesz fel kölcsönt, amely a befizetett adóinkkal törlesztett, folyamatosan növekvő államadósság részét képezi.

Ez az eljárás nem indokolható az infláció (áremelkedés) „szörnyetegétől” való félelemmel. A megépített autópályákért így is, úgy is fizetni kell; pluszpénzt valahonnét mindig lehet elővarázsolni, nincs jelentősége, hogy az NBP-től, vagy a kereskedelmi bankoktól származik.

6. A gazdagok könnyen, a szegények nehezen jutnak hitelhez. Minél inkább szükséged van rá, annál magasabb kamatot fizetsz érte.

Megjegyzés nélkül.

7. A szavazáskor érvényes pártfegyelem a demokrácia eszméjének megtagadása.

Elovlashatod, de át is ugorhatod az alábbi megjegyzést:

A szomszédomat képviselőnek választom meg. Ismerem nézeteit. A Szejmben (a lengyel alsóházban – a ford.) ellenük szavazott. Pártfegyelem.

Minek ez a színjáték? A miniszterelnök, azaz a kormánypárt vezetője dönt – a parlamenti többség (a kormánypárt) csak elfogadja a döntést.

Akár a kommunizmusban.

8. A svájciak a frank euróhoz viszonyított árfolyamát rögzítették. Nekünk nem szabad?

Megjegyzés nélkül.

9. Az amerikai jegybank, a Fed két hónap alatt megháromszorozta a pénzügyi piacokon levő dollár mennyiségét. Hova tűnt az infláció?

Megjegyzés nélkül.

10. Külső tényezők „fojtogatják” gazdaságunkat (különösen a zloty árfolyamesése).

Eolvashatod, de át is ugorhatod az alábbi megjegyzést:

Az NBP pedig a kamatlábak emelésével lelkesen támogatja ezt (hatékonyan elfojtva a gazdaságba áramló pénzt). Fantasztikus az egyetértés a nemzetközi és hazai pénzügyi hatalmak között.

A kabarészínészek

A mórlickás viccek ideje lejárt. Mondjunk végre valami igazán vicceset! Bemutatok nektek néhány abszurd, de életszagú forgatókönyvet, ti írjatok hozzá jeleneteket.

1. forgatókönyv

A bíróság az anya nem megfelelő gazdasági helyzetére hivatkozva megfosztja az anyát gyermeknevelési jogától. A gyermeket nevelőszülők veszik gondozásba, ők fáradozásukért havi 1500 zł-t kapnak az államtól.

Feltételezem, hogy a tisztelt államvezetőséget a GDP emelése irányítja. Az anyának nyújtott segély a költségvetést terheli, míg a nevelőszülők felbérlete csökkenti a munkanélküliségi rátát.

2. forgatókönyv

Az újságírók cikkeikben műemléket állítanak annak a nyugdíjasnak, aki telkének eladásából származó pénzt X bankban lekötve annak kamataiból finanszírozta egy tehetséges, fiatal falubeli lány ösztöndíját. 100 000 zł lekötéséből 5000 zł kamatot kap. 500 zł az ösztöndíj havi költsége (2 hónap vakáció).

A tehetséges, fiatal lány anyja hitelt vett fel, hogy az árvíz után felújíthassa házát. 100 000 zł hitelt vett fel 13%-os kamatra, így a törlesztés első évében 13 000 zł-t fizetett a banknak. Erre már nem tudok mit mondani.

3. forgatókönyv

Alkoholizmusban szenvedő férj és családfő a társadalombiztosítástól havi 600 zł járulékot kap. Fél liter vodkát iszik naponta. Fél liter vodka 20 zł-ba kerül. 30 nap x 20 zł = 600 zł. 1 liter égetett szesz termelési költsége 5 zł. Az ár többi összetevője: jövedéki adó, ÁFA. Betegünk így 570 zł-t fizetett vissza a költségvetésbe (6 liter 5 zł/l áru égetett szeszt fogyasztott el, ez összesen 30 zł).

A feleség és anya meghunyaszkodva szociális támogatást kérvényez (a hivatalban). 200 zł-t, 5 kg lisztet és 2 kg hajdinakását kap. A köztársasági elnök felesége, valamint a miniszterelnök felesége nevével fémjelzett alapítványok ünnepi ajándécsomagokat küldenek, melyeknek tartalma az ő elképzelésük szerinti szegénység megsegítését szolgálja.

4. forgatókönyv

A szomszédasszonyom, Nona karácsony előtt ablakot tisztított nálam, cserébe azért, mert gyakran vigyázok a kutyusára (elhagyási komplexusa van – a kutyának, nem Nonának). Egyedül élünk mindketten, így közös Szentestét szerveztünk, néhány ismerős, többek között Okoska társaságában. Az asztalnál Nonával való barátságunkról és egymás kölcsönös kisegítéséről beszélgettünk. Okoska megkérdezte, hogy befizettük-e az adót? Milyen adót? Hát, az ingyenes juttatások után fizetendő adót. Te nem fizettél Nonának az ablaktisztításért, ő sem fizetett neked a kutyamegőrzésért. Így mindkettőtök nyereséget könyvelhetett el. Ha nem fizettétek be az adót, a szürkegazdaság részeivé váltatok. Hol a hazafiasságotok? Gondoltok egyáltalán a GDP-re?

Ó, istenem, nem. A pap is megmondta: az adó meg nem fizetése bűn. Mit csináljunk akkor, Okoska? Írjátok be a jövedelemadó-elszámolás egyéb bevételek rubrikájába ezen szolgáltatások értékét. Rendben, de mekkora összeget írjunk? Hogyhogy mekkorát? Hát a piaci értékét. Hívj fel néhány takarítási ügynökséget, vedd az átlagát, és kész. Tudod mit, Okoska? Én inkább akkor fizetek Nonának. Ő ugyanannyit fizet nekem a kutyus felvigyázásáért, és minden rendben van. Dehogy van rendben! Akkor egyéni vállalkozással nem rendelkező magánszemélyek között megkötött megbízási szerződést kell írni. Fizetéskor adó és társadalombiztosítási járulékok fizetendő. Akkor előbb be kell jelentkezni a társadalombiztosításhoz? Természetesen. Akkor most hogy csináljuk, Okoska? Kössetek szerződést, de ne fizessetek. Így nincs ingyenes juttatás, a társadalombiztosítást nem kell fizetni, mert a ti esetetekben a bevétel a kifizetett készpénz lenne. Fantasztikus, köszönjük, Okoska. Most már mehetek győnni.

Na de... A Szentestét nálunk töltötted, vacsoráztál és nem fizettél. Ingyenes gasztronómiai szolgáltatás címén van bevételed. Ha-ha-ha! Éljen a szürkegazdaság!

5. forgatókönyv

Báránkánk banki hitelt vett fel, hogy nyaralni mehessen Lanzarote szigetére. A repülőn juhász kutyaszagú, ismerős kossal találkozott. Így beszélgetnek:

Kos: Szép jó napot! Mi újság?

Báránka: Lanzarote szigetére repülök kicsit pihenni feltölteni a akkumulátoromat. Visszatérve rengeteg munka vár rám.

K: Miért kell többet dolgoznod?

B: Törlesztenem kell a nyaralásra felvett hitelt. Te merre repülsz?

K: A „drága” főnököm Lanzarote szigetére küldött konferenciára. Mérgező vagyok, mert hajnali 3-kor kellett kelnem, ráadásul 7 napig a napon fogok pörkölni, napi két órányi konferencia miatt.

B: Milyen konferencia lesz?

K: Egy továbbképzés, melynek címe: Ériük el, hogy a már megnyűzött alany további szenvedésért könyörögjön.

B: Te mézárós vagy?

K: Nem, hiteltanácsadó.

6. forgatókönyv

Tisztelt Miniszterelnök Úr!

A gengszterbankosok és pénzemberek, szépen szólva a pénzügyi piacok, bizalmának visszaszerzése érdekében a kormánynak javítania kell a GDP és az államadósság arányán. Az államadósság sajnos nem mozdítható. Így a GDP és egyéb gazdasági mutatók javítását javaslom, az alábbiak szerint:

- olyan rendelet elfogadása, amely szerint a hivatásszerűen dolgozó férj fizessen bért a hivatásszerűen nem dolgozó feleségnek háztartásvezetés, gyermeknevelés címén. Az eredmény: a GDP ugrásszerű növekedése;

- ebből a bérből természetesen személyi jövedelemadó fizetendő. Eredménye: a költségvetési bevételek növekedése;

- társadalombiztosítási járulékok szintén fizetendők a bérből. Az eredmény: a társadalombiztosító fizetőképességének javulása;

- a család hitelképessége javul (két kereső). Az eredmény: a család hitelt vesz fel, javul a fogyasztási mutató, áttételesen pedig a GDP;
- a fizetési kötelezettségek (adók, TB, törlesztőrészek) odáig juttatják a családapát és férjét, hogy pisztolyhoz nyúljon, így családját egy jobb világba költözteti. Két munkahely szabaddá válik a munkanélküliek számára, melynek eredményeként csökken a munkanélküliségi ráta;
- a kormány hatalmas gazdasági sikert könyvelhet el.

7. forgatókönyv

A szomszédok szívésségből újjáépítették a tűzvész károsultjának házát. Egy másik, féltékeny szomszéd jelentette ezt a tényt az adóhivatalban. Az adóellenőrök úgy döntöttek, hogy adóhatározatban adófizetésre szólítják fel a tűzvész károsultját. Ilyen alternatívák közül válogathattak:

- a tűzvész károsultja ingyenes juttatásban (fizetést nem igénylő szolgáltatásban) részesült, így a juttatás után annak piaci értéke alapján megállapított jövedelemadót kell fizetnie. Megbecsülendő az újjáépítés piaci értéke, hogy meghatározható legyen a fizetendő adó mértéke;
 - amennyiben a tűzvész károsult adományként ismeri el az újjáépítést, vagyonszerzési illeték fizetendő, melyet szintén a piaci érték alapján határoznak meg. Ezzel párhuzamosan az adományozók, vagyis a szomszédok kötelesek rámutatni az „adományozott összeg” forrására. Amennyiben bevételeik túl alacsonynak bizonyulnak az ún. adományozott összeghez viszonyítva, rejtett bevételeik értékének 75%-át kell adóként befizetniük;
 - a tűzvész károsult nyilatkozhat úgy is, hogy kifizette a szolgáltatásért járó díjat. Ez esetben ki kell mutatnia a kifizetett összeg forrását. Ha szegény, és nem volt múltbeli bevétele, a rejtett bevételek értékének 75%-át kell befizetnie. Ezzel párhuzamosan a szolgáltatás végrehajtóinak az építkezésből származó bevételeik után adót kell fizetniük.
- Gondold meg kétszer, mielőtt segítesz!

8. forgatókönyv

TV-interjú, melyben a TB egyik hivatalnoka így nyilatkozott: „Kedves Nyugdíjasok! Ne aggódjanak! Biztosíthatom, hogy a nyugdíjakat időben megkapják. Ha a társadalombiztosító fizetésképtelenné válik, fizetőképes kormányzati egységként bármikor hitelt vehet fel a kereskedelmi bankokban.”

De miért éppen a kereskedelmi bankokban? Miért nem a jegybankban? Honnét veszik majd a kamatokra a pénzt? Ne aggódjanak, kedves Nyugdíjasok, nem az Önök pénzből. A nyugdíjat is és a kamatokat is az éppen dolgozók munkabéréből fedezik.

Asztali beszélgetések

1. beszélgetés

A: Az unió talpra állított minket. Még a jelenlegi nehéz helyzetben is rengeteg támogatásban részesülünk, ráadásul a mi uniós hozzájárulásunknál jóval nagyobb mértékben.

B: Mire lehet támogatást kapni?

A: Innovációs megoldásokra, azaz új gyártási technológiák és módszerek bevezetésére.

B: Magyarul?

A: Új gépek és berendezések vásárlására.

B: Hol vásárolhatók ezek a gépek?

A: Jórészt Németországban.

B: Vagyis a támogatások visszakerülnek hozzájuk, és még a konjunktúrát is fellendítik.

A: Nos, igen. De akkor is nagyon nemes cselekedet.

2. beszélgetés

A: A továbbképzésekre is kapunk támogatást az uniótól.

B: Milyen továbbképzésekre?

A: Pl. hogyan szerezzünk munkát.

B: A továbbképzések után több lesz a munkahely? Vagy inkább azt tanítják, hogy „hogyan rúgassalak ki a munkahelyedről, hogy én szerezhessem meg a munkát”?

A: Ne légy rosszindulatú. A továbbképzésre szakosodott vállalatoknál új munkahelyeket teremtenek.

3. beszélgetés

A: A mezőgazdaságnak is jut az uniós támogatásból.

B: Ha a gazda támogatást kap, olcsóbban adhatja a gabonáját, ugye?

A: Igen, ez a mezőgazdasági támogatás egyik hatása.

B: Az unió ezt az én két szép szememért teszi, hogy kevesebbet kelljen kiadnom kenyérre?

A: Nem egészen. A támogatások célja, hogy az unióban termelt mezőgazdasági termények olcsóbbak legyenek a fejlődő országok terményeinél.

B: Vagyis hogy egy kiló banán ára megegyezzen egy kiló burgonyáéval. A banánültetvényeket vajon támogatja valaki?

A: Az ültetvények nem az unió tulajdonai. Termeljenek csak olcsón.

B: Azaz, ha a burgonyát valós (támogatás nélküli) áron adnák, a banán is drágább lenne.

A: Igen.

B: Egy kiló banán ára alapján úgy gondolom, hogy az ültetvények dolgozói éhbéért dolgoznak. Azt hiszem, jobban érezném magam különféle támogatások nélkül. Az az érzésem, hogy a banántermelő ország európai gyarmat.

3xR elmélet

A nemzetközi pénzügyi rendszer RADIKÁLIS, RACIONÁLIS és REÁLIS reformja.

A nemzetközi pénzügyi rendszer reformjának alapjai az alábbiak:

- a pénz fogalmának elválasztása az áru fogalmától;
- a nemzeti valuta általános szabvány alapján meghatározott mértékének bevezetése, valamint a forgásban levő pénz és a felhalmozott pénz kettéválasztása.

Árujellege megszüntetése után a valuta nem képezi többé kereskedelem tárgyát, az egyenlő csere közvetítőjévé válik.

A nemzeti valuták értékének a vásárlóerőn kell alapulnia. A vásárlóerő mértékének pedig egy szabványmértéken, a VALUTA UNIVERZÁLIS, OBJEKTÍV MÉRTÉKÉN (OM) kell alapulnia.

A csereközvetítői, valamint a felhalmozási (tezaurizációs) funkció szétválasztása felgyorsítja a pénzforgást, és megvédi a piacot a forgalomban levő pénz kivonásának következményeitől.

A pénz árujellegének megszüntetése mindenféle hitel- és lekötött betéti kamat felszámolását is jelenti. Az OM egység bevezetése megszünteti a valutaspekulációt. A csereközvetítői, valamint a felhalmozási funkció szétválasztása pedig a forgalomban levő pénz megtakarítását lehetetleníti el.

Ezen változtatások eredményeként a pénzügyi piacok eltűnnek, a bankok szerepe pedig a letétmegőrzésre és fizetesközvetítésre korlátozódik. Másodlagos probléma a letétek esetleges indexálásának pl. hiteladóval történő ellentételezése. Ezen kérdésköröket az egyes nemzeti valuták kibocsátóinak kell szabályozni.

A pénz végre kikerül a kereslet és kínálat által szabályozott törvények alól, megszűnnek a kamatok (a pénz ára), nem lesz többé spekuláció.

Megjegyzés

A legnehezebb, Nobel-díjat érdemlő feladat az OM egység meghatározása. A nemzeti pénzt kibocsátó intézetek rendelkeznek az infláció mérésére alkalmas eszközökkel. Azonban a nemzeti „jószágkosár” országonként különböző. Úgy tűnik, hogy a legmegfelelőbb „kosár”, adott ország jellemzőit is szem előtt tartva, a megállapított szociális minimumot kielégítő javakat tartalmazná. Tartalmazhatná például:

- a legolcsóbb, ehető zsír értékét, 60 000 kcal tartalmú mennyiségben;
- 30 l zsíros tej értéke;
- a legolcsóbb személygépkocsi értékének 1/60 része;
- 3 háziorvosi kezelés ára;
- egy napos kórházi kezelés ára.

A szociális minimum 30 OM-nek felelne meg.

A társadalmi hitel elmélete

Clifford H. Douglas a társadalmi hitel elméletének megalkotója elméletét arra a megfigyelésre alapozta, hogy egy vállalat dolgozóinak kifizetett bérek összege mindig kevesebb, mint a megtermelt javak (termelés) értéke. Ez az összefüggés helytállóan bizonyult a makrogazdaságban (az egész gazdaságban) is. Ebből Douglas arra a következtetésre jutott, hogy a termelés egy része mindenképp vagy eladhatatlanná válik, vagy hitelre vásárolható meg.

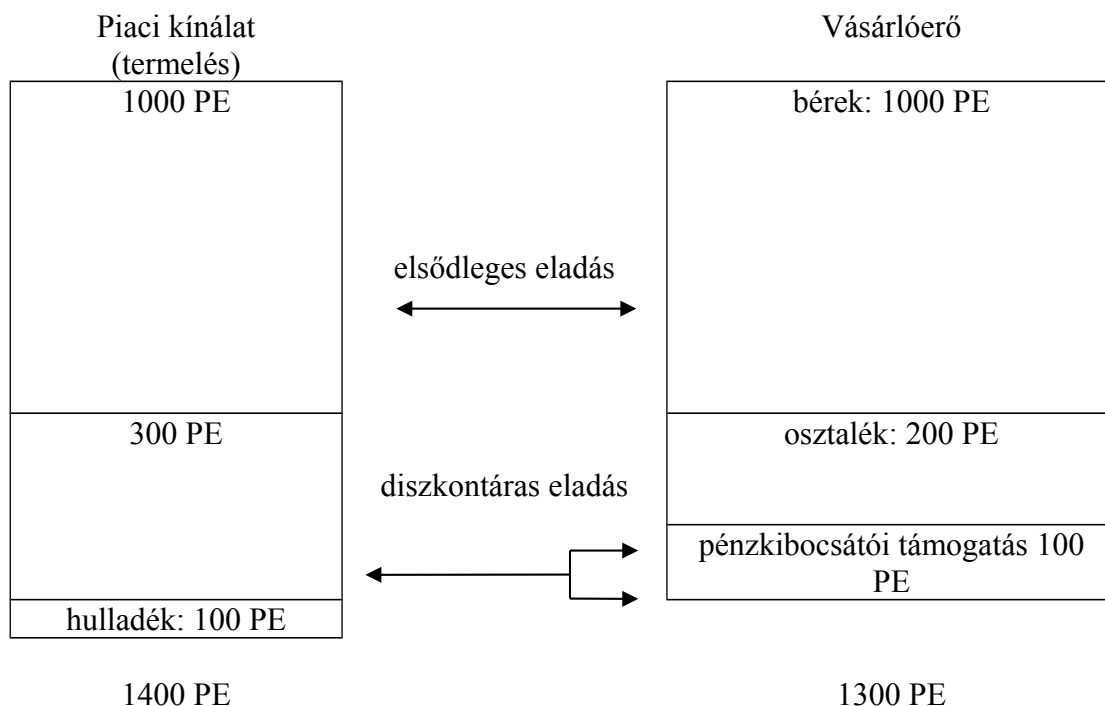
Egy kanadai közgazdász, Diane Boucher 400 oldalas beszámolójában ökonometriai szempontból foglalkozik Douglas megfigyelésével, tudományos indoklás és megerősítés kíséretében.

Douglas úgy vélte, hogy ezt az egyenlőtlenséget a folyamatos technológiai fejlődéssel áll kapcsolatban. A fejlődés eredményeképpen a termelés nagysága és értéke növekszik, azonban a bérek, fizetések és egyéb kifizetések lassabb tempóban emelkednek. Ezért a vásárlási kedv nem jár párbán a vásárlási képességgel (bár a fogyasztó megvásárolná az adott jószágot, pénz hiányában nem tudja). Ezért Douglas arra a következtetésre jutott, hogy ezt a szakadékot át kell hidalni, úgy, hogy pénzt bocsátunk a fogyasztók rendelkezésére. Hangsúlyozom, a fogyasztók, nem a munkavállalók rendelkezésére.

Ha a technológiai fejlődés a termelésnövekedés forrása, az előző generációk vívmányaiból eredő fejlődés pedig minden állampolgár tulajdona, akkor a többlettermelés mindenkinek megillet. Következésképpen, a többlettermelés megvásárlási lehetőségének biztosítása érdekében minden állampolgárnak jár egyfajta osztalék (a nyereségi részesedéséből származó többletpénz).

Ebből ered Douglas másik következtetése: a pénzkibocsátó intézet feladata a piac viselkedésének megfigyelése és az újonnan kibocsátott pénzmennyiség szabályozása.

A Douglas idején fennálló gazdasági feltételek nagyon sokban különböztek a jelenlegiektől. A társadalmi hitel elméletét így valószínűleg meg kell változtatni, hogy a mai helyzetben is helytálló legyen. Ez különösen igaz Douglas harmadik javaslatára, azaz az osztalék kiszámításának és kifizetésének módjára. Douglas véleménye szerint a termeléstöbbletet diszkontáron, azaz a termelési költségnél alacsonyabb áron kellene eladni. Mindemellett azt is javasolja, hogy a diszkontár alkalmazásából adódó termelői és terjesztői veszteségeket a pénzkibocsátó intézet egyenlítsse ki. A douglasi eszmefuttatás alapján a diszkontárazás a nem kívánt, hibás javakat kizárja a piacról, mivel a fogyasztó felesleges javakat még diszkontáron sem vásárol meg. Magyarózatul felvázolom az alábbi ábrát:

A termelés értéke	1400 PE
Bérek – elsődleges vásárlói erő	1000 PE
Eladatlan termelés – első fázis	400 PE
Eladatlan termelés – diszkontárazásra kategorizálva	400 PE
Diszkontáras eladás	300 PE
ebből: osztalékból vásárolt	200 PE
pénzkibocsátói ártámogatás	100 PE
Eladatlan termelés, azaz hulladék (kereslet hiánya, selejt stb.)	100 PE

Douglas elméletének ez a legbonyolultabb és legnehezebben bevezethető része. Összetettsége abból adódik, hogy Douglas idejében sem a forgalomban levő pénz mennyiségéről, sem a piaci kínálat értékéről nem létezett folyamatos, aktuális információ. Ma már ez a típusú információ majdnem teljes értékű, és gyakorlatilag azonnal rendelkezésre áll, így Douglas elmélete a jelenlegi helyzetnek megfelelően módosítható, igazítható.

Doktorjelöltek társasága

Ez a kis brosúra nem törekszik a tudományos publikáció címre. Ezért nincsenek is benne hivatkozások, lábjegyzetek.

Nincs még olyan tudományos dolgozat, amely szigorúan a harmadik civilizációs hullámot képviselné. Így felhívást intézek minden kedves érdeklődő felé, hogy ezt a részt feltöltsék.

Gazdasági egyetemi diákok, végzősök, doktorjelöltek, komplexus nélküli tudósok és nem utolsó sorban tehetséges, mindenféle szakállas elméletek szennyétől mentes autodidakták! Hatalmas lehetőség előtt álltok. Részt vehettek a tudomány új paradigmáinak megalkotásában. Diplomamunkáitokban többször is megrágott, elavult elméletekről írtok, pusztán azért, hogy a konzulens elégedett legyen, és megszerezzétek a hön áhított tudományos doktori címet. De mi lenne, ha mindeközben új gazdasági modelleket alkotnátok, az események új szimulációját dolgoznátok ki, munkátok során megnyergelnétek az ökonometriát, a statisztikát, a számítógépes programokat és szárnyára engednétek fantáziátokat? Lesznek nehézségek, de keressetek rájuk megoldást. A régi már elavult. Keressetek új utakat! A hírnév Rátok vár. De elsősorban mi, báránykák várunk rátok. Teljesítsétek a küldetéseteket. Éreztétek a ritmust! Éreztétek a szenvedélyt!

A www.glosulicy.pl és a www.jestesmyzmiana.pl oldalakon osszátok meg velünk mindazt, amit véghez vittetek. Felejtétek el a szaktekintélyeket. Váljatok azokká magatok!

Az értekezés végén található könyvlistát azon kíváncsi és alapos olvasóimnak ajánlom figyelmébe, akiket még nem sikerült meggyőznöm.

Hogyan kritizáljuk az írónt?

Most az általam képviselt eszmék ellenzőinek kívánok némi segítséget nyújtani. Alább néhány szabadon felhasználható sértegetés, kritika található.

- Tanulatlan, közveszélyes őrült.
- Demagóg, felületes és teljesen hibás valóságfelfogás.
- Kommunista és szocialista nézetek, egy csipetnyi paranoiával fűszerezve.
- Ül vissza az iskolapadba, kisanyám!
- Íztelen és megemészthetetlen.
- Beteg elme félrebeszélése.
- Minek képzeled magad?
- Ki áll e mögött?
- Elmebeteg képzeletbeli, populista elmélkedése.
- Teljesen valótlan és nagy hülyeség, de sajnos könnyen olvasható.
- Sci-fi a négyzeten.
- Egy halom hülyeség, rég feledésbe merült elméletek felhánytorgatása.
- A „brosúra” végén elhelyezett sértegetési tippek listája minden pontja tökéletesen megfogalmazza e „műről” alkotott véleményemet.
- Isteni próféta.
- Dióhéjban összefoglalva: „ó, ezek a szörnyű burzsujok”.
- Közönséges és populista: a „felvilágosult közgazdász”, Andrzej Lepper elméletének tökéletes folytatása.
- Dilettáns, közönséges, kaotikus.

Az aranyműves története (áttekintés)

A régi időkben pénzként funkcionálhatott minden, amely az alábbi két feltételnek megfelelt: hordozható, és elismerten kicserélhető az alapvető fontosságú javakra, mint az élelmiszer, ruhanemű vagy szállás. Leggyakrabban kagylókat, tollakat, magokat vagy szép köveket használtak pénzként. Néhány kultúrában fémeket, pl. aranyat vagy ezüstöt választottak e célra, mivel ritkaságnak számítottak, és könnyen megmunkálhatók voltak. Idővel elterjedt a pénz e formája, többek között azért is, mert az aranyművesek érméket, azaz tömegüket és az érc tisztaságát bizonyító tanúsítvánnyal ellátott szabványos egységeket készítettek.

Az aranyművesek biztonságos széfeket építettek, ahol a munkájukhoz szükséges értékes érc tartalékokat őrizték. Kisebb díj fejében a gazdag szomszédok is helyet bérelhettek a széfelekben, hogy értékeiket biztonságban tudhassák. Nemsokára az aranyművesek rájöttek arra, hogy a betétesek nagyon ritkán kérik ki aranytartalékukat: kényelmesebb nyugtával fizetni, hiszen könnyű, testhezálló, és bármilyen érték ráírható. Így aztán nagyobb vásárlások esetén nem volt szükséges a nehéz aranyat cipelni, vagy szorgalmasan végigszámolni az aprópénzt.

Az egyik aranyműves idővel új üzletet virágoztatott fel: kisebb kamatra aranyat adott kölcsön. Miközben az aranyműves által kiadott nyugta egyre népszerűbbé vált a kereskedelemben, az érdekelt felek a kölcsönöket is e könnyen kezelhető formában kérték. Az aranyművesnek így az az ötlete támadt, hogy olyan nyugtákat állítson ki, amelyeket az ő aranya mellett az ügyfelek aranya is fedez. Természetesen az ügyfelek tudomása nélkül. Hiszen olyan ritkán vették ki a kincstárból értékeiket, hogy biztos nem jönnek majd tömegesen kifizetésért. Az ötlet jól működött, az aranyműves pedig jóval több pénzt keresett.

A betétesek azonban gyanakodni kezdtek, hogy az aranyműves, aki egy idő óta bankának hívatta magát, azért úszik a gazdagságban, mert esetleg elsikkasztja aranyukat. Ezért megfenyegették, hogy ha nem árulja el, honnét szerez ennyi pénzt, kiveszik a kincstárban elhelyezett betétjüket. Az aranyműves ismertette működési stratégiáját, a betétesek pedig a kölcsönadott arany után fizetett kamatok elosztására kényszerítették.

Attól kezdve aranyműves bankárunk kamatot fizetett a betéteseknek, ennél magasabb kamaton adott kölcsön, a kettő különbségét pedig megtartotta magának. De a bankári kapzsiság egy újabb aljas ötletet szült a fejében.

Mivel a bankáron kívül senki nem tudta, mekkora az összes megőrzésre átadott arany értéke, a kamatokon kívánt még jobban meggazdagodni, általa nem megőrzött (nem létező) aranyra szóló banki nyugtákat állított ki (azaz a semmiből kreált pénzt). Arra a feltételre alapozta ötletét, hogy az összes nyugtatulajdonos egyszerre biztosan nem követel kifizetést. Beletrafált, mert a bankár ötlete egy időbe esett az európaiak más kontinenseken való megjelenésével, amely nagyobb pénzszükségletet idézett elő.

Egy nap azonban a bankár rémálma valóra vált: az aranyműves gazdagságát látva az emberek ismét sikkasztásra kezdtek gyanakodni, tömegesen rontottak a bankra, és azonnali kifizetést követeltek. Következésképpen a bank csődbe ment, és megsemmisítette a bankárokból vetett bizalmat.

Mindezek ellenére nem az történt, ami gazdasági szempontból ésszerű lett volna: nem tiltották be az effajta üzérkedést. További banki hitelek fűtötték a világ meghódítását. A kormányok

nagy jelentőséget tulajdonítottak az új kontinensek megszerzésének, mivel így megnövelhették a hatalmuk alá tartozó területek nagyságát, és nem utolsó sorban a beszédett adók értékét. Így az uzsorakamat alkalmazását betiltás helyett törvényesítették, vele együtt azt a rendszert is, amely ügyfelek tömeges betétkivétele esetén a bankok fizetőképességét növeli.

Először is, a bankárok beleegyeztek a kölcsönre szánt, nem létező pénzmennyiséget korlátozó hányadosok alkalmazásába. Eredetileg ezt a hányadost 1:2-ben állapították meg, majd később 1:9-re változtatták meg, azaz 1 dolláros, valós letét esetén 9 nem létező dollárt nyújthattak hitelként. Másodsorban tömeges betétkivétel esetén a jegybank valós tőke juttatásával támogathatta a bankokat. E védelmi rendszer eredményeképpen a buborék csak akkor durranhatott el, ha egyszerre több banknál történt tömeges betétkifizetés.

Idézetek

A pénz a rabszolgaság egy új formája, és egyszerűen annyiban különbözik a régi formától, hogy személytelen – azaz nincs többé emberi kapcsolat az úr és a rabszolga között.

Le Tolsztoj

Úgy vélem, eljön még az az idő, amikor az emberek változtatást követelnek majd. Hiszem, hogy ebben az országban is eljön majd annak az ideje, amikor tétlenséggel vádolnak téged, engem, és mindenkit, aki csak kapcsolatba hozható a Kongresszussal, mert ezt a nevetséges rendszert élni hagytuk.

Wright Patman, kongresszusi képviselő

Bárki is legyen, aki hisz abban, hogy az exponenciális fejlődés örökké tarthat egy véges világban, az vagy örült, vagy közgazdász.

Kenneth Boulding

Az emberi faj legnagyobb hiányossága: képtelenek vagyunk felfogni az exponenciális függvényt.

Albert A. Bartlett, fizikus

Egy dolgot kell megértenünk a részleges tartalék elvén működő bankrendszerünkkel kapcsolatban, amely olyan mint a székfoglaló zenés gyermekjáték: amíg szól a zene, nincs vesztes.

Andrew Gause, pénzügytörténész

Teljes mértékben híján vagyunk a maradandó pénzügyi rendszernek. Amikor valaki teljes mértékben felfogja a helyzetet, akkor reménytelen helyzetünk tragikus abszurditása majdnem hihetlenné válik előtte – de hát ez van.

Robert H. Hemphill, a FED hitelosztály-vezetője, Atlanta, Georgia

Ez a mi pénzrendszerünk. Ha nem lennének adósságok a pénzrendszerünkben, nem lenne semmiféle pénz.

Marriner S. Eccles, a FED igazgatótanácsának elnöke

Attól tartok, a hétköznapi állampolgároknak nem fog tetszeni, ha megtudják, a bankok létrehozhatnak, és létre is hoznak pénzt... és akik a nemzet hiteleit felügyelik, azok irányítják a kormányok politikáját, és markukban tartják az emberek sorsát.

Reginald McKenna, a Midlands Bank of England igazgatótanácsának egykori elnöke

A forgalomban lévő nemzeti fizetőeszközünk most a bankok kölcsönügyleteinek kénye-kedvétől függ, ráadásul a bankok nem is pénzt kölcsönöznek, hanem olyan pénz kifizetésének ígéreteit, mely pénz nincs is a birtokukban.

Irving Fisher, író, közgazdász

A banküzlet romlottságban fogant, és bűnben született. A föld a bankároké. Vedd el tőlük mindenüket, de hagyd meg pénzteremtő hatalmukat, és egy szempillantás alatt teremtenek elég pénzt, hogy mindent visszavásároljanak újra... Vedd el tőlük ezt az óriási hatalmat, és az összes óriási vagyont, mint az enyém is, eltűnik, és el is kell tűnnie, mert akkor ez a világ, amiben élünk, egy jobb és boldogabb világ lesz. De ha továbbra is a bankok rabszolgája

akarsz maradni, és rabszolgaságod költségeit is magad akarod fizetni, akkor hagyd, hogy a bankárok továbbra is teremtsék a pénzt és felügyeljék a hiteleket.

Sir Josiah Stamp, a The Bank of England igazgatója 1928–1941 között (ma az Egyesült Királyság második leggazdagabb embere)

A bankok annyi pénzt teremtenek, amennyit mi kölcsönként fel is veszünk. Mindenki tudja tudat alatt, hogy a bankok nem pénzt adnak kölcsön. Amikor pénzt veszel fel a megtakarításaidból a bank sosem mondja, hogy nem tud adni, mert már valaki másnak kikölcsönözte a pénzedet.

Mark Mansfield, író, közgazdász

Engedjék meg, hogy én állítsam elő egy ország pénzét és én irányítsam annak rendszerét, akkor majd hidegen hagy az ország törvényalkotóinak kiléte.

Mayern Anselm Rothschild, bankár

A bankok pénzteremtő eljárása oly mérhetetlenül egyszerű, hogy az elme képtelen felfogni.

John Kenneth Galbraith, közgazdász

Minden alkalommal, amikor egy bank kölcsönt nyújt, vagy kötvényt vásárol, új bankhitel, új letét jön létre – vadonatúj pénz.

Graham F. Towers, a Bank of Canada igazgatója

Az Egyesült Államok legnagyobb emberei közül néhányan, a termelés és a kereskedelem területén, félnek valamitől. Tudják, hogy valahol létezik egy hatalom, ami oly szervezett, oly finom, oly körültekintő, oly összefonódott, oly teljes és oly átható, hogy jobban teszik, ha csak suttogva szólnak, mikor bármi elítélőt mondanak róla.

Woodrow Wilson, az Egyesült Államok volt elnöke

... nem habozom, kimondom: a jelen bankrendszer *ex nihilo* pénzteremtési módszere tökéletesen megegyezik a törvény által jogosan tiltott pénzhamisítással. Hogy konkrétan fogalmazzak: ugyanoda vezet. Az egyetlen különbség a nyereség forrásában és a nyereséget elkönnyelők kilétében rejlik.

A hitelezési eljárás során egyszerű könyvelési bejegyzéssel vásárlóeszközök *ex nihilo* teremthetők. A bejegyzés rámutat arra, amelyet egyes szerzők naivan a hitel „csodáinak” neveznek. Valójában ezek a „csodák” azokkal a „csodákkal” mérhetők össze, amelyeket a pénzhamisítók bandája saját hasznára művelne, ha az általuk hamisított pénzt kamatra adnák kölcsön.

Valóban, túlzások nélkül állítható, hogy a jelenlegi pénzteremtés alapú hitelezési mechanizmus nem más, mint a piaci gazdaság magántulajdonát kikezdő kétségtelenül gyógyíthatatlan „rákja”.

Maurice Allais, a Svéd Bank 1988-as közgazdasági Nobel-émlékdíjasa, francia közgazdász és mérnök.

Köszönetnyilvánítás

Köszönet minden barátomnak, ismerősömnek, akik segítségével nem jött volna létre ez a kis brosúra.

Köszönöm Tomek Kukułowicznak, hogy inspirált, ösztönzött, támogatott és hitt a vállalkozás sikerében.

Köszönet mestereimnek: dr. Szczesny Zygmunt Górskinak, dr. Krzysztof Lachowskiak, Dariusz Brzozowiecnek és Andrzej Żwawának az iránymutatásért és az elbeszélgetésekkel töltött időért. Külön köszönöm dr. Szczesny Zygmunt Górskinak, hogy a felbecsülhetetlen értékű tudást közvetítő „Michael” folyóiratot megismertette velem.

Köszönet a „Polityka” folyóirat szerkesztőségének a Niezbędnik inteligenta (Az értelmiség alaplíve) c. sorozat Trzęsienie kapitalizmu (A kapitalizmus megrendülése) című példányáért. Köszönet a Głos Ulicy (Az utca véleménye) csapatának.

És végül köszönöm testvéreim, Wanda és Kazimierz mélyreható észrevételeit és építő kritikáját.

Isabela Litwin

A következő lépés

A megoldásra vonatkozó javaslatok a www.glosulicy.pl és a www.jestesmyzmiana.pl oldalakon, valamint a brosúra következő részében található. A sorozat következő kiadása a gazdaság alapját képező társadalmi szerződések megváltoztatásának konkrét javaslatait tárja majd elénk, egy lengyelországi és egy nemzetközi tervezetre lebontva.

A redakcja@glosulicy.pl címre küldött kérdésekre szívesen válaszolunk, az észrevételeket, megjegyzéseket is erre a címre várjuk.

Érdemes elolvasni

Prawo bankowe, ustawa z dn. 29 sierpnia 1997 r., stan prawny na 1 kwietnia 2012, Krajowa Rada Spółdzielcza, Warszawa 2012, ISBN: 978-83-89627-50-6.

Systemy finansowe w służbie społeczeństwu i gospodarce, Krajowa Rada Spółdzielcza, Warszawa 2011, ISBN: 978-83-60882-48-1.

Ryszard Bartkowiak, *Historia myśli ekonomicznej*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2008, ISBN: 978-83-208-1751-5.

Paul H. Dembinski, *Finanse po zawale. Od euforii finansowej do gospodarczego ładu*, Studio Emka, Warszawa 2011, tłum. Łukasz Komuda, ISBN: 978-83-62304-26-4.

Barbara Gierusz, *Rachunkowość bankowa*, ODDK, Gdańsk 1999, ISBN: 83-71872-74-7.

Song Hongbing, *Wojna o pieniądz*, Wektory, tłum. Tytus Sierakowski, 2 tomy, ISBN: 978-83-60562-52-0.

Hubert Izdebski, *Historia myśli politycznej i prawnej*, C.H.Beck, Warszawa 1996, ISBN: 83-71110-067-1.

Nami Klein, *Doktryna szoku*, Muza, Warszawa 2011, tłum. Hanna Jankowska, Tomasz Krzyżanowski, Katarzyna Makaruk, ISBN: 978-83-7758-031-8.

Grzegorz Kołodko (red.), *Globalizacja, kryzys i co dalej?*, Poltext, Warszawa 2010, ISBN: 978-83-7561-116-8.

Aleksander Korczyn, *Leksykon rachunkowości, ekonomiki i finansów przedsiębiorstwa rynkowego*, Skierniewice 2001, ISBN: 83-86145-69-2.

Krzysztof Lachowski (red.), *Fundusze europejskie instrumentem realizacji strategicznych i antykryzysowych programów dla spółdzielczości*, Krajowa Rada Spółdzielczości, Warszawa 2009, ISBN: 978-83-89627-37-7.

Robert Patterson, *Kompendium terminów z zakresu bankowości po polsku i angielsku*, Wyd. Zielona Sowa, Kraków 2012, 2 tomy, tłum. Krzysztof Kajetanowicz, Karol Sijka, ISBN: 978-83-265-0201-9.

Stanisława T. Surdykowska, *Rachunkowość międzynarodowa*, Zakamycze, Kraków 1999, ISBN: 83-88114-17-4.

Andrzej M. Zawisłak, *O kwantach, rynkach i ekonomistach. Ikebana zdziwień i paradoksów*, Poltext, Warszawa 2011, ISBN: 978-83-7561-173-1.

Kiadó

TEK Direct & Media Sp. z o.o.
Zielonki, ul. Piaskowa 6
05-082 Stare Babice, Lengyelország

Szerkesztés és szedés

A „Glos Ulicy” szerkesztői csapata
www.glosulicy.pl

Fordítás

Gyabronka-Pasek Laura

Az alkotás a Creative Commons licenc alapján férhető hozzá.
Nevezd meg!-Ne változtasd! CC-BY-ND 3.0 Lengyelország